

IVAN PREGELJ
OTROCI
SOLNCA

LJUDŠKA KNJIŽNICA · Z. 27.
IZHAJA ČETRTLETNO.

Otroci solnca

Novela

Spisal Ivan Pregelj

*P. l. g. d. ž. Prijatelj, znanstvenik,
prof. slov. št. na Univerzitetu v Ljubljani
in profesor na gimnaziju
Ljubljana
29. 12.*

D. J. Poljčič

1927

Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

Natisnila Jugoslovanska tiskarna

37807a

9 30. XII. 1947/11240

394791240

Tam je košček sveta, takó svoj, da mu ne vem imena. Čudovit svet, sredi med žarkostjo južnega solnca in senco hladne severne noči. Tam je čudna tesnost dolin. Pobočja hribov so tako strma, da bolijo: z južne v severno, z vzhodne v zapadno stran; sama vase, kakor v lijak. Strašni, okameneli slapovi, onemeli v večno grozo dna, ki je bilo v pradavnini jezero. Jezero je odteklo, toda vode niso usahnile. Neskončno je ondi bogastvo vodâ, vrelcev in rose. Strašne so pomladne in jesenske povodnji. Vsako leto hočejo človeških žrtev. Kadar pa napolni poletni poldan tihe doline, vonjajo solnčni lazi kakor v pohoti, kakor v poltenosti, ki veje iz Rubensovega cvetočega mesa. A samo tri korake za ovinek pojdi, pa boš kakor v mrzli kopeli. Še ni zamrla romanca na tvojih ustnicah, in že te je streslo v baladni grozoti.

Nikjer na svetu ni namreč tako čudno svetlega zdravja ob tako čudno zavratnih boleznih kakor tam. Tam je iz zdravja v smrt en sam korak, kakor je tam en sam korak iz solnca v mraz. Nikjer na svetu tako ne mrjó ljudje za jetiko kakor tam. Dvoje vrst je ločijo: jetiko in sušico, in sušice se bolj bojijo. Čemu? Podedovali so strahotnost besede iz roda v rod, kakor so podedovali bolezen samo in nagnenje: telesno nedoraslost, zagrljen, dušeč se glas. Morda ubijata ljudi ozračje in prehlad. Morda nekakšna duševna topost, ki jim je zapisana od rojstva v očeh, morda skrita strast, morda žganje, ki ga pijejo pri

težkem delu in ob nedeljah čez mero. Morda kruh, ki ga nikoli ne pridelajo do sita, morda hrepenenje nekam iz dolin, daleč, drugam. Da omotijo glad v sebi, pijejo pri delu, in da omotijo samotnost duše, pijejo čez mero. Podedovali so tako od dedov in očetov, kri od bolne krvi. Ni še umrla, ni se še izčistila iz dni, ko so tlačanili, ko so jim grofje in gospodje jemali hčere za pohoto in vcepljali sebe v zdravje. Ni se še izčistila iz dni, ko so se tlačeni uprli in so jim za kaznen pošiljali v sela vojaštvo, graničarje, Poljake, pijance in razuzdance Lavdonovih armad.

Bil je mož, ne revež in ne berač, nekako sredi med rutarjem in košanom. Petdeset let je živel mirno in zgledno. Poldruugo uro hoda je imel v cerkev, a hodil je v nedeljo in praznik tudi popoldne, v adventu celo k zornicam ob šestih zjutraj. Imel je ženo in pet otrok. Neke noči je vzel sekuro, ubil ženo in otroke in šel. Pet tednov pozneje je umrl v ječi. Rekli so, da mu je jetika udarila na možgane... Kri od bolne krvi...

Vzkipi, skrivnostno, grozotno, kakor pomladne in jesenske povodnji. Vsako leto hočejo človeških žrtev...

I.

Geometer Francè Poznik se je vračal s hribov v dolino. Kadar je zašel iz trga v goré med ljudi, iz katerih se je rodil in ki so jim duše pasli njegovi sošolci župnik Matija, kurat Jože in vikar Lojze, ni navadno nikoli dobro vedel, kako dolgo se je zamudil pri njih, koliko pisarniškega dela mu je medtem zastalo v uradu in koliko številnk dnevnikar se mu je nakopičilo na stanovanju. Tisto uro mu je bilo jasno, da ni zamudil veliko. Sam pri sebi je spregovoril: »Hudič, tega pa le ne bi vedel, ali je četrtek ali petek.« Računal je in štel:

»V torek zvečer je bila tista neumna pijača pri Zofiji in kolovratenje ponoči, da bo notarka spet kaj opravljati imela. Potem je bila sreda. Ob treh

smo sedli pri Matiji h kartam in smo sedeli do pol-dvanajstih v noč. Potem sva šla drugo jutro k Lojzetu, kjer smo sedeli od ene do sedmih in po večerji še kratko uro. Duša salamenska, obral je naju z Matijo. Zato pa sva ga včeraj slekla midva z Jožetom.«

Geometer Francè je vzkliknil:

»Ne četrtek ne petek, hudič! Jutri je že nedelja.« In kakor v odgovor mu je zapelo popoldansko zvonjenje z leve in desne, od strani in iz senčnih dolin. Zvonilo je delopust. Čudno sanjavo je plalo in trepetalo v ozračju nad brdi, ki so ležala nazorno pred njegovimi očmi. Zemlja je kipela v prvi močni slasti lepega pomladnega dne. Solnce se je bilo nagnilo v sanjav popoldan in zapustilo ostra, strma pobočja in senčne zajede, po katerih so šumeli močni potoki. Gorska cesta, ki je šla ob bregeh, je bila lepo bela, izprana od zadnjih nalivov. Ob lazih je plala kakor v sunkih proti sedlu, za katerim je ležala globoko doli dolina. Francè je uprl svoj pogled proti sedlu; zdelo se je, da mu ni do naglice in bi rad hodil še in še ta del poti visoko gori nad vodami, hladom in senco. Obstal je, potegnjen tobačnico in si vil cigareto. V brnenju žuželk in tisoč šumov od vsepovsod je onemel glas zvonov. Tegobno je zavelo. Močni človek je pil s polnimi pljuči in mehko sanjavimi očmi čudno slast čistega naravnega nastroja. Vidno je užival pot pred seboj, razgled okoli sebe, svojo moč in vedrost, vonj cigaretk in žar popoldanskega solnca v svojem obrazu. Celo samega sebe je užival, čuvstvujoč v mirni ubranosti vtise zadnjih dni in to malo moteče nemirnosti, da je pozen, da je izgubil ves dan brez dela. Neprijetno mu je bilo tudi ob misli, da je onstran sedla strmina, po kateri bo prišel tako neljubo naglo v dolino, v trg, v gostilno gospe Zofije med staro družbo. Z nekako bolno odločnostjo, z nekako zrelo lahkomiselnostjo je zaključil v sebi:

»Sobota gori, sobota doli, pri Rebrniku ne pojdem mimo.« Obšlo ga je objestno veselje. Daleč onstran v laz u je zavriskal mlad pastir.

»He,« je menil Francè. »Si še premlado, fantè! Poslušaj! Tako-le se vriska.«

Zaukal je s polnimi pljuči, da je jeknilo trikrat in petkrat iz globeli. Nato se je zasmel. Dvoje dekliških glav se je dvignilo v lazu nad njim iz bahato gostega ječmena. Sredi med vriskom je opazil geometer dekleti in vprašal:

»Ali znam?«

»Pa kako!« je odvrnila mlajša plevica. Njena tovarišica se je trudno nasmehnila. Geometer je motril njiju lica in rekel:

»Kaj pa oče, Tončka ali so doma?«

»So,« je odvrnila mlajša.

»Pa so zdravi?«

»Hvala Bogu, nič ne tožijo.«

»Kaj pa vedve?«

»O, medve,« je menila mlajša, smeje se, »saj vidite!«

»Ti že, Tončka,« je odgovoril geometer, »ampak Matilda. Kako je, ali še srce nagaja?«

Starejša je povescila glavo in rekla prisiljeno mirno:

»Ne več toliko. Samo, če hodim navkreber.«

»Pazi se, Tildek,« je menil geometer. »Pri doktorju v trgu seveda še nisi bila?«

»Še ne,« je dahnila deklica vsa zardela in povescila oči. Drhtela je ob sami misli na doktorja, ki bi jo preiskoval.

»Ali se ga tako bojiš?« je vprašal geometer mehko.

»Zakaj?« je odvrnila. »Bojim se ga ne.«

»Sram te je,« je rekel geometer. »Pa to ni prav, Tildek. Ti bo še žal! Umrla boš.«

»Saj boste Vi tudi!« je vzkliknila deklica trudno.

»Tildek, nič te nisem vesel,« je menil geometer. »Pa prav smešna se mi zdiš s svojo neumno pametjo. Briga doktorja malo bele kože.«

»Tak molčite,« je vzkliknila deklica. Mlajša se je nasmejala:

»Saj jo vsi doma priganjamo, pa noče.«

»Mir mi dajte, vsi skupaj,« je vzkliknila Matilda. V očeh so ji sinile solze.

»Saj ti dobro želimo,« je ugovarjala sestra. Geometer je menil:

»Pa tako naredi, Tildek, kakor da je za pokoro, za grehe. Ali boš?«

Deklica je dvignila obraz in pogledala dolgo in prisrčno moža. Nato se je nasmehnila in odgovorila:

»Zakaj se le norčujete z menoj? Nimam rada.«

»Na mojo dušo, Tildek — ne, kleti ne smem, vpričo tebe! Kako bi se norčeval! Saj nisem živina. Ampak, žal te mi je, Tildek, smiliš se mi. Pridna bodi! Tako naredi, kakor ti svetujem. Za pokoro, reci, naj bo.«

Matilda se je znova nasmehnila in se zagledala vanj, ki je stal nekaj sežnjev pod njo, lep, jak, z zdravo poltjo in jasnimi očmi. Na vsem svetu ni bilo obraza, ki bi se ji tako posili spovračal kakor njegov. Na vsem svetu ni bilo glasu, ki bi bil bolj vznemirjal njeno bolno srce pod toplo in oblo poltjo kakor njegov. Toplo se ji je razlivalo po vseh udih, ko je poslušala njegov sladki klic:

»Tildek, Tildek!«

»Ali se kaj oglasite pri nas?« je vprašala njena sestra.

»Bog pomagaj! Saj sem krščanski,« je vzkliknil geometer veselo. »Še v nebesa gredé, srčka moja, če se popeljemo mimo Rebrnikovih.«

»Ne vem, kako bo kaj z nebesi,« je pripomnila deklica veselo.

»Ne bo, ne, tako gladko,« je odvrnil in ji zagrozil s prstom. »Nekaj sem res slišal o Rebrnikovi Tončki.«

»Seveda,« je vzkliknila deklica živahno. »Tak, le norčujte se, da bo Tilda res verjela, bogve kaj. Vseh muh ste učeni v trgu. Pa tudi na kmetih nekaj vemo. Kaj ne, Tilda?«

»No, kaj pa veste, zijali, takega, vedve?«

Tončka se je začela smejati veselo in nagajivo. Matilda je nagnila obraz nizko v zeleno setev. Geometer se je zagledal v jedro rast veselega dekleta.

Dekle se je vznemirilo in zmedlo pod njegovim pogledom. Kakor da je vesel svoje moči, svoje zdrave močatosti, je vprašal geometer:

»Kaj takega? No? Ali bomo kaj izvedeli?«

»Sami dobro veste!« je odgovorila Tončka.

»Veliko vem,« je rekel, »pa tega le ne, kar misliš povedati. Kajne! Hotela si reči, da se ženim.«

»Saj se,« je bušila deklica v vesel smeh. Sestra ob njej je zdrknila k tlom. Vse obličje ji je zakrila setev. Z rokami je grabila predse v sočno rast in trgala krčevito.

»Kako pleveš?« se je začudila sestra. Matilda ni odgovorila. Dvignila je obraz. Bila je bleda, strašno bleda, vse do sinjih, motnih oči, ki so bile vlažne in kakor božjastne. Močni mož se je zasmel. A zdelo se je, da se je nekam prisiljeno in narejeno:

»Kaj bi čenčali, dekleta,« je rekel. »Vajina in moja ura bo prišla. Morda tudi ne bo prišla. Ampak, zdaj ste me spravili ob dobro voljo. Le plevite, lepo, da bodo oča in mati veseli.«

Obrnil se je po cesti naprej. Takrat je zaklicala Tončka za njim:

»Podvizajte se! Pri nas je družba iz trga. Morda so prišli Vam naproti.«

Skrita hudomušnost je zvenela iz dekličjih besed. Vedro se je obrnil geometer:

»Hudiček jezični, odkdaj si se tako razvilo! Na mojo vero, da sem te vesel.«

»Preveč kolnete!« se je nasmejala deklica.

»Hudič me vzemi!« je dejal geometer veselo, zamahnil z roko v pozdrav in stopil za ovinek. Za ovinkom je snel klobuk in veselo zaukal. Pred njim je sinila v rumenem solnčnem svitu Rebrnikova gostilnica. In prav tokrat, ko je zaukal, ste stopili dve ženski iz hiše in mu zastrmeli naproti.

Geometer Francè Poznik je zardel kot šestnajstletno dekle.

»Še enkrat, gospod Poznik,« je tlesnila mlajša z rokami, »lepo prosim, še enkrat!«

Starejša je bila v zadregi. Nekak prisiljeno vljuden nasmeh ji je obrobil lepe ustnice. V zdravo bledem licu se je zgenilo, trpko ji je zatrepetalo v mirnih očeh.

»Gospodična Helena, Vi tukaj?« je vzkliknil geometer v rahli zadregi.

»Ali ste zavriskali od veselja, da mene vidite?« je vprašala deklica mirno, rahlo posmehljivo.

»In če bi, ali je greh?« se je našel geometer. Helenina sestra Slavica se mu je obesila za roko in kliknila:

»Prav, prav, gospod Poznik! Le nič se ji ne podajte. Saj vidite, da sem jaz z Vami, ki ne maram ne lemenatarjev ne pesnikov. Najmanj pa trapiste. In naša Helena je trapist.«

»Otročè,« je odvrnila Helena z nasmehom. Toda Slavica jo je srdito pogledala, se takoj nato vedro in razposajeno zasmejala in zapela v polnem, prijetnem altu:

»Saj bi rada te imela,
ko bi nuna ne bilá...«

»Čujmo, čujmo!« je bilo slišati moški glas iz krčme.

Geometer Poznik je zagledal skozi okno pet ali šest znanih obrazov in se zasmegal:

»Prokleta, ali ste mi res prišli naproti?«

Dobro je bilo, da ni videl, kako se je Helenino lice bolestno razvleklo ob njegovem živahnem klicu. Vstopil je in pozdravljal po vrsti:

»Bog te poživi, Rebrnikov oče! Zdravo, učitelj Sivec, duša verna! Da ste mi čili, gospod Košir! Zdrav, Feliče! Zdrav, Tine! Tako je prav. Ven v solnce in višino! Klanjam se, gospodična Avrelija; moj poklon, gospa!«

Vesela družba mu je vstala naproti. Stiskali so si roke. Gospa notarjeva je klicala:

»K meni, gospod geometer! Glejte, tu je prostor. Gospodične! Meni ga prepustite. Izprašala mu bom vest, kod je hodil, kje je bil.«

Geometer se je smehljal z umerjeno vljudnostjo. Prav malo mu je bila vseč vsiljivost gospe notarke, ki jo je bolešno zajemalo, kdaj prihaja ta ali oni tržni uradnik in tržan ponoči iz gostilnice, kdo je pel ponoči, koliko so izpili vina, kako so kvantali v tisti udobni sobi pri krčmarici Zofiji. Geometer je sedel k očetu Rebrniku ob peči na klop in dejal:

»Dajte, da se oddahnem. Štiri ure sem hodil peš po hribih. Ampak zato sem zdrav, poln solnca in veselja. Ljudje božji! To je solnca v naših hribih in smeha in šale. Pa saj vidite, kako to dobro dé, v solncu, v luči —«

Duškoma je izpil čašo vina. Za čas je bilo vse tiho v sobi. Sredi te tišine je skušal bogoslovec Tine Jamec zadušiti suh, nadležen kašelj, ki ga je silil.

»Hudič,« je ostrmel geometer. »Tine, pazi se! Nisi zdrav!«

»Oh, kleti se pa res ne bo odvadil!« je rekla navidezno ljubeznivo gospa notarjeva proti Koširjevi Heleni. Heleni se je vse lice ogrnilo v mučno zadrego. Strašno jo je dirnila čudna odkritost v rezki geometrovi besedi. On sam je čutil svoje čudno razpoloženje, ostrost svoje opazke. Videl je, da se je bogoslovec trpko nasmehnil, zleknil nekako sam vase pod pogledi družbe, ki je ni bil vajen. Geometer si je burno nalil polno čašo in jo izpraznil. Ko je pil, je čutil Helenine oči na svojem licu. Bilo mu je neprijetno in sam v sebi se je jadir:

»Pred njo in pred družbo sem se osmešil. Naj bo! Pil bom in molčal. Kadar se vzdignemo, bom potegnil Tineta vstran in mu povedal: Tako sem rekel, nisem mislil hudega! Če moreš, pozabi. Ali pa udari nazaj!«

Tedaj je našel nekak izhod iz mučnega stanja in se zavedel nekake odrešilne besede, ki bi ublažila vtis zadnje opombe. Čudno iskreno mu je zagorelo v duši, njegove oči so se mirno uprle v Helenine, kakor da prosijo in tolmačijo: Tak sem, glej, kadar me ti prevzameš. Vso razsodnost izgubim; v zid bi se zaletel, ne bi ga videl. Ne vem, ali se

te bojim ali me je sram. Dà, sram me je! Zato sem zmeden kakor paglavček.

Tako je čustvoval in se razvezal v neprisiljen, rahlo resen govor:

»Pa brez zamere, cenjena družba. Ko pride človek domov, skrbi, da si koj čevlje očisti prahu in blata. Jaz pa sem padel kar s ceste med omikano družbo, iz gorjanskih robotosti sredi v salonsko vzdušje. Dovolite, da najdem ravnovesje. Greha me sicer ni strah, če zakolnem, malo sirova navada pa je to vendar.«

»Na mojo dušo, da je!«

Prijeten alt je zarezal, kakor slovesen »amen« v njegovo besedo. Bilo je v teh besedah toliko neprisiljene dobre volje, da je kar trenutno vzdramila obilico veselega razpoloženja.

»Gloriosa!« se je tedaj oddahnil učitelj Sivec, »duša verna« in tajni oboževatelj Koširjeve Slavice, kateri je bil po svoje prevel ime.

»Slavica, preglasna si!« je sestro pokarala Helena. Njene oči so počivale na geometrovem licu.

»Vse preveč glasna!«

»Na mojo dušo, da ne!«

Vihar smeha je zaglušil vzklik gospe notarke:

»Kaj, tako daleč —?«

Učitelj Sivec je ponovil tiho, a strastno:

»Gloriosa!«

Takrat se mu je Slavica doteknila ramena in rekla:

»Gospod Sivec, malce prostorčka! In potem bomo zapeli, dokler je še dan in solnce.«

»Dokler je še dan in solnce,« je jecljal zardeli učitelj; v srcu mu je pelo:

»Gloriosa, Gloriosa!«

Takrat sta si pogledala geometer Poznik in Koširjeva Helena prav v dno oči: »Ali me razumeš?« »»Ali misliš, da te ne bi mogel?«« »Če boš hotel!« »»Če bom mogel!««

Z njiju lepih lic je izginila senca in se razvezala trpkost. Drug drugemu sta se nasmehnila in povesila oči...

* * *

Stopali so po vijugasti cesti vse niže v dolino, vse globlje v večerni mrak, ki jim je rasel iz nižine navzgor. Bila je razigrana družba: gospod Košir z gospo notarjevo, gospod Feliče, čudaški Koširjev »stric«, z bogoslovcem Tinetom Jamcem, sodnikova Avrelija z učiteljem Sivcem, in za njima Slavica s poštarjevim Albinom, ki je poslušal pravo na dunajski univerzi. Zadnja sta bila geometer Poznik in Koširjeva Helena. Od spodnjih ovinkov gori je bilo slišati smeh vesele Slavice. Zdajpazdaj je zakašljajal polglasno Jamec; čuti je bilo trudni glas Koširjevega »strica«:

»Ukvarjam se s presenetljivim načrtom, ampak stvar noče še dozoreti —«

Geometer in Helena sta molčala. Zarja, ki jima je ležala v obrazih, ju je nekako mistično izpreminjala. Zdelo se je, da ju ožarja od znotraj ven. Mirno ugodje jima je polnilo oči. Šele, ko sta stopila v ovinku v hladno senco, sta se nekako vzdramila iz sladke mirnosti, iz neprikrivane zadovoljnosti in sreče, da sta drug ob drugem.

»Načrt... dozoreti noče...«

Čisto blizu pod seboj sta čula Feličev trudni, tožeči glas. Takrat je vprašal geometer:

»Kaj je z gospodom Feličem?«

»Moj stric je vendar,« je dejala deklica.

»Da, Vaš in Slavičin, vem, — ampak —«

»Slavičin ni,« je odvrnila Helena. »Slavica mi je le po poli sestra. Njena mama je moja mačeha.«

»Razumem!« je odgovoril geometer. Po kratkem molčanju je vprašala Helena:

»Ali niste hoteli nekaj vprašati?«

»Sem! O njegovih načrtih. O kakšnih načrtih govori?«

Helena je vzdihnila. Nato je vprašala:

»Ali kar tako vprašate, ali pa res ne veste?«

»Ne vem, zares ne vem.«

»Stric se malo meša,« je odvrnila deklica tiho. »Dosti ve, a je brez razsodka. Naš papa mu je kursor. Stric ima namreč premoženje. Toda sam ne bi vedel, kaj z njim. Če bi umrl, bi po določenih jaz dedovala. Pa meni ni zato in stric se mi smili. Ali ste videli, kako rad je in kako mnogo je? Zadnji je svojega rodu. Z njim bo izumrlo ime.«

Tiho, brez strasti je odkrivala deklica zgodbe svoje rodovine. Zvenela je iz njenega glasu nekakšna trpka slast, ko je govorila o davnih dedih, ki so vladali svojčas tem dolinam, bogateli in prepadali, izumirali in izumrli v njeni materi, ki je vzela preprostega človeka za moža in rešila posestvo popolnega prepada.

»Naš papa je podjeten človek,« je rekla. »Še Feliksovo glavnico je potrojil. Špekulira. A previdno. Moja rajna mama ga je naučila. A ona ni imela sreče. Prav nikoli. Prav nič. Podedovala je pač tako.«

»Kaj je podedovala?« je vprašal geometer začudeno.

Deklica se je trpko nasmehnila:

»Nesrečo.«

»Kako to govorite?« je vzkliknil geometer.

Kakor da ji je za nekaj drugega, neskončno bolj važnega, je odgovorila deklica strastno:

»Vse raste iz roda v rod. Morda ni bilo vse pravično, kar so imeli dedje moje matere. Zato je prepalo in se podedovalo do mojega strica. Imá, a ne po svoji zaslugi, ne more rabiti tega, kar ima. Ne zna! Prepadel je.«

»Gospodična,« je vzkliknil geometer, »kako da Vi premišlujete take reči? To so bridke, nerazrešljive tajnosti življenja.«

»Podedovala sem tako,« je dejala trudno, »po mami. Saj ste tudi Vi podedovali.«

»Ne vem, da bi bil! Kaj?«

»Vašo moč, Vašo silo, veselje —«

»Gospodična, zdi se, da mi očitata —«

»Ne,« je dejala ona skoraj trdo. »Ali bi smela?«

»Moja moč, moje veselje Vas draži, Vas muči!« je dejal on jasno in odločno. Ni takoj odgovorila. Obstala je, kakor da se bori sama v sebi. Sunkoma se je ozrla po geometru in rekla:

»Ne govoriva več o tem!«

Pohitela je burno naprej. Iz ovinkov gori je bilo slišati čisti in prijetno polni alt njene po poli sestre Slavice, ki je pela:

»Naš stric se je zmotil,
je iz ojnice stopil,
je strina prišla,
ga v jarem ravna.«

Slavica je nato poizkusila zavriskati; potem jo je bilo slišati, da je zaklicala:

»Gospod Poznik, dajte no Vi, ki znate!«

Geometer je šel ob Heleni, ki je hitro stopala. Ujel jo je za roko in rekel:

»Nekaj morava urediti med seboj. Gospodična! Srečen bi bil, če bi hoteli biti kdaj moja žena!«

Rahlo je vzkliknila. Čutil je, da ji drhti roka v njegovi. Nadaljeval je:

»Bojim pa se, da Vam ne prija moj značaj, moja robata veselost. Gospodična Helena, potrpeti bi morali z menoj. Toda ljubim Vas že davno. Gospodična, ali mi ne boste odgovorili?«

Obstala je, soplja viharno in rekla vprašujoče:

»Ali bi se mogli izpremeniti, ako bi bila Vaša žena?«

»Najboljšo voljo imam,« je odgovoril. Vzdrgetala je ob njegovi moški, mirni besedi, ki ni prosila kleče, nego zvenela prijateljsko odkrito. Zopet je deklica burno pohitela in zopet je obstala. Rekla je:

»Premišljala bom, gospod Poznik, to noč in Vam odgovorila. Nočem skrivati in sami veste, da nisem ravnodušna; lahko bi sicer povedala in se odločila takoj. Oprostite! Pa se mi zdi tako čudno, — tako kakor v glumi.«

Kakor glumaško se ji zdi, je pomislil geometer. Ne razumem je, ne poznam še vseh globin njenega srca. A da mi je vdana, čutim. Deklič! Če bi smel.

Hej! Vprašal bi malo za tvoj ukus. Tu sem jaz in tu si ti in jaz te imam rad in ti me maraš. Kaj bi slepomišila! Beseda ni konj. Ampak, če hočeš, no, pa bodi po tvojem! Kakor v glumi!

»Jutri zjutraj ob šestih na grobu moje mame,« je dehnila deklica. Ujel je njeno roko in jo obsul s poljubi. Pustila mu je in šla tiho ob njem. Zvezde so se užgale na nebu. Dvignila je oči.

»Zvezde odsevajo v tvojih očeh, Helena!« je rekel geometer toplo in vendar nerodno.

»Tiho!« je zašepetala.

Kjer je cesta zadnjič zavila, sta se dobila z drugimi, ki so čakali nanju. Bogoslovec Jamec se je poslavljal od družbe. Vstran, v rebri, mu je stala rojstna hiša. Župnik in Koširjevi so ga vabili v trg. Pa ni hotel. Ni hotel darovane udobnosti, bolj je ljubil svoj mir, svojo revščino ob materi, ki je upala vanj, se bala in mu silila čajev in tavžentrož...

Nekaj korakov pred rojstno hišo na stezi v rebri je obstal. Zdelo se je, da prisluškuje glasovom njih, ki so šli doli na cesti proti jugu. Tiho, poglasno je vzdihnil:

»Kateri satan me je izvabil v družbo, ki ni záme, v veselje, ki mi je umrlo? Kako sem truden! Nikoli več nikamor!«

Suh kašelj ga je zagnal. Drobna, plaha senca se je zgenila na stezi pred njim.

»Tine, ali si prišel?«

»Sem, mati!«

»In prehladil si se!« je zastokala žena bridko, očitajoče...

Slavica pa je medtem silila v učitelja Sivca vso pot od tam, kjer so se poslovili od Jamca:

»Ampak, to mi vendar lahko zaupate, kaj boste nocoj napisali v svoj dnevnik!«

Učitelj je odgovarjal zmedeno, ves v zadregi, ves srečen, da mu je nekaj trenutkov hoditi samemu z njo, ki ji je bil nadel zveneče ime, da je Gloriosa.

Deklica je čebrljala:

»Torej že šesto leto pišete dnevnik? Kako to pišete? Tàk povejte no, gospod Sivec! Tudi jaz

bom pisala. Ali bi bilo na primer takole dobro? Na dan Janeza Evangelista pred lateranskimi vrati. Danes sem doživela vesel popoldan. Bili smo pri Rebrniku. Nagajala sem vsem in zlasti še gospodu Sivcu. Še klela sem in pa pridušala sem se. In Helena me je ozmerjala, da sem otroče.«

»O, gospodična, ne ponižujte se. To mi je bridko slišati.«

»Ah, kaj bridko, res je tako, moj ljubi gospod Sivec, gola resnica je. Poredna sem.«

»O, niste, saj niste!«

Ona se je veselo zasmejala. Tik za njima je šel gospod Feliče in tolmačil gospé notarjevi:

»Verujte mi, v tem tiči bistvo vsega, samó v problemu!«

»V čem?« se je čudila notarjeva, ki ni umela besede.

»Gospod Sivec!« je začela znova Slavica, »ali molite, da ste tako tihi? Ali mi res ne boste povedali, kaj boste napisali nocoj v dnevnik?«

Vzdihnil je:

»Vam pa povem, gospodična. Samo eno besedo bom napisal trikrat in se bom še v sivih letih spomnil vse sreče, ki sem jo danes užil. Zapisal bom trikrat: Gloriosa!«

»Ah,« je vzkliknila hudomušno na ves glas Slavica. »Vi ljubite, gospod Sivec!«

»Za božje ime, gospodična!« se je učitelj ustrašil. Bili so pred Koširjevimi in se začeli poslavljati.

»Lahko noč!« — — —

Razšli so se.

Geometer je prijel učitelja Sivca za rame in ga vprašal:

»No, kam?«

»Domov!« je odgovoril učitelj še ves zmeden in srečen.

»Pojdi z menoj, greva k Zofiji!« je menil geometer. Učitelj je prikimal.

Vso pot do krčme je pelo v njem:

»Gloriosa, Gloriosa, Gloriosa!«

II.

Geometer Poznik in učitelj Sivec sta našla pri Zofiji številno družbo. Po večini so bili sami stalni Zofijini gostje, uradniki, trgovci in sosedje. Dobrovoljni ljudje, ki jim je tekla zibelka kakor Pozniku v gorah in so bili podedovali gorjanska svojstva svojih dedov. Oblačili so se neprisiljeno, preprosto, skoraj da že ohlapno nemarno. Tudi govor jim je bil domač, neprisiljen, okorno vedro narečje gorskih vasi, zategnjeno in pojoče v vidni izvirnosti. Stanovski uradniški čin jim je dal nekaj zanosne kretnje, v prozorno poštenih licih si jim videl pisano smer njihovega čuvstvovanja. Ovdoveli sodni svétnik Tonejec je negoval svojo košato brado, notar Bradač se je očividno zabaval s svojim zlatim nanosnikom, ki mu je visel na močni vrvci, koncipijent Povšič si je vezal po Prešernovo pentljo pod raztegnjeni ovratnik, ki mu je bolj odkrival nego zakrival dolgi, sloki vrat. Bil je poleg domačega trgovca Fratnika še najničemurnejši in se je trudil, da bi rahlo nosljal. Odločno vojaške kretnje je imel poštar Mlakar, ki je imel tudi svoje posebne politične nazore; živel je v nekaki večni borbi z nazori kmetskega, do bridkosti robatega sedemdesetletnega kaplana gospoda Pencina, ki je njuhal iz slonokoščene tobačnice, nemčuril in se hvalil z raznimi zgodbami, ki jih je doživel z visokim gospodom saksonskim kraljem Friderikom Avgustom II., ko je proučeval rastlinstvo po okolici. Včasih je zašel v družbo še župnik in dekan gospod Rutar, ki je slovel po svojih zgodovinskih spisih v pokrajinskem listu in bil poseben zaupnik višjega uradništva in gospe notarjeve. To zadnje so mu najbolj zamerili in prav notar sam je bil, ki je netil odpor proti njemu. Morda mu je delal krivico, zakaj dekan se je otepal, kolikor mu je dovoljevala vljudnost, jezične notarke, ki je tožila, preganjala z robato ljubosumnostjo svojega moža in natararice, kamor ji je zahajal mož v gostilnico. Njena strast se je bila zadnje čase čudno razvnela proti prijetni gospe Zofiji. In privlačnost gospe Zofije res ni bila majhna; vsak dan ji je

podvoril oni ali ta z opazko, da je vdova vredna devet deklet. Ona sama se je smejala s svojimi polnimi ustnicami, vedno gibka, vedno dobre volje, vedno okusna, kakor iz prodajalne. Točila je izvrstno pivo in različna vina. Vina ji je tegnil trgovec Fratnik, štiridesetletni samec s komijskim obzorjem in strahovito vztrajno nado, da sčasoma omeči trdo Zofijino srce, ki se mu je odkrito rogalo, ko je popeval ob kitari nekake predpotopno omledne arije in se sladkal v Vilharjevi sentimentalnosti. Pravkar se je bil sklonil po glasbeno orodje, ko sta vstopila Poznik in učitelj v zračno verando, ki so ji rekli salon.

Vesel šum je sprejel geometra; učitelja so skoraj prezrli. Tiho in sramežljivo se smešec je sédel konec mize in se zagledal na steno v veselo Grütznerjevo sliko: Falštaf koraka po ulici, droben paž mu nosi mogočen meč. Dvoje nagajivo veselih obrazov se je nagnilo skozi okno na ulico.

V naslednjem trenutku se je zapletel Sivec v naravosloven pomenek z Mlakarjem, ki ga je redno vlekel, odkar ga je bil pošteno osmešil pri zadnjem jesenskem lovu, z »zajcem na ležišču«. »Verna duša« učitelj Sivec se je vedno znova opravičeval, da mu lovske šege niso znane in da je bil prvokrat na lovu.

»Čestitam, gospod Sivec,« je zdaj yzkliknil Mlakar. »Glejte, no. Kdo bi si bil mislil. Torej tudi z naravoslovjem se ukvarjate? Krasen članek! Čestitam.«

»Kaj pa je, kaj?« je vprašal stari gospod Pencin.

»Naš gospod Sivec je priobčil temeljit spis, kako se herbarizira.«

»Bravo!« se je vzdramila veselo družba.

»Dà, poslal sem spisek stanovskemu glasilu,« je rekel iznenajeno vesel Sivec. »Torej so natisnili?«

»Imenitno,« je pripomnil notar. »Nagrada je gotova. Za pijačo boste dali.«

»To se spodobi, kajpada!« je menil dekan in prikimal. V njegovih očeh je sinila visoka dobrohotnost.

Sivec se je ozrl po gostih. Toplo mu je bilo. V srcu je blagroval ta svoj srečni dan. Rahlo nestrpen je postajal. Če je poštar bral njegov spis, je jasno, da je list izšel. Doma mu leži na mizi in ga čaka. Naglo je dvignil kozarec in poklical gostilničarko.

»Kam, kam?« je vzkliknil Mlakar.

»Oprostite, večerjal še nisem.«

»Takó. Večerjal še ni. Pa nam jo hoče odkuriti. Ne pojdeš, brate! Gospa Zofija, večerjo gospodu učitelju! Na moj račun! Ampak uhajal ne bo.«

Učitelj Sivec je ostal.

Nekaj trenutkov pozneje ga je družba pozabila in mogel je nemoteno misliti na svoj spis, na svoj dnevnik, na svojo tiho srečo. Dobro, sladko mu je stopalo v glavo, oživel je, zardel in se razposajeno smejal šalam, ki so puhtele ob omizju. Župnik, Pencin in Fratnik so vstali ob desetih, drugi so se tesneje stisnili.

»Duša, pij!« je nagovoril Sivca geometer in mu nalil. Sivec je dvignil obraz. Preslišal je bil pogovor móž.

Bradač je bil rekel:

»En liter je moj.«

»Kako?« je vprašal Mlakar. »Ti plačaj svoje, pa je.«

»Ne,« je odvrnil Bradač. »Zofija, odračunajte.«

»Je že gospod geometer plačal,« je povedala.

»Od hudiča ste. Zastonj ne pijem,« je vzrohnel Mlakar, »Zofija, pa ga daj še posodico.«

»Kar dve, da bo vsem prav,« je pripomnil Bradač.

Koncipijent Povšič je oživel. Pil je redno svojo skromno mero. A kadar so drugi plačevali, se ni branil. Oni drugi pa so radi plačevali. Prijalo je njihovi bahaški navadi, ki so jo dedovali iz roda v rod...

Vidno so rastle v vinsko razpoloženje. V tiho mesečno noč, ki jo je polnil šum bližnjega sovodja nizko v globokih strugah, je udarjala šala, vesel smeh, skrita kvanta. Geometer se je razigrjal do skrajne

živahnosti. Gospa Zofija je prisedla in si venomer brisala oči od veselega smeha. On pa se je opajal sam v svoji razigranosti; pripovedoval je zgodbe iz svojih dijaških let, svojih dogodkov z vozniki in krčmarji, svoje norosti v velikem mestu, kako je lezel na svetiljke, dramil zaspane vratarje in nagajal mestnim čuvajem. Vmes je vpletal doživljaje na kmetih, po župniščih, pri kartah, vinu in plesu po zaprašenih kmetskih podih. Kar samo je vrelo iz njega, naravno, neprisiljeno.

Polnoč je jeknila od cerkve. Krčmarica je naglo vstala.

»Gospodje, pozno bo.«

»Brez črne kave ne grem, Zofija,« je rekel Mlakar, »danes je moj dan.«

»Seveda, kolikokrat še letos.«

»Dà, gospa, malo črne kave,« je silil koncipijent. »V kuhinjo se bomo preselili, pa prav tihi bomo.«

»Seveda, vi, pa tihi.«

Geometer ji je rahlo položil roko ob pas in rekel:

»Pa daj, tetka, usmili se jih.«

»Če še Vi silite — saj moram!« se je vdala in šla pred njimi. Koncipijent se je rinil za njo.

»Dostojno!« je velela odločno.

Tokrat se je izluščil iz svoje zaspanosti in omtice učitelj Sivec, pogledal debelo okoli sebe in vzkliknil:

»Čudovita noč!«

Opotekel se je za drugimi, utonil v prijazni kuhinji in se je ves čas smejal v nezavestni milini ob močni geometrovi veselosti. Videl je vesele Zofijine oči in njeno roko, ki jo je položila Pozniku na rame. Čudil se je, vkolikor se je mogel motno zavedati, mirni neprisiljenosti človeka, ki so ga pred vsemi odlikovale ženske in ki ni bil ne vsiljiv ne nadležen, prav nič vinski ali gobezdav, samo veder v najvišji meri, vesel svojega zdravja in trtnega soka, ki mu je polnil in plal pod zagorelo poltjo. Kako vse drugačni so bili dijaško vsiljivi koncipijent ali notar s svojimi nabrekli očmi ali

Mlakar v svoji nekako sirovo oprezujoči hladnosti! Sivec je vstal in se zagledal v skromno kuhinjsko zrcalo na steni in se zasmel. Samega sebe ne bi bil spoznal v njem.

»Pijan sem,« je rekel vdano in zdrknil nazaj na stol ob geometru. Potem je iskal z očmi na steni in ni našel slike z debelim gospodom, ki mu nese meč droben paž, in se je čudil...

Helena in Slavica ste se spravljali spat. Napol razpravljeni in z razpuščenimi lasmi ste sedeli druga drugi nasproti v mehkih naslonjačih in si vili razpuščene lase v nočno čepico. Bili ste divni v tihi, topli sobici z belimi zastori, z okusno dragocenim pohištvom, sredi med dvema zrcalnima mizicama in dvema medenima, hotelskima posteljama s kipečimi blazinami. Težka preproga je glušila stopinje njiju bosih nog, ko ste stopali k zrcalu, k toaletni mizi, k malemu sekretarju v kotu pod podobo Fuchsove Madone. Polknice od zunaj so bile priprte, v rahlem povetrcu so se zibali zastori. Toplo je tlela rdeča lučka v malem svetilu, ki je viselo ob Madoni v kotu. Obraz nebeške Matere je zrl v sanjavi dobroti v tiho dekliško ozračje: bil je obraz otroka, ki še ni izgubil ob ustnicah trpkosti otročje trme, in obenem obraz žene, ki ljubi in trpi; oči mlade matere, ki se bojijo...

»Helena,« je vzkliknila Slavica, »veš kaj? Zelo lepa si nocoj.«

»Ah, molči,« je odvrnila Helena in se dvignila iz naslonjača. Obe roki je vzdignila in vrgla temne dolge lase čez obraz. Čudovita je bila oblost njenih belih rok z dolgimi, v nohte se ožečimi prsti. Vitka v sijajno topli polnosti je dihala nekako trudno, nasičeno slast. Bila je skrajno nasprotje nižje, bolj tršaste in ko jagoda jedre Slavice s temnoplavimi lasmi in krvnato poltjo.

Slavica je stala ob njej in rekla:

»Glej, kako si visoka! Jaz sem pravi zaprtèk, prava kmetska bunka. To je zato, ker je v tebi plemiška kri.«

»Molči vendar!« je resno dejala Helena. Rahla ginjenost je drhtela v njeni besedi, nekaka tiha sreča, utrip skritega ognja v njej, od one zarje morda, ki ji je bila oblila obraz, ko je sama z geometrom stopala z goré.

»Vem, kar vidim,« je dejala Slavica in se s cigaretko v ustih nagnila nad luč na mizi.

»Ne puši, prosim te,« je vzkliknila Helena.

»Albinu sem izmaknila tobačnico,« je gostolela Slavica, puhnila dim proti stropu, se zakremžila, pljunila na preprogo in se razjezila:

»Fej! Kakšne smrdele kadi ta Albin!« Stekla je k oknu in vrgla ogorek v noč. Nato se je vedro obrnila in nasmejala.

»Helena, ali si videla, kako se je mučil Sivec s portorikami? Veš, rekla sem v nedeljo, da mi pri-jajo moški, ki kade smotke. In zdaj se muči, ubogi Škorenjček.«

»Nikoli ne boš resna, Slavica,« je pripomnila Helena.

»Samo karaš me,« je odvrnila Slavica nekako užaljeno. »Takšna sem pač; ali je greh, da nisem pusta, kakor ti in ne zavijam oči svetohlinsko kakor notarka? Seveda! Ampak tebi je notarka vzor, ta brblja hudobna!«

Helena se je nasmehnila in ji ni odgovorila.

»Kaj se mi smeješ?« je vzkipela Slavica. »Ali ni morda res? Ali ne opravlja vseh? Ali ni še Škorenjčka, ki je vendar ves božji volek, da mu ga pod milim nebom ni podobnega?«

Za kratko je utihnila.

»Sicer pa, kaj meni mar! Naj ti graja Franceta, če jo hočeš poslušati. Tako dolgo jo boš, da ti ga bo odgrajala zares. Potem boš imela.«

»Molči že o Bradaški.«

»Ali govorim o njej? O tebi govorim in Pozniku.«

»Mučiš me,« je trudno vzdihnila Helena. »Daj mi mir, molila bom in legla.«

V Slavici je ugasnil plamenček nejevolje. Ozrla se je v Helenino obličje. Vidna bridkost je ležala v njem. Zasmilila se je Slavici. Polne, krvnate lehti

ji je vrgla krog vratu, poljubila ji strastno lice in jo prosila:

»Ne zameri, Lenčka! Saj te ljubim. Žalostna pa sem zaradi tebe. Ne razumem te; ne vem, kako se moreš žalostiti. Če bi bil Francè moj — o, o! Ampak ti, Helena! Ali ga ne ljubiš? Ali ga ne? Kako je to v tebi?«

Trudno je utonila Helena v stolu in si pokrila lice. Njena bela pleča so zadrhtela v joku. Slavica je zdrknila ob sestri na kolena in prosila:

»Lenčka! Tak bodi no mirna! Kaj pa je? Kaj ti je?« Helena se ni mogla umiriti. Krčevito ji je sililo v grlo. Zoprne misli so ji ležale v duši. Besede, ki jih je slišala nekoč mimogrede; grde novice so se ji budile v spomin. Slišala je živeje kot tedaj, ko je zares slišala. Bilo je na letnem sejmu, v krčmi je sedel mestni človek z zoprnimi zalisci in piskajčim glasom in je pripovedoval nekakim gospodičnam iz trga:

»Dà, gospodične, živeli smo na Dunaju! Tokrat, ko sem prišel jaz gori, so bile sicer prave stare hiše že izumrle. Ampak nekaj jih je bilo še ostalo. Enega se dobro spominjam. Sešla sva se v kabaretu. Potem sem mu posodil petnajst čukov. Zato je tisto noč plačeval še zame. Strašen človek, vam rečem. Korenito sva delala tisto noč. Prvo sva v petih ulicah zvonila in zbudila vse vratarje. Potem sva luči ugašala. To se pravi: jaz sem moral stati na straži, a Poznik — pardon — nomina sunt odiosa — moj tovariš je medtem plezal na svetilnike. Potem sva se tepla — homersko življenje, gospodične.«

Kakor da je pravkar slišala, sliši Helena glas drobne črno laske, ki je vprašala onega z zalisci:

»Ali ti je pa vrnil tistih petnajst čukov?«

In zopet je govoril oni s svojim čivkajočim glasom:

»Deset samó. Pet jih je unesel. Hahaha! Saj jih ni samo meni. Bogve, koliko je bil dolžan! Saj si je izposojal še pri cestnih.«

»Pri cestnih? Kako to?«

»He! Prav lahko. Lep človek, lepa močna postava. Ali mislite, da Vam takale dekleta s ceste ne morejo ponoreti? Ne poznam jih sicer, toda bral sem, da so čudovite sentimentalke med njimi, zares dame s kamelijami.«

Tako se je spominjala Helena. Zato je trpela in jokala.

»Lenčka,« je zaklicala tedaj Slavica sočutno in solzna. »Ne misli, da sem tako otročja! Smeš se mi zaupati, Lenčka, povej, Lenčka, razodenil!«

Sunkoma je vstala Helena in uprla svoje oči mimo Slavičinega obraza v Bogorodico v kotu. In Helenine oči in oči na sliki so se srečale, čudne oči v čudnem pogledu: oči mlade žene, ki ljubi, oči mlade matere, ki se boji...

Tiho je sklonila Helena glavo, stisnila roko svoji polisesstri in šepetnila:

»Pojdive spat!«

Luč je ugasnila. V somraku rdeče svetiljke ste razvezali gornja oblačila in utonili v belih blazinah. Nekaj časa je bila Slavica tiha. Šepetala je skrivoma svojo tiho molitev, ono isto kakor v četrtem letu svoje mladosti:

»Angelček varuh, ti mene varuj nocoj to noč, kakor si ti mene varoval denès ta dan!«

Ko je domolila, se je okrenila in je vprašala:

»Helena, ali veš, kaj pomeni gloriosa?«

»Ne vem.«

»Latinsko je in pomeni to, kar Slavica,« je razlagala mlajša sestra.

»Spi zdaj!« je rekla Helena trudno. Ura iz cerkvenega zvonika je jeknila poldveh... Nekak zategnjen, nečloveški glas se je razlegel odnekod. Helena se je zdrznila in se dvignila.

»Ah,« je zašepetala pomirjeno, »to poje naš Jane, naš prismojeni mlinar svoji sanji, svoji Mežnarčevi Tini.«

Tiha, blažena trudnost ji je začela razvezovati ude v topel pokoj. Nekaj sladkega ji je napolnilo vse telo.

»Danes ob šestih se sestaneva s Francetom na maminem grobu!« je čustvovala že rahlo nezavestna, »... na grobu ... na grobu ...«

Nenadoma jo je vrglo kvišku iz blazin. Vsa soba je bila polna kričave pesmi, ki je kipela od zunaj gori. Helena je zagledala Slavico ob oknu.

»Kaj je, Slavica?« je vprašala plaho.

»Pojó,« se je hihitala Slavica. »Ti moj ljubi Bog, kako so pijani. Edini Poznik je še nekam trden. Ampak, Škorenjček! Ljubi Bog, Škorenjček! Torej taka šleva si, ti potuhnjeni svetník.«

Helena si je zatisnila ušesa.

»Hudič,« je slišala Slavica vzklikniti geometra, »znoreli smo nocoj. Molčimo!«

Toda Bradač in Sivec sta še pela. Spakovalo se jima je:

»Sladko, hep, sladko spa — hep — vaj,
ce — hep — lo noč.«

Daleč nekje nad gorami se je zabliskalo. Ali je bil žarek prvega jutra, ali odsev daljne nevihte? Živo je žuborela voda sredi trga pred Koširjevimi v leseno korito. V lipi nad koritom je zatrepetalo. Prvi ptiček se je zbudil, zacvrkotal in zaspal znova.

Vinska pesem je nenadoma utihnila. Zategnjeno, živinsko je zarezala strahotna melodija od vode, od mlina. Mlinar Jane, ki se je bil nalil s špiritom, razredčenim z vodo, je tulil svojo blazno strast v šum jezov in klopotanje mlinskih kamenov. Vlaga, ki je ležala v ozračju, mu je živeje kot sicer, kadar je pil, razburjala ubite živce ...

* * *

Jutro je sinilo trudno, skrito v nadležno meglico, ki se je koprenasto razgrnila pod nebom kakor otava za kosci. Geometer Poznik je hodil že dobro četrť ure na pokopališču v rebri nad cerkvijo. Od križa do križa je stopal in bral obledele napise in mrmral:

»Zofija je zlatá vredna. Vsaj vino ima pošteno in s pivom nisem mešal. Tako sem zdrav. Sicer bi bil to prekleto zoprñ sestanek.«

In zopet je hodil in mislil:

»Saj prijeten tudi tako ni. Hudič naj vzame babji ukus in romantiko!«

V cerkvi je pozvonilo k prvi maši.

»Saj sem vedel, da je ne bo!« je zamrmral Poznik. Toda tedaj je zagledal pred seboj blede Helenino lice. Njena postava se mu je zazdela čudno bolj slabotna kot prejšnji večer.

»Helena,« je vzkliknil, »ali ste bolni?«

Dekletu so drhtele ustnice. Oči je povescila. Sunkoma, prisiljeno trdo je rekla:

»Vso noč sem bedela!«

Oni ni vedel, kaj bi rekel, in je mešal:

»Pa še ta nesrečna ura, gospodična, in tista naša norčija po noči —«

Odločno je dvignila oči. Vsa toplota je bila ugasnila v njih.

»Gospod geometer,« je rekla. »Tisto govorjenje včeraj na izletu! Prišla sem, da Vam povem, da ga pozabite, kakor da ni bilo nikoli, razumete, nikoli!«

»Razumem, gospodična,« je odgovoril geometer. Zdaj, ko je začutil udarec, je bil svobodnejši in zopet ves svoj.

»Ne bom se opravičeval,« je govoril. »Saj nisem nič slabega storil. In prav tak sem danes kakor včeraj. Ne vem, zakaj tako čudno sovražite mojo široko dobro voljo. Ali niste sami rekli včeraj, da sem jo podedoval? Vem, da ta ura ni prikladna za to, da bi odločala o moji in Vaši usodi. Če ni ta ura danes, gospodična, morda bo jutri, pojutrnjem. Danes me oštejte, ozmerjajte s ciganom, pijancem in barabo, le tiste grde besede ne ponovite, te grde besede: nikoli!«

Deklica se je obrnila sunkoma, bleda in bolna.

»Zbogom!« je rekla.

Kakor da omahuje, je šla sprva neodločno. Potem je stekla in izginila v cerkev. Geometer je šel počasi za njo. Pritisnil je že za kljuko pri cerkvenih vratih, pa jo zopet izpustil in zaklel:

»Nedelja gori, nedelja doli. Zdaj grem v urad in bom delal do večera.«

Učitelj Sivec je vstal ves bolan in ubit. Glavo je vrgel v vodo in vzdihnil krčevito:

»O Jezus, pa še tri ure ponavljalnega pouka imam, in prav danes, ko je kolega na dopustu.«

Ob dveh je stopil učitelj Sivec med glasne, močne in nemirne svoje učence. V glavi mu je šumelo in kljuvalo, v želodcu ga je težilo. Zaprl je okna in kriknil nekajkrat v razred. A razred se ni hotel umiriti. Sivec je začel narekovati naložo. Zdehalo se mu je, solze so mu silile v oči, strašno se mu je izpahovalo po tobaku.

»Ne bom prestal,« je mislil. Zatoхло je postalo v razredu. Šel je in odprl okno. Učenci so pisali in prepisovali, šumeli in se suvali. V tinto namočena papirna kroglica je šinila iz zadnjih klopi v prve, nato še druga, še tretja in iz prvih klopi nazaj. Tri, pet, deset črnih pik je vstalo na stenah. Učitelj Sivec ni videl nič; nagnil se je bil skozi okno v hlad in zrak.

Tokrat je stopila Koširjeva Slavica na vrt, ki se je dotikal šolskega. Vesela, prespana, sočna kot rožni popek se je šetala med gredicami in rožnimi grmi. Tam je bila črešnja ranica. Deklica je stegnila roko po veji, utrgala prvi rdeči sad in ugriznila. Sladki sok ji je oblil otroško krhke ustnice. Tokrat je zagledala učitelja in slišala njegov hripav opomin:

»Mir dajte, pravim!«

Slavica se je zasmejala in zašepetala:

»Ali te ima, danes, škorenjček, ali te ima!«

Učitelj Sivec je zopet položil svojo glavo med roke in se zagledal v gredico pod seboj. Tolst slinar je ležal dolí ob zdravo zeleni špinači. Učitelju se je zagabilo. Sunkoma je vrgel glavo kvišku.

Tisti trenutek je zapela Slavica:

»Sladko, hep, spa — hep — vaj,
ce — hep — lo noč!«

»O Jezus in to tudi!« se je zdrznil učitelj in zapiral okno. Zavabilo je z vsemi tremi k deseti maši. Drobnó fantè je dvignilo roko:

»Gospod učenik, pri maši še nisem bil.«

»Pojdi!«

»Jaz tudi še ne, jaz tudi še ne,« so klicali drugi.

»Kakšen red je to?« je vzkliknil učitelj in je štel. Tretjina učencev je vendar že bila pri maši. Toda učitelj je odločil jasno in dostojanstveno:

»Drugič pojdite vsi k zgodnji maši. Zdaj vstanite in odidite mirno.«

Zunaj pred šolskim poslopjem je srečal župnika in rekel hinavsko:

»Strašna nemarnost, gospod dekan. Niti trije niso bili pri maši. Kaj sem hotel! Ali naj bodo brez maše zaradi šole?«

Gospod dekan se je dobrohotno nasmehnil in vprašal:

»Kaj pa z glavo? Ali je čista danes, ali je?«

Učitelj je pogledal vstran in se skušal nasmehnuti.

»Malo tišči, gospod dekan,« je rekel, »to je od cigar, ki jih nisem vaju.«

Zardel je.

Od Koširjevega vrta sem se je zopet porogala pesem. Prijeten alt je bila, a besede tembolj zoprne:

»Ce — hep — lo noč!«

Učitelj je odšel v svojo sobo, se zaklenil in vrgel na posteljo. Zaspal je. V blodnih sanjah se mu je spovračala slika debelega šlahčiča, ki mu nosi meč droben paž...

III.

Stric Koširjeve Helene, gospod Feliče, je vstal ob sedmih, se do osmih mudil z britvijo, milom in urejevanjem svoje obleke in svojih redkih las. Tako je bil sploh navajen. Neskončno dobro mu je delo, ukvarjati se z lepoticenjem. Vsi v hiši so se bili privadili njegovemu redu in njegovim posebnostim. Ob sedmih ga je hodila buditi stara Meta, ki je bila v hiši za tri dekletke. Ob osmih pripravijo stricu zajtrk v lopici na spodnjem vrtu. Tja je vaju šetati,

utrgati mimogrede bahato rumeno rožo, v zgodnji jeseni belo georgino, in si jo zatekniti v jopič. Potem sedi v lopi in uživa udobno, premišljeno: gnjat, sirovo maslo, dve trdo kuhani jajci, žlico medu, skodelico mlečne kave in pet žemelj. Kadar so črešnje, marelice in zgodnje hruške, mu tekne tudi sadje.

Ko je stric Feliče utešil svoj jutranji glad, se je dvignil in stopil z umerjeno stopinjo po gospodarstvu svojega varuha Lovrenca Koširja. Zašel je v perilnico in vprašal mlado, brhko dekle:

»Pa čemu Vam ta ploh, gospodična?«

Dekle je zazijalo in se zasmejala:

»Perilnik je. Ali ne vidite?«

»Dà, dà,« je prikimal stric. »Prav problematično orodje, ne bi sodil na prvi pogled.« Poklonivši se, je krenil stric Feliče naprej, skozi hleve, skozi vežo v kuhinjo. Na veliko mizo je bila postavila Meta tri jerbace in jih natrpala z jedmi za kosce in žanjice.

»Čudno,« je menil stric, »ne bi verjel, koliko požre tak majhen jervas. Kaj pa žlice?«

Meta je nejevoljno odgovorila:

»Kaj žlice! Jedli bodo brez žlic.«

»Brez žlic?« se je začudil stric in odšel. Vso pot se je smešil:

»Čudni ljudje! Kako morejo jesti brez žlic!«

Jutro, polno bogate rose, je dehtelo v krepkih vonjih. V cestnem prahu so bile vidne sledi kapelj, ki so rosile z akacij na cesto. Tutam je bila vidna sled kače, ki se je potegnila z brega čez cesto k reki. Gospod Feliče je krenil nizdol po opolzki, ilovnati stezi. Morda je hodil že stotič to pot. A ne spominja se. Vselej mu je nekako nova, skrivnostno vabeča. Vsa v senci leži ta stran, vse poletje je vlažna. Čudno močni vonji se prelivajo tod, vonji trpkega lapuha, bohotne divje melise in vrbovja. Vmes zareže čudno bridko vonj vode in mahovitih skal, včasih opojni duh moškatnega hrošča, včasih presunljivost kačjega vzduha, belouške, oža in gada. Kakšne misli vzbuja neki to ozračje v duši strica Feliksa? Ali je mož kaj doživel, ali je občutil kakšno

srečo kdajkoli tod ob teh vodah? Zakaj so se mu nasmehnila lica in razživele oči?

»Resnica,« govori sam s seboj. »V vodi je vse. Voda je gonilna prvina. To je rešitev problema.« Položil si je zopet prst na čelo in zastrmel pred se. Težka trudnost mu je napravila trenutno obličje staro. Spodnja ustnica pod vdelanimi, vse tujimi zobmi se mu je povесila in v mučni plahosti je šepetal:

»Bolezen so taki sokovi, a voda je tudi nekak sok. Ali so bolezní od vode?«

S svojimi kalnimi očmi se je zagledal čez reko na drugi breg. Tam je bel prod ves v solncu. Deset mladih peric, nagnjenih nad perilnike, je zavihalo rokave do belih ramen in tolčejo s perilom in izžemajo. Zadaj za pericami, od vrbe do vrbe, gre vrv in na vrvi visi perilo, mehko, drago perilo, čipkaste srajce, mehke rjuhe, drobne žepne rutice.

Tedaj je doumel stric Feliče:

»Ne! Voda ni absolutnost. Voda in solnce sta, voda in solnce skupaj! In solnce je močnejše. Neskončno silnejša energija je. Voda izpije madež in solnce izpije vodo.«

Zopet se je zamislil:

»Kako da solnce ne izpije madeža?«

Topo je buljil pred se. Ni videl lepote v solnčnem bregu onstran ne življenja in zdravja in čistosti, ki je plala v onih pericah. Ni slišal njihovega veseliga smeha, ni razumel pesmi, ki se je vzbudila med šumenjem bobnečega jezú. Temno je iskal v sebi in ponavljal mukoma:

»Problem, problem!«

Segel je po malo beležnico in pisal:

»Voda in solnce, zdravje in bolezen. — Problem!?«

Takrat se mu je dotaknila težka roka ramena in oduren glas je vprašal:

»Ali po babah zijaš?«

Gospod Feliče je zdrknil čudno sam vase ob nenadnem pozdravu, ozrl se in gledal nekaj trenutkov nekako razmišljeno v čudnega človeka ob sebi.

Opičje okorno je stal človek ob ukusnem in drobnem stricu, bel in blaten od nog do las, ki so mu sršeli na koničasti glavi. Tudi njegova zanemarjena brada je bila bela, samo ob ustnicah se je poznala temnorjava pega. Ves obraz je bil top, le v očeh je podrhtevalo, nekam zlobno in oprezujoče. Trenutno so se te oči kakor vsesale v človeka in gorele tajno, strastno.

»Go-spod mlinar!« je zajecjljal stric Feliče plaho.

»Po babah zijaš,« je odločno ponovil mlinar Jane.

»Problem, problem, problem,« je vljudno ponavljal stric. Mlinar je prijel z okorno roko strica Feliksa za rame in ga potisnil nizzdol pred leseni mlin, potisnjen tesno med stene, da ga ni voda ob povodnjih odnašala. Sto, dvesto let in več stoji mlin, vedno enak, vedno na enem mestu. Nekaka lopa je, v katero stopiš odzgoraj po strmih stopnicah. Streha so deske. Srednja je nepritrjena. Kadar pribobne jesenske povodnji, ni časa nositi mehov po stopnicah. Pri strehi morajo ven v pesek in dež, ki ne prodre do moke v skrbno ustrojenih in sešitih ovčjih kožah. Malo kruha raste po dolinah in malo ga je po bregovih. Vsakega prahu je škoda.

»Gospod mlinar,« je rekel stric Feliče, »ne prijemajte me. Zdi se mi, da ste me pomazali. Glejte!«

Skrbno je začel odpihovati sledove belih mlinarjevih prstov. Mlinar je stopil ob stran in ga molče gledal. Potem se je zasmeljal in vprašal:

»Žganja seveda nisi nič prinesel.«

»Nisem, gospod, niso dali.«

»Pa ga vzemi sam!« je vzkliknil mlinar.

»Imam posodico špirta pri sebi,« je rekel stric. »Pa to ne diši.« S svojimi nežnimi, otroško drobnimi rokami je izvlekel malo steklenico in jo podal mlinarju. Mlinar jo je nesel k ustnicam in pokusil.

»Bo,« je vzkliknil. V trenutku je bil v mlinu, zajel z umazanim lončkom vode izpod stóp in nalil vanjo nekaj kapljic špirta. Nato je nagnil in izpil.

»Da Vam le tekne,« je dejal otroško veselo stric Feliče, ki je oprezno stopil za mlinarjem v mlin. Mlinar je zadovoljno godrnjal sam vase. Potem je

okretno skočil in nasul na srednji kamen novega žita. Zopet je šel, zajel vode in jo pil pomešano s špiritom. Nato je segel v nekak kot, ki mu je služil po noči za ležišče in ognjišče. Izvlekel je kos rženega kruha in ga potisnil stricu med prste.

»Na, ki rad ješ!«

Stric Feliče se je nasmehnil, odlomil in hitro jedel. Zdelo se je, da se sramuje in mu ni za udobno umerjenost in uživanje.

»Dober kruh.«

Mlinar ga je oprezoval izpod obrvi in mu rekel:

»Kruha je dovolj. Belega, mlečnega. Ali ne znaš reči, naj ti dajo denarja? Saj je tvoj.«

»Bom rekel, gospod mlinar,« je odvrnil stric Feliče. Ves se je zmedel. Opazil je, da se mu usiplje na obleko rahla, bela meglica.

»V mlinu se praši,« se je zasmel mlinar in ga skoraj dvignil iz mlina. Pri tem se mu je nagnil čisto k ušesu in rekel poveljujoče:

»Denarja naj ti dajo, jim reci; pravico imaš. Bogat si. Ali boš?«

»Bom,« je vdano odvrnil Feliče. Oprezno je stopil čez vzložne deske na streho.

»Kam greš?« je vprašal mlinar. Bilo je, kakor da se je v trenutku zmešal; glas se mu je izpremenil:

»Hudič! Ne hodi, ne zijaj doli!«

S strašno roko je potegnil slabotnega Feliksa raz streho in mrmljal:

»Voda ima svojo moč. Po noči in po dnevi. Ne zijaj doli, da ne boš videl.«

»Kaj bi videl?« je vprašal Feliks.

Mlinar mu je obrnil ledja in izginil nemo v mlin.

»Problem!« se je smešil Feliks in lezel po glinasti in opolzki stezi ob mlinu navzgor. Ko je prilezel na cesto, je solnce sinilo izza holma. Do mlina doli ni moglo ne po zimi ne po leti. Onstran mlina pa je grelo sedem ur od devetih do štirih in tam v solncu je vse plalo v slasti in zdravju in veseli pesmi brhkkih peric.

Mlinar Jane je medtem segel še trikrat z lončkom po vode, jo mešal in pil. Potem je splezal,

kakor maček oprezujoče iz mlina in legel na streho. Samo z glavo je slonel čez sleme. Gledal je s čudno nemirnimi očmi čez jez za pericami. Polagoma so se mu oči vsesale v najbližjo in je bruhal polglasno neumljive, zagonetne besede pred sebe. Očividno je učinkovala pijača. Trenutno mu je bilo, kakor da je presunljivo zažvižgalo. Vzdrgetal je, pogledal podse v tolmun, kamor je tolkla voda čez jez, in kriknil:

»Hudič, mir daj!«

Sunkoma se je pobral raz streho in utonil v mlin. Šel je od kamena do kamena in mrmral:

»Voda je močna. Le obešaj se za kolesa! Ne boš jih ustavil, ne boš jih.«

Zopet je pil. Potem se je zleknil v kot in zaspal.

Kaj je videl mlinar Jane pod jezom? Koga je dolžil, da se mu obeša na kolesa? Ali so bile te tlapnje le plod njegovih možganov, ki jih je ubil alkohol? Ali je kaj doživel in je vpila vest iz njega? Spomin na davne dni, davne ljudi, ki so jih drugi davno pozabili? Ali je bil zločin za njim, ki ga ni poznal nihče, morda samo on in Bog, morda še neka Mežnarčeva Tina, katero je klical v svojih najbesnejših urah ob povodnjih in jesenskih nalivih? Mežnarčeva Tina? Ta je bila vendar planila pred štiridesetimi leti v tolmun pod jez, da je ni videl poslej nikoli nihče nič več...

* * *

»Gospod geometer, gospod geometer!«

Geometer Poznik se je ozrl in zagledal gospoda Koširja, ki je šel za njim.

»Ali Vas burja nosi,« je sopihal krepki in obilni mož in podal geometru roko, ki jo je Poznik krepko stisnil. »Za vraga, kje tičite? Saj Vas ni več na izpregled. Ali se bojite Koširjevih?«

»Delo, delo!« se je nasmehnil geometer.

»Delo, seveda je dela dovolj,« je dejal Košir. »Ampak stvar je taka, da Vas jaz rabim, pa prav nujno rabim, gospod geometer. Zaradi tistih mojih vodnih sil, razumete. To se pravi, če so sploh

kakšne vodne sile tam doli v tisti tesnobi in če so izrabljive pri naših visokih vodah. Glejte, sem rekel, to bi si ogledala o priliki. Če Vam morda zdaj ni od rok? No, pa drugič, jutri, sploh, kadar bo Vam všeč.«

»O priliki, gospod Košir.«

»Prosim. A kam ste se namenili?«

»Prav zasebno. Tu gori v reber, k Jamcu. Fantu se je hudo poslabšalo.«

»Ne bo nič ž njim. Škoda fanta. Lejte, skozi šole sem mu pomagal in zdaj bi prav lahko bival pri nas. Imel bi postrežbo, kakor gre. Pa noče. Vrag vzemi to beraško bahavost. Ali ne dam rad?«

Poznik se je nasmehnil in menil:

»Vsak podeduje po svoje.«

»Kaj ste rekli? Podeduje? A tako! Seveda, iz rodu v rod. Ampak nadutost je to in bahaštvo tudi, pa še neumno in zoprno.«

»Grem gori,« je dejal Poznik, »če se mi posreči, da ga pregovorim, naj gre k morju.«

»Seveda, k morju. To bi bilo zanj. Ampak to stane.«

»Usilil mu bom nekaj denarja. Od mene ga bo morda vzel.«

»Vraga!« je vzkliknil Košir. »Če je taka: tu je nekaj drobiža. Nesite mu. A ne zinite mu, da je od mene. Od mene ne bi vzel.«

Razgrnil je mogočno listnico in potegnil iz nje dva močna bankovca.

»Pa če ne bo vzel?« je vprašal Poznik.

»Če jih ne bo vzel? To je Vaša skrb. Glejte sami. Jaz ne maram nič več nazaj. Zdravi! Srečno! Moram tu čez. A zaradi vodnih sil ne pozabite! Servus!«

Hitro in neprisiljeno je odšel v stransko dolinico. Kam? Poznik je nekaj časa ugibal in zamrmral: »Čudovita energija in razsodnost. Nima ne šol ne znanja. Na vodne sile ne bi bil jaz mislil nikoli. A on jih je doumel.«

Cesta je začela lesti rahlo v breg. V solncu je ležala. Od bližnjega laza je dehtela pravkar poko-

šena arnica. Vse prek laza je valovala opojna zatonlost. Ob poti je dehtela trtavita. Pozniku se je oznojilo lice. Počasi, udobno se je vzpenjal navzgor. Ob prvem ovinku je obstal, stopil na rob ceste in pogledal v dolino.

»Glej,« se je razveselil, »Rebrnikova Tildka gre za menoj.« Sedel je na cestni kamen in si prižgal cigareto. Takrat ga je zagledalo dekle. Počasneje je stopila.

»Le zlahka, Tildek,« je zaklical. Zasopla je obstala pred njim in tiho pozdravila.

»V trgu si bila!« je rekel in ji stopil ob stran.

»Dà,« je rekla.

»Čemu pošiljajo tebe v trg!« je dejal nejevoljno. Ni mu odgovorila. On pa se je domislil in vzkliknil: »Tako! Morda pa si bila pri zdravniku? Si bila? Pridna, Tildek! No, zdaj vidiš! Ali te je doktor snedel?«

Ona je rahlo zakašljala in se nasmehnila. Njena nežna in bela polt je bila živo razvneta od toplote, ki je žehnela od prisojnega brega. Drobne potne kapljice so ji visele nad ustnicami.

»Kam greste?« je vprašala boječe, ponižno.

»Tu gori,« je odvrnil; »prav tako svojeglavega bolnika grem obiskati, kakor si ti. Pa ti, Tildek, si me poslušala, o tem tu gori dvomim. Temu bi zastonj govoril o pokori. Sem je jaz potrebnejši kot on.«

»Zakaj?« je vprašala skromno.

»Hudič,« se je razvnela v njem dobra volja. »Nič prida nisem! Kolnem, kvantom in pijem ko goba.«

»Saj ni res!« se je nasmehnila deklica in neverno dvignila obraz proti njemu.

»Verjemi, Tildek!« je odgovoril. Tiha, komaj čutna žalost mu je brnela v glas. Ona je molčala; samo zakašljala je zopet. Tiho, rahlo kakor ljudje z močno srčno hibo. Nato je dehnila:

»Pa zakaj se ne ženite, gospod Poznik?«

Obstal je in jo resno pogledal. Obraz mu je bil dober, ne vesel ne žalosten, samo čudno hladen in resen. In je rekel:

»Zato, Tildek, ker me nobena ne mara.«

»To ni res!« je deklica živahno vzkliknila. »Vsaka bi Vas marala. A Vi nočete.«

»Tildek,« je odvrnil, »kadar sva sama, se mi zdiš bolj zgovorna kot v družbi. Čakaj! Prej si ti mene vprašala, zdaj bom pa jaz tebe. Ali ti katerega maraš?«

Silno ji je zadrhtel glas in je rekla:

»Nobenega!«

Deset korakov više v rebri sta se poslovila. Deklica je šla kakor omotična po beli cesti navzgor in je šepetala sama vase, bridko, bolešno:

»Zatajila sem te, zatajila sem te!«

Obšla jo je silna bridkost. Drobno stekleničico zdravil je tiščala v roki. Zavihtela je z roko, da bi jo pognala čez cesto pod breg. Pa je zagledala malo kmetsko znamenje ob strani: strašno okorno, maliku podobno rezljarijo, Marijo sedem žalosti. Deklica je solzna zdrknila pred podobo na tla in molila:

»Potolaži, potolaži!« —

Poznik je našel Jamca pred hišo za leseno mizo. Na mizi pred njim je ležala Tomaža Akvinskega »Teologija«, Nestlejev »Novi Testament« in Fischerjeva izdaja Prešernovih »Poezij«.

»Ali motim?« je vprašal Poznik.

»Ti? Ne!« je živo rekel Jamec. Bil je golorok. Tesno v suhi vrat mu je rezala domače preje srajca. V obraz je bil koščen, upadel, neobrit. Strahotno so mu sršele kratke kocine. Poznik je sedel k njemu na klop, si snel klobuk, obrisal čelo in rekel toplo in resno:

»Preveč si se zapustil, Tine!«

Jamec je uporno molčal. Poznik je segel po Akvincu.

»Študiraš?«

»Ne!« je odgovoril bogoslovec. Prešerna sem bral.«

Iztegnil je roko in potegnil knjigo k sebi in je bral:

»Petelin poje, se mi zdi,
Poteka čas mi tukaj. —
V nos jutra sapa me skeli,
Brž, vranec! —«

Ostro je odsekal in zaprl knjigo. Poznik se je ozrl nanj in mu položil roko na rame:

»Tine! Zdaj pa te bom lepo prosil. Nekaj denarja imam preveč. Jaz bi ga zapil. Tebi pa je potreben. Na, vzemi! Pojdi k morju!«

»Prepozno!« je dejal bogoslovec tiho, kakor sam vase.

»Nič ni prepozno!« je vzkliknil Poznik. »Roko iztegni v solnce. Silno je. Ali ne čutiš?«

»Čutim,« je odvrnil Jamec, »da mene ne more več ogreti. A ti, pridi včasih gori in prinesi kaj vina s seboj. Vino smem piti, je rekla mati. Pomenila se bova to in drugo.«

»A k morju ne maraš?«

»Ne morem!« je odvrnil Jamec.

Poznik je odšel. V rebri je obstal in zaklel:

»Hudič, saj se ne jočem! A lahko bi se!«

Topel razgled, kakor v sočno akvarelno sliko, se mu je ponudil z brega na kotlino in trg. Prvokrat je začutil, kako čudno majhno je vse tam doli; bele hiše s prijazno rdečimi strehami in čudno oblikovanimi dimniki; majhni vrtni z nekakimi cvetočimi grmi, mehki lazi v svoji bridki napetosti, steza nad lazove navzgor v pritlikavo nizko bukovje, svetlo sveže v mladem listju prav do vrha gore. Pet, deset temnih smrek se je zgubilo proti višini, na sedlu v ostrih obrisih je nekaj mecesnov z visečim vejevjem. A za vsem tem raste, kakor iz temeljev, ogromna moč planinskih senožeti, pegastih, kakorkoli so jih že kosili ali še ne. Za planino kipi nov sklad; bele, izprane čeri z mladim snegom, ki je zapadel v zadnjih deževnih dneh. Poznik je pogledal v drugo smer. Modrina nebes je tu bledela v nekako mlečno solnčno luč, ki je pila obrise dolinskih zarez. Poznik je vedel, da se v to smer vse nekako večja, raste z razvlečeno silo v nekak široki nastroj mešanih barev in nedoločnih čuvstev. Poznik je znova pogledal na trg pred

seboj in je čutil živo, da ne bi dal za široki način življenja tam doli pod nejasnimi obrisi v mlečno beli solnčni luči ne ene ure življenja tu notri v tej mali zibki z liliputsko nazorno živostjo, z ljudmi, tako čudovito izrazitimi, z lici, ki jim je pa prav vse pisano v očeh: srce in duša, bolezen in hrepenenje in otroško samoljubje, pa ljubezen, s katero ljubijo svojo majhnost, svoje pojoče narečje, svojo pesem, svojo šalo, svojo kvanto, jedro, a nikoli poltno. Kakor da je doumel nekaj čisto novega, se je nasmehnil Poznik in zamrmral:

»Hudič, saj moram zakleti. To je tako v tem nastroju.«

Doli na cesti je zagledal troje šetajočih se ljudi: Slavico, koncipijenta Povšiča in Heleno. Poznika je obšel nekak nemir. Helena in koncipijent sta šla s sklonjenima glavama, Slavica je nesla pokonci svoj krepki, sladki obraz. Poznik se je zleknil v laz, da ga ne bi opazili. Oni zdolaj so se okrenili in se vrnili. Pol dvanajstih je jeknilo od cerkve. Poznik je gledal z mirno sanjavostjo za vračajočimi se. Potem se je dvignil odločno, ostro in je rekel:

»Helena, hudič naj me vzame! Ampak moja boš!«

Navpično od ceste gori je šla rjava lisa, steza: v breg in ilo udolbene človeške stopinje. Stara ženica, s kmetsko košarico v roci, je lezla iz stopinje v stopinjo. Globoko pod seboj je slišal Poznik njeno sapo. Ozrl se je v smeri Jamčeve bajte in je opazil, da ga bolnik ne more videti.

»Bog daj, mati,« je rekel in pozdravil geometer ženico.

Žena je bila preveč zasopla, da bi mu bila mogla odgovoriti. On je prikimal dobrodušno in ji stisnil Koširjev denar v roko.

»Za Tineta, mati,« je rekel, »pa bogvarite mu kaj povedati!«

Žena je bila silno presenečena. Nato pa je zavrelo iz nje in je vzhitela dobrodušno, zaupljivo:

»Ježeš, gospod! Kakor grob bom tiho. Bog jim plačaj!«

»Mati, glejte, kako se leti po bregu!« je vzkliknil geometer in se spustil v drznih skokih čez laz navzdol.

»Ježeš, ubil se bo!« je vzdihnila ženica, vse drobno je jo je zbolelo in je mrmrala:

»Kakor burja je ta človek. Odkod se je vzel? Bog mu pamet daj in srečo!«

Takrat je bil Poznik že na cesti in se je domislil:

»Tako! Bolnike obiskovati je delo usmiljenja. Še enega bi rad obiskal, pa ni več časa. Zofija je točna s kosilom.«

In čez nekaj trenutkov je dodal:

»Helenček, moj bolnik! Ozdravil te bom, le čakaj. Če prej ne, ko boš moja žena in te bom imel doma v postelji!«

Na glas se je zasmel:

»Že spet kvantam!«

Kratko zatem pa je dejal glede Povšiča, ki ga je prej videl s Heleno:

»Koncipijentek! Ali si na glavo padel? Za mojim dekletom laziš? Hahaha!«

*

Gospod Feliče je hodil pred hišo goriindoli. Bil je prijetno razvnet. Z nekako bridko nemirnostjo si je mel drobne, bele ročice in se smešil predse. Čutil je, da je ura obeda blizu. V hiši so ropotali krožniki. Vrata v klet so bila zaškripala, topli vonji slastnih omak in prikuh so plali in dražili sluznice in živce. Bil je čudovito lep dan. Lipa sredi trga nad živinskim koritom je bila kar sočno izrazita v svoji polni, zeleni košatosti. Včasih je potegnilo hladno, vzduh po čistem, sušečem se perilu, vonj opojne čistosti od vrta tostran in onstran Koširjeve hiše. Vse je plalo v zdravju zelenja, bohotnih rumenih in rdečih rož, belega platna in perila. Hripav kopunček je zakukurikal. Nato minuta tihe, dehtive idiličnosti. Nato temen, zamolkel glas popoldanskega zvona in čisto blizu brnenje švarcvalderice, ki bije dvanajst. Nato vesel deklinški smeh izza vogla in truden glas:

»Molči no, otročè!«

»Trapist!«

Slavica in Helena ste stopili izza vrtnega zidu. Feliče je vljudno snel klobuk in se dvorljivo poklonil. Slavica se mu je obesila za desnico:

»Pojdiva, Feliče, kosilo bo. Veste striček, apetit je lepa reč.«

»No dà, no dà!« se je nasmehnil on usmerjeno.

»Ste šetali, gospodični? Tudi jaz, tudi jaz.«

Slavica se je napotila v kuhinjo.

»Mami, strašno sem že lačna.«

Zardela, potna in razgreta, je postala rejena gospa Koširjeva ob velikem, okusnem in sijajnem štedilniku za trenutek pri delu in se ozrla na hčerko.

»Jedla bi, seveda. A pri kuhi pomagati se ti ne ljubi.«

»Kaj še ni kuhano?« je vzkliknila nestrpno Slavica. »Mami, res si kesna. Nikoli nisi točna.«

»Froc!« se je mirnodušno okrenila gospa Koširjeva. Slavica je sedla na slamnat stol, stegnila noge predse in se zagledala v konce svojih drobnih čeveljčkov.

Gospa Koširjeva je stopila k njej in si položila roke ob boke; v njenih zdravih, rjavih očeh je sinilo hudomušno in ljubeče:

»Kdaj boš pametna, Slavica?«

Slavica je planila in je bila očitvidno huda, razdražena.

»Mami,« je vzkliknila. »To ti povem in ti povej Heleni: naj me ne zmerja vpričo drugih ljudi, da sem otročè.«

»Oh, oh, oh,« se je smejala gospa Koširjeva. »Ne otročè, frocek si, Slavica, frocek, razumeš!«

»Veš kaj,« je planila Slavica kvišku, »le zaničujte me; ampak toliko me je še, da ti povem, kako mislim, mami! Vsaj v d o v c a ne bom jemala, kakor si ga ti!«

»Kaj, kaj, kaj?« se je oglasil tedaj Košir zraven v sobi. Slavica se je zdrla, letela iz kuhinje na vrt in tam stisnila svoje zardelo in solzno obličje v cvetoč rožni grm; sramovala se je in togotila in morala slišati, kako veselo se smeje oče Košir:

»Hahaha, Slavica! Ponovi, ponovi še enkrat!«
Gospod Košir se je nehal nenadoma smejati. Stric Feliče je stopil predenj, se poklonil in rekel:

»Gospod! Da bodo čisti računi med nama! Dovolite, kako visoko je moje premoženje? Imam neke obveznosti! Zelo bi mi ustregli, to se pravi —«

»No, kaj?« je vprašal Košir resno.

»Denarja rabim, dovolite,« je rekel mukoma Feliče. Vsa počitost njegovega lica je ugasnila.

Košir mu je gledal z mirno ostrostjo v obraz in rekel:

»Nič ne skrbi, stari fant. Denar ti je varen. Pa čemu ga rabiš?«

»Obveznosti,« se je smešil skrajno utrujeno Feliks. Košir je segel v listnico in mu dal bankovec.

»Na!« je rekel in pristavil: »Zdi se mi, da si začel na stara leta noret!«

IV.

Slavica je pridrvela vsa razigrana od nekod k Heleni, ki je vezla ob oknu, in je vzkliknila:

»Ampak, Helena! Kaj sve pozabili! Pusti vezivo! Veronikin god je. Voščit morave iti.«

»Res,« je rekla Helena. »To je pa čudno. Prav nič nisem mislila na to.« Dvignila se je mirno. Slavica je gostolela vsa nestrpna:

»Pa kaj naj ji nesem za dar? Rože? To ni nič. Albuma nimam nobenega. Rutice? Helena, ne bodi no taka! Reci! Ali imaš ti kaj?«

»Zase imam,« je odvrnila Helena. Dala ji bom oni po francosko vezani zvezek opernih arij.«

Slavica se je nakremžila:

»Note? Hm! Helena, veš kaj? Dobro! Ti ji daj note. A meni odstopi tisto čašico, saj veš, tisto —«

Helena se je nasmejala:

»Kako vendar? Tista je tvoj dar meni. To je nemogoče.«

»Kupim ti drugo, Helena. Bodi dobra! Saj vidiš, da sem v zadregi.«

»Pa vzemi!«

»Helenček, hvala! Zdaj se pa napravi. Jaz hitim samo še k papanu. Mora mi dati steklenico likêrja. Kaj bi s samo čašo! Hiti, pravim. Jaz bom v petih minutah gotova.«

Obletela je vso hišo, izprosila likêr, našla strica Feliksa in ga ustavila:

»Striček, danes boste kavalir. Ali ste dostojni dovolj za posete? Čakajte no, da Vas ogledam.«

Feliče se je dobrodušno smehljala, ona ga je dvakrat, trikrat obrnila in menila:

»Izborno striček. Tukaj čakajte!«

Nekaj minut pozneje so krenili stric Feliče in sestri preko trga proti Tonejcu. Striček je nosil v ukusnem rožnem košku voščilne darove z vizitkami in zaprto kuverto gospoda Koširja. Pred vrati Tonejčevega stanovanja so našli učitelja Sivca v fraku. Rokavice in nekaj skrivnostno v papir zavitega je bil položil predse na ozki tlak in si popravljaval trak pri sviticah. Ko je zaslišal korake za seboj, se je naglo dvignil in ves zardel. Nerodno je snel strašno nemodni cilindar.

»Gospod Sivec!« je vzkliknila Slavica. »Isto pot?«

»Isto, isto, isto,« se je klanjal in ga je bilo sram. Zdelo se mu je, da traku ni dobro privezal.

»Naprej,« je rekla Slavica. »Čim več nas je, tem bolje.«

Vstopili so v vežo, ki je zaudarjala po nekaki plesnobi, in šli v dveh po izgledanih stopnicah v prvo nadstropje. Tonejčevi so jih sprejeli na ozkem hodniku. Vstopili so po vrsti v domačo sprejemno sobo z nizkim stropom in majhnimi okni. Okoli velike okrogle mize je sedelo že nekaj voščilcev: Mlakarjev Albin, koncipijent Povšič, gospa notarka in sedemdesetletni kaplan Pencin. Na mizi je bila narezana na velik krožnik praška gnjat; poleg mesa je bil pleten košek medene potice. Na servisu ob steni je bila na podložnem čipkastem papirju velika linska torta in ob njej nekaj steklenic istrskega refoška. Ko so vstopili Koširjevi z učiteljem, sta se dvignila Albin in Pencin in se začela poslavljati z notarko vred. Koncipijent je vstal, a spet sédel. Svetnik Tonejec

je odkazal, prisiljeno se kretajoč, gostom sedeže. Hčerke njegove Avrelija, Veronika in Alma so se kretale živo, vzklikale. Veronika se je ljubko smehljala. Učitelj je stal v mučni zadregi ob strani, stric Feliče je nihal z druge strani čudovito gledališko. Učitelj je našel srečen trenutek in oddal svoj dar. Veronika je vzela čistih kozarcev in jih nalila. Avrelija je prenesla linško torto na mizo, Alma je ponujala potice. Tonejec je prijel krožnik s cigarami in ga nudil učitelju.

Tiho so jeknile čaše.

Z dobrohotnim, razmišljenim pogledom je šla Helena od obraza do obraza, od predmeta do predmeta. Čutila je tiho idiličnost sobe, ki je že davno pogrešala gospodinjske materinske roke in so jo kitile tri hčerke, sirote. Tonejčevi so se zelo ljubili. Vidno jim je bilo v obrazu in govorilo jim je iz besed. Skromno so živeli. Pohišstvo je bilo starikavo. A vse je dihala mučno čednost in čistost, rahlo zatohlo sicer, morda radi nizkega stropa, morda radi malih oken. Čuvstvo mehke bolesti je dehnilo v Heleno, da je iskala z očmi, čemu, odkód.

Veronika je bila igraje odprla zlato vezano knjigo in učitelj Sivec je vzkliknil patetično:

»Francosko? Ah, gospodična, čitajte malo.«

Veronika se je nekako narejeno sramežljivo ustavljala.

»Pa daj, Veronika!« je rekla Alma koncem mize. In Veronika je brala:

»Hier la Primevère
A fleuri dans les champs,
Au retour du printemps,
Je l'entends qui m'appelle,
Qui m'appelle tout bas:
»Viens me chercher« dit elle...
Maman, n'entends-tu pas?«

Čudno je genilo Heleno. Bila je edina, ki je umela.

»Lepo,« je dehnila in stisnila Veroniki roko. In tedaj je videla, odkod čuvstvo žalosti in pomilovanja. Veroniki je brala v očeh. Veroniki je bil obraz čudno

nerazmeren. Kazilo jo je levo oko, ki je gledalo rahlo križem. Od Veronike je pogledala Helena na Almo in je videla tudi njeno telesno hišo: desno rame je bilo višje od levega. In potem je bila še Avrelija, drobna, sloka osebnica, sama vase zamišljena, molčeča, kakor da boleha za neznano boleznijo, odljudna. Helena je čustvovala: Uboge deklice. Niso lepe, niso bogate. Nikoli ne bo potrkal ženin na njihova vrata. Ali ga sploh čakajo? Ali sploh upajo? Ali imajo sploh koga, ki mu morejo potožiti svojo bol? Očetu? Dà! Toda oče je mož in možje, kaj vedo možje o srcu dekliškem? A matere nimajo! Devet, deset, dvanajst let že ne več.

»Maman, n'entends-tu pas?«

Silno je prevzelo Heleno in je govorila v sebi:

»Nimajo mamice, kakor je tudi jaz nimam. Še manj, še manj! Uboge deklice! In jaz jih nisem poznala, nisem mislila nanje —«

Sredi teh misli je vprašala Veroniko:

»Včasih je pač pusto pri vas, Veronika.«

»O ne,« se je nasmehnila deklica. »Prav nikoli. Igramo klavir, gospodinjimo in včasih se s papanom dajemo, ker je strašna sirovina. Kaj ne, papa?«

Sestre so oživele in govorile druga čez drugo.

»Da veš, papa. Sinoči si zaigral petinpetdeset vinarjev, a dal jih še nisi.«

»Jih tudi ne bom.«

»Saj imamo zastavo.«

»Seveda.«

»Ne dobiš pipe nazaj.«

»Danes je ne rabim, imam cigare.«

»Slepariš.«

»Tiho, Tonejčeve gracije!«

Slavica je tlesnila z rokami:

»Avrelija, k vam pridem. Pri vas je veselo!«

Stric Feliče je jedel, mirno zaverovan predse v rjavo linško torto. Koncipijent Povšič se je obrnil k Heleni:

»Gospodična, kje ste se naučili francosko?«

»V samostanu,« je odgovorila deklica in pogledala vstran.

»No pa daj, Veronika, zdaj jim pa še malo zaigraj,« je rekel brez vsega prehoda Tonejec.

Helena je opazila, kako mučno je to dirnilo njegove hčerke in kako so se spogledale v zadregi.

»Dà, dà,« je mislila, »mame nimajo in moški so čudni, čudni.«

»Kadar jim branim,« je govoril Tonejec, »tolčejo za stavo, kadar pa prosim, nočejo.«

»Ah, molči, papa!« je vzkliknila Veronika, »Ti godbe ne razumeš.« Nato se je obrnila k Heleni in rekla:

»Ali bi ti hotela peti? Napravili bomo veselico za Prešernov spomenik. Gospod geometer bo pel 'Mornarja'. Ne veš, kako čudovit bariton ima.«

Helena je povescila oči.

»Morda bi pela, a kaj?«

»Kar izbereš. Kaj iz Prešerna bi bilo najpriljavnejše.«

»Prav.«

»O Vas, gospod učitelj, smo tudi že govorili. Vi morate govoriti!«

»Nisem govornik, gospodična, nisem govornik,« se je opravičeval.

»Celo pisatelj,« je vzkliknila Slavica. »Pomislite, že devetnajst dnevnikov je napisal in eno razpravo, o, o, o — o čem že, gospod Sivec?«

»O herbariziranju,« je odgovoril.

»Da,« je rekla deklica, »in devetnajst dnevnikov.«

»Samo šest,« se je nasmehnil učitelj, dvignil čašo in pil, da se mu je zaletelo.

Helena je vstala in dvignila kozarec. Še enkrat so trčili. Koncipijent je čakal, da bi Helena tudi z njim. Helena ga je nekako prezrla. Učitelju je bušila kri v glavo. Čutil je, da se mu je trak pri sviticah znova razvezal. Ves zmeden se je poslovil. Silil je prvi skozi vrata in odhitel.

Slavica je zaklicala za njim; ni je več slišal. Koncipijent Povšič je šel ob Heleni in je govoril:

»Poštenjak od nog do glave, ta Tonejec, ampak starina, gospodična, in skoraj malo netakten, kar ste gotovo opazili.«

»Nič nisem opazila,« je rekla hladno.

Ob vratih so skoraj trčili ob Poznika.

»Povsod sem zadnji,« se je nasmehnil in pozdravil.

Helena je iztegnila roko nekam nagonsko. Poznik jo je prijel in burno stisnil. Tako čudno naglo se je vse to zgodilo, da koncipijent ni niti opazil. Poznik pa je premišljal o Heleni:

»Ali mi je stisnila roko v slovo ali v spravo?«

In je zaključil:

»To je, jaz sem prehudo stisnil.«

Razmišljeno je potrkal pri Tonejcu. Odprla je Alma. Sestre so ga radostno vlekli v sobo. Bil je videti še višji in še močnejši v nizki sobi.

»Dobro, dobro,« se je smejal. »Ena goduje, samo to mi še povejte, katera?«

»Izbiraj, izbiraj,« se je smejal Tonejec, »kateri boš dal jabolko?«

»Saj nisem Páris,« je vzkliknil, »da bi jih cenil.«

»Páris in njegova sodba!« je bušil Tonejec v smeh. »Francè, to bo nocoj še smeha pri Zofiji. Párisova sodba!«

Dekleta so zardela.

»Papa, sirovež si!«

»Ne kvantaj!«

»Ali si se ga že nabral?«

»No, no, no,« jih je pogovarjal oče. Dve tihi solzici je opazil v Veronikinih očeh. Postalo mu je tesno in se je nerodno sklonil nad njo in jo poljubil v čelo...

* * *

Ko so ostali sami, so dekleta razgrnile Koširjeve darove in so našle kuverto z denarjem.

»Papa!« je vzkliknila Veronika razvneto. »Glej!«

»Tisto daj meni, bom dal k doti,« je rekel Tonejec.

»Papa, doto hraniš?«

»Ali vsem?«

»Vsem.«

»Koliko, papa?«

»Teга ne povem.«

»Tàk povej no, papa!«

»Koliko imam jaz?«

»Pet hrušk.«

»Pa jaz?«

»Pet bušk!«

»Pa jaz?«

»Pet uši!«

In zopet so vzkliknile v zboru:

»Papa, sirovina si!« —

Tisto uro je zaključil učitelj Sivec takole in je rekel:

»Prav za prav je sramota, da se s francoščino še nisem bavil.« —

* * *

Geometer Poznik se je šetal ob jezu in ogledoval kraj. To ni bila sicer njegova stroka, a mimogrede se je včasih zajemal za inženerske študije. Bila je nekaka objestna slabost v njem. Rad je ugovarjal tovarišu uradniku, inženjerju Kvapilu, čigar govorice ni mogel. Zdaj je bil prehodil ves kraj, odmeril daljo bregov in nekako doumel položaj. Ni pa mu bilo popolnoma jasno, kako bi šlo z električnimi napravami ob povodnji, ki sežejo do šest metrov višoko. Videl je zapreke v skrajni tesnosti bregov niže doli po reki. Ti bregovi zavirajo vodo, če naraste, da se jezi daleč po dolini navzgor. V svoje načrte zamišljeni geometer ni opazil Koširjeve Slavice, ki je prišla z vrta po lazu. Zleknil se je v travo in si zažgal cigareto. Previdno je stopila deklica možu za hrbet in mu zakrila z rokami oči in se popačila v basu:

»Kdo sem?«

»Sanskilot,« se je nasmejal.

»Kako to,« je pozabila deklica svojo igro. Ni umela besede. On ji jo je iztolmačil, da je brezhljučarica. Razgrela se je v vesel smeh:

»Dobro, da vem! Odslej bom imenovala vse moške samo še hlačarje.

Nato je sedla k njemu in moral ji je zviti cigareto.

»Zakaj jih sami vijete?«

»Tako,« je odvrnil, »navajen sem.«

Veselo sta se razgovorila o njegovih dijaških letih, ko je začel pušiti prvi tobak, o šolskih prepovedih, o profesorjih, o maturi, o vseučiliških dneh in njegovi sedanji službi. Prav nič ni vedela, s čim se neki ukvarjajo zemljemerci. On ji je tolmačil:

»Ampak, gospodična,« se je smejal, »ali niste še nikoli opazili v papanovi sobi velike stenske karte? Tisto karto sem narisal Vašemu gospodu papanu jaz. Mapa, gospodična, mapa je moje delo.«

»Oh,« se je namrdnila, »to mora biti strašno dolgočasno delo.«

»Kakor se vzame,« je dejal.

»Morda ni,« je menila. »Zato mislim, da ni, gospod geometer, ker ste Vi vedno tako dobre volje.«
Geometer se je nasmejale:

»V tem sva si pač precej podobna; ali si nisva?«

»Dà,« je prikimala veselo. »In da povem po pravici: nobenih žalostnih ljudi ne maram. Še Helene nel Veste, je kakor nuna, kar vsa trapist.«

»Trapist?« se je nasmehnil geometer.

Deklica je začela gostoleti o svojem razmerju do sestre, o njeni resnosti, o njeni tihi osebnosti, o svojih sporih z njo, o Heleninih intimnih navadah. Zdaj pa zdaj je previdno pogledal hudobec iz njenih besed, otroška hudomušnost, čudno naravno prikrita in vendar razumljiva misel: »Prav me razumi, če si tič. Ne govorim kar tako. Lej, vem, da ljubiš Heleno in da te tudi ona ljubi. Samo tega ne razumem, kaj tako skrivata, kaj se ogibata drug drugega, kakor se ne bi poznala. To mi tudi ni kar tako, kaj je tisto, kar vaju muči, in tako otročja tudi nisem več, da ne bi smela vedeti. Ali vama ne želim dobro? Helena je že taka, da iz nje ne izvem nič, ampak ti si vesel človek, ti mi boš povedal.«

Zamišljeno se smehljaje je poslušal geometer deklico. Toplo mu je prešinjalo vse osrčje. Dvakrat je čutil svojo moč v sebi, veselje svoje duše in veselje pesmi, ki je lila iz deklíčjih besed. Roko je stegnil po njeni in vzkliknil:

»Moja sestra bi morala biti, gospodična, ali pa vsaj ptičica. V kletko nad svoje mape bi Vas zaprl in tam bi žvrgoleli.«

»Ptica nočem biti,« je odvrnila, »in sestra ne morem biti. Ampak nekaj drugega sem lahko —«

Pogledala ga je nagajivo in se zasmejala:

»Ali me hočete za posestrimo?«

»Slavček,« je vzkliknil. »Pa takoj!«

Preden se je zavedela, jo je poljubil na vesele ustnice in na ročice in rekel:

»Zdaj pa reci lepo: Francè, moj pobratim.«

»Francè, moj pobratim.«

»In od zdaj se tikava, Slavček.«

»Seveda se!« je zažuborela vsa vedra kot vir iz cvetnih tal.

Prav nič nista opazila mlinarja Janeta, ki je ležal na mlinski stehi pod grivo in ju gledal, kakor bi ju pil, in je govoril omočen od žganja blodno ime:

»Mežnarčeva, Mežnarčeval!«

Nista videla, kako pošastno se mu je skremžil obraz, ko je videl, da sta se poljubila, in se mu je hrbet vzbočil kakor divji zveri za sovražen skok...

Geometer in Slavica sta vstala in odšla po lazcu navzgor. Šele v vrtu se je domislil Poznik, da je pozabil na bregu svoje merilo, in se je vrnil. Ni mogel najti takoj. Ko pa je našel in se pripognil, mu je nenadoma leglo dvoje močnih rok ob telo, ga vzdignilo in hitelo ž njim navzdol proti vodi. Takrat je geometer nažonsko slutil nevarnost, potegnil sapo vase, dotipal tla, razklenil roke in se otresel čudnega sovražnika. Ozrl se je in zagledal za seboj mlinarja — kako je v travo odletel. Pijanec je bulžil s strupeno sovražnimi očmi vanj.

»Živina,« je vzkliknil Poznik. »Kaj pa delaš? Ali bi me morda rad poznal, kako udarim? Kuš, bebec!«

Kakor potuhnjen pes se je zavlekel mlinar z grive v svoj mlin.

»Kje denar dobi, da toliko pije?« se je vprašal Poznik, ko se je vračal. Čudna groza ga je stresla in je mislil na svoj browning v uradni sobi med mapami. In ko je bil v sobi, ga je izvlekel, ga ogledal in ga zopet spravil. Potem je začel delati načrt za delo prihodnjih dni.

»Dobro,« je vzkliknil in govoril sam s seboj:

»Jutri na Trato, s Trate v Cvetje, pojutrnjem v Lom. Od Loma do vrha je poldruga ura in pol ure navzdol po drči. Botre Katre, Bog ji zdravja daj, že dolgo nisem obiskal. Zelo dobro. Imam ves dan prostega časa. Spodobi se, da skočim zopet enkrat na Polico.«

Začel se je odpravljati k Zofiji.

»Nekaj botiljk vina,« je premišljal o botri, »bom nesel ženici in konjaka. Pa ogrsko salamo, ki ji gre v slast.«

Vesel se je kretal proti Zofiji. Bil je sam s seboj zadovoljen in vesel svojega dobrega teka in suhega grla.

Pred vrati Zofijine gostilnice je postal, se spomnil mlinarja in se nasmehnil. Mislil je o mlinarju:

»Na mojo vero, da je res. Vsakega drugega bi bil vrgel pod breg, preden bi se bil zavedel. Mene pa ni!«

Nato je pozabil mlinarja, povečerjal, se zamudil do polnoči v družbi, legel ob eni spat in krenil ob šestih zjutraj za delom v rovte in hribe...

* * *

Ves razpaljen in znojen je drsel po strmi, skoraj navpični drči sredi planinskih senožeti. Kamenje se je trkljalo z njim in pred njim. Včasih mu je izpodrsnilo in je drsel navzdol, se ujel za nagnojev grm in drčal dalje. Že nizko doli se je ustavil, zaukal preko bregov in mimo senožeti. Kosci in grabiče so se dvignili iz sence, kjer so počivali, in pogledali mimo čez.

»Kaj pa mati, ali so še kaj zdravi?«

»Še, samo gluhi so vedno huje.«

»Nič ne de, bom pa bolj vpil.«

»Le!«

»Ali je kaj kislega mleka pri hiši?«

»Bog pomagaj!«

»Pa kruha?«

»Rženovega in ječmenovega, če se ga niste odvadili.«

»Ne še! Pastirja imate novega?«

»Dà. Ono revše se je ubilo.«

»Kaj je delal?«

»Pod skale je zletel.«

Brhka gorenjka se je nasmejala:

»Saj ni bil tič.«

»Katera je tista, ki se smeje?« je vprašal geometer. Vpil je in oni drugi tam onstran globoke zareze so vpili sem čez. Deklina, ki se je bila zasmejala, se je potuhnila med tovarišice.

»No, ali ne bom zvedel? Katera je?«

»Tista ko včeraj.«

»Salamensko dekle, grem pa pogledati.«

V nekaj drznih skokih je bil geometer pri ljudeh, jim segal v roke in se šalil. Potem so se malo umirili, posedli in govorili pametne reči. Dekleta so bila postala čudno tiha in resna in so vlekla in skrivala bose noge pod krila. Francè pa je pogostil kosce iz močne posode s konjakom, dekletom je nalil vina. Fantom je nasul v prgišče tobaka, sam pa si je zažgal viržinko, da bi bil postavnejši. In potem so rešili še eno in dve o divjih lovcih. Potem so vstali po vrsti in šli brez slovesa za senom. Geometer pa je utonil niže in niže in prišel v vas. Pri najvišji hiši je zamukal kakor krava in potem pri drugi. Stara ženska je planila na vrata in se ozrla gori in doli po klancu in je menila:

»Kaj neki, čigava je žival in kje?«

Geometer je zamukal v tretje.

»Hudirjev dedec,« je vzkliknila žena. Nato pa ga je spoznala in zavpila:

»Mati, mati! Francè je prišel.«

Trenutek pozneje je prišla iz hiše osemdesetletna ženica, prav krepka še in živa in na ves glas je vpila:

»Galjot galjotski! Kako je zrasel! Kakšen hlapec bi to bil! Pa so rekli, da se bo vrgel po očetu in materi in da bo mlad umrl. Pa sem ga le zredila in sem ga —«

»Tàk roko mi dajte, mati, roko!« je kričal tudi Francè.

In žena je iztegnila svoji suhi, z rumenimi pegami pokriti roki in se z obema oprijela njegove; gledala mu je od spodaj gori v obraz in se smehljala in govorila:

»Zdaj se bom vsaj malo pogovorila. Francè, tebe še slišim, drugih nič več; pa lajajo vame. Pa jih ne razumem.«

On ji je rahlo položil levico ob pas in jo vzdignil čez prag v hišo; peljal jo je v izbo mimo stare, zveste, neomožene dekle, ki je ob ognjišču stala in si s predpasnikom brisala oči. Francè je potisnil staro ženico, svojo krstno botro, za belo orehovo mizo, vzel nahrbtnik raz se, ga razvezal, vzel kozarček, ga nalil in prinesel starki na ustnice. Pila je, oči so se ji orosile. On pa je začel izlagati na mizo pred njo vse, kar jo je moglo še veseliti, kavo, salamo, rum, konjak in vino, strašno drago vino, kakor je verjela, gосто vino, sladko in črno ko kri.

Nato je začela govoriti ginjena in srečna na glas:

»Francè, moj galjotski fant. Nisem te nosila pod svojim srcem in hudo si mi naredil, ko nisi hotel peti nove maše in prav jezna sem bila, galjot. V božjem imenu, naj bo za verne duše. Nič se ne boj! Nisem več jezna. Vidim, da imaš srce. Zato pa sem hotela in sem rekla in so zapisali, da boš imel vsaj kot do smrti v hiši.«

»Bog Vam plačaj, mati!« je zavpil. Bil je tudi sam ginjen. Ona se je pa razgovorila do mile volje. Potem pa je velela:

»Zdaj pa poklekni, Francè. Blagosloвила te bom. Ne vem, kdaj se vrneš. Mene mordà ne bo več na svetu.«

Zdrknil je na kolena. Nič prisiljenega ni bilo v njegovi kretnji, nobene neresne misli, dasi ga je blagoslavljal že v petič.

Tako je govorila:

»Francè! Priden bodi, Boga se boj in duhovnika spoštuj, ker je božji hlapec. Kadar se boš ženil, ne glej na denar. Prav brez nič pa tudi ne jemlji babe. Po svojem stanu jo izberi in rada se imejta in otroke ljubi, kakor sem jaz tebe, četudi nisi bil moj.«

»Bom, mati,« je zavpil Francè in vstal...

V.

Gospod Lovrencij Košir je povabil za večer pred svojim godom svoje znance in prijatelje na majhno večerjo k sebi. Prišli so vsi in šele, ko je omenil zdravnik Živko, da bogoslovec Jamec silovito hitro peša, so se spomnili, da ga niso vabili.

»Ah,« je vzkliknila Slavica, »brezsrčneži! Helena, takoj jutri ga obiščemo in od vsega dobrega mu poneseimo, kolikor bo mogla naložiti Meta. Ti nas boš spremil, Francè —«

»Žal, ne bom mogel,« je odgovoril geometer.

»Helena, glej, brani se. Lep pobratim to.«

Helena je povabila obraz, a ga trenutno dvignila in vprašala:

»Ali res ne morete, gospod geometer?«

»Ne!« je odgovoril kratko.

Koncipijent Povšič, ki je živahno rdel od dobrega vina, se je poklonil deklici čez mizo in rekel:

»Dopust si izprosim, če želite. Odreči pa ne bi mogel.«

Geometer se je porogljivo nasmehnil. Helena mu je gledala v obraz, čudna ljutost jo je obšla.

»Dobro,« je rekla hripavo, »gospod Poznik ne more. Vzemite si dopust.«

»Hvala!« se je poklonil Povšič. Neskončno je bil ponosen na samega sebe.

Geometer se je obrnil proti učitelju Sivcu, ki mu je govoril o svojem študijskem predmetu, o Prešernovih Poezijah in o govoru, ki ga je sestavljal

za Prešernovo veselico. Sredi pripovedovanja ga je prekinil Mlakar:

»Da ne pozabim, gospod učitelj. Vabim Vas že sedaj na prihodnji lov. Udeležil se ga bo tudi gospod glavar. Ne smete odreči. Govorila sva o Vašem spisu. Gospod glavar se živo zanima za Vas.«

Geometer se je nasmehnil trpko. »Povedati mu bom moral, duši verni,« je mislil sočutno o Sivcu, »naj jim ne veruje.« Nato pa je zopet mislil na tisto, kar se je bilo zgodilo prej, ko je nevljudno odklonil poset k Jamcu.

»Hočeš, naj te spremljam? Babje muhe! Pojdi sama,« je mislil o Heleni. »Saj lahko greš. Jaz ne morem. Pa kaj ti veš, zakaj ne morem! Mar kaj slutiš, kako je Jamcu pri srcu in kako malo mu boš ustregla z obiskom in darovi! Mir bi mu dala, siromaku, mir!«

Helena ni poznala Poznikove notranjosti, ni vedela za globoko prijateljsko ljubezen, ki jo je čutil do Jamca. Zvok njegovih besed jo je bolel, jo poniževal. Bolestna nejevolja jo je razvnela. Mislila je o geometru bridko:

»Prav navadno robot človek si pa plitek. Zaradi koncipijenta se jeziš. Očital bi rad, pa ne moreš. To je tvoje bahaško moško in odločno vedenje. K Jamcu nočeš. Morda si še nanj ljubosumen. Lej, saj si! Skupaj sva hodila v šolo in vedno, vedno se mi je smilil. Pa te oblasti nimaš nad menoj, da ne bi smela čuvstvovati ljubeče in usmiljeno z ubogimi in revnimi, z vsemi žalostnimi. Sovražim, lej, sovražim tvojo široko dobro voljo!«

Čutila je, da jo zaliva bridkost brez konca; do skrajnosti bolna pa je v mislih odločila:

»Iztrgala te bom iz srca! Počasi, vsak dan malo. Nisi moj! Pojdi k Zofiji, veseli nemarnici, pojdi in ji roke polagaj ob pas pa kvantajta, kvantajta, kvantajta!«

Slavica je vzkliknila začudeno:

»Helena, vse čipke pri prtju boš raztrgala!«

Šli so k Jamcu: Helena in koncipijent Povšič, stric Feliče in Slavica. Meta je nesla za njimi poln jerbas peciva, pečenja, masla, gnjati in vina. Vreme je bilo zoprno soparno, mrč je ležal ob lazeh, umazano sivo je bilo nebo. Noben ptič ni cvrknul v meji, nobena cvetka ni rastle po gladko pokošenih lazih. Strašna, dušecha tišina je ležala nad dolino. Srce je bolelo, noge bi se bile pognale kvišku v breg, na vrh gore, v veter in šum in hlad. Izletniki so se zasopli; noge so bile težke, a znoja ni bilo na čelo, le roke so pekle in so bile mokre v dlaneh. Stali so na tistem mestu ceste, kjer je bil Poznik dočakal Rebrnikovo Tildo, in so obstali. Slavica je tožeče zažvrgolela:

»Nič več ni tako na svetu kakor včasih. Helena, ali se še spominjaš? Tu je prožil Jamčev oče možnarje o procesiji. Kako je bilo takrat lepo!«

Helena se je nasmehnila.

»Spominjam se.«

»Mladostni spomini so najjačji,« je pripomnil Povšič, »tudi jaz imam spomine.«

»Ah, kaj Vi,« je vzkliknila Slavica. »Mi govorimo sedaj o nas. Glejte! Tako jih ji postavljaj v vrsto. Tam je imel smodnik in Tine mu ga je podajal. Ko pa je oče nabijal možnar, si ga je Tine nasul v žep in ga nosil meni in Heleni za marelice. Strašno je bil sneden nanje.

Zasmejala se je in vzkliknila:

»Dobro, da sem se spomnila. Vprašala ga bom, če še ni pozabil.«

»Smodnik, smodnik,« je mencial stric Feliče, boreč se z mislijo, ki se mu ni hotela razviti. Potem se mu je lice razvezalo in je rekel:

»Saj ga je ubilo!«

»Vidite, striček,« se je odzvala Slavica, »še Vi niste pozabili. Seveda ga je ubilo. V obraz mu je bil bušil naboj. Strašno ga je razmesarilo. Od takrat so možnarje prepovedali.«

»Pametna prepoved!« je rekel Povšič.

»Ah, kaj še. Sitnost in nagajanje. Še danes bi bil Jamčev oče živ, če bi se ne bil tisto jutro žganja

napil, da je prehudo udaril. Žganje, žganje, gospod koncipijent, kaj smodnik! Žganje prepovejte!»

Helena se je nasmehnila:

»Slavica postaja resna.« —

Molčali so nekaj časa.

»Tàk pojdite,« se je okrenila in priganjala Meta, ki je nosila jerbas. — Zavili so po stezi vstran s ceste k Jamčevi bajti. Jamčevka jih je zagledala.

»Ježeš, Marija,« je vzkliknila, »Tine, obleci suknjo! Koširjevi gredo.«

Ženica si je s predpasnikom obrisala obraz okoli ust in pozdravila Meto:

»Za sveto božje ime, kaj pa si naložila?«

Meta je molče postavila jerbas na mizo pred hišo. Jamčevka je ginjeno pozdravljala obiskovalce. Heleno je naglo pograbila za roko in se sklonila, da ji jo poljubi. Helena je zardela. Slavica se je veselo smehljala. Feliče je stal ob strani in se priklanjal. Koncipijent Povšič se je okrenil proti trgu.

»Da ste se tako potrudile, gospodične,« je govorila Jamčevka, »Bog plačaj, Bog plačaj. Tine, Tine! Tàk, kje si? Pridi, gospodične Koširjeve —«

Slok in rumen v obličje je stopil Tine iz hiše. Obraz se mu je pačil v smehljaju, ki je bil prisiljen. Ustne so mu podrhtevale. Sram ga je bilo samega sebe, svoje bede, nečednega doma, zakajene bajte, preprostega stranišča ob bajti nad greznico. Z roko si je šel čez čelo in pozdravil živahno, a s hrapavim glasom. Helena mu je stopila naproti in mu ponudila roko. Ni je vzel, prezrl je. Koncipijent Povšič se je rahlo namrgodil.

»Gospod Tine,« je rekla Helena, »papa nas je poslal. Veste, danes je njegov god —«

»Res!« je dejal živo bogoslovec, »pozabil sem. Sporočite mu, naj oprostí.«

»Vi mu morate oprostiti,« je menila Helena, »ki je na Vas pozabil in Vas sinoči ni povabil. Zato smo prinesli s seboj nekaj godu.«

»Bog plačaj dobremu gospodu,« je rekla Jamčevka in zopet prijela Heleno za roko, da bi jo poljubila. »Bog ve, koliko dobrega je storil Vaš

oče našemu Tinetu. Bog mu bo dal srečo, za vse, za vse —«

Solze so jo polile. Sin pa je v zadregi buljil predse v tla. Od greznice je zaudarilo. Slavica se je okrenila sunkoma. Jamec je stopil od bajte vstran proti klopi pod staro češpljo. Nehote je stopila Helena za njim in drugi za njo.

»Sedite, prosim!« je rekel Jamec, »poglejte, od tu je lep razgled. Tu sedim, kadar mi je dolgčas.«

Helena in koncipijent sta sedla. Feliks je v zadregi stal ob strani. Ni vedel, kaj bi storil. Klop se mu je zdela nečedna. Slavica pa se je živahno zleknila v travo in vzkliknila:

»Tu je pa res lepo! Gospod koncipijent, dajte mi cigareto.«

»Žal, ne pušim, gospodična,« je zgibal z rokami.

»Ah,« je odvrnila nejevoljno. »Lep kavalir ste. Je že drugačen gospod geometer. On mi jih celo vije.«

Takoj nato je vzkliknila:

»Tako močno diši po medu!«

»Ajda,« je povedal Jamec. Res je valovalo v močnih sunkih gori od laz, ki je bil odet v rožnate, četverokotne ajdove pasove. Jamcu je bilo za spoznanje odleglo. Ugasnili so bili vonji siromaštva in greznice ob bajti. Bahato je polnilo zrak vzdušje jesenskega žita.

»Ajdovi štruklji,« se je tedaj domislil po svoje Feliče na glas.

»Kajneda, stric, ajdovi štruklji!« se je okrenila Slavica.

Takrat je vprašala Helena bogoslovca:

»Gospod Tine, ali ste kaj boljši?«

Živo je okrenil glavo. Sladko ga je spreletelo. Dobro je zavelo iz njenih besed, od njenega deviškega, sladkega telesa. Sunkoma se je dvignil in dejal:

»Saj veste, gospodična, kako!«

Jamčevka in Meta ste bili zanesli jerbas v hišo. Jamčevka je govorila:

»Meta, za božje ime, reci ji, reci Koširki, da ji do smrti ne pozabim. Pa sama bom prišla in se zahvalila. Bog moj, kako so dobri ljudje na svetu.«

Tineta je posilil kašelj. Še bolj hripav mu je bil glas. Silil se je govoriti hitro, mnogo, živo, kakor da je zdrav. Slavica se je nemirno dvignila iz trave. Bolelo jo je njegovo pohrkovanje. Živo je čutila:

»Tak daj, odkašljaj se, potem govôri! Ali se bom jaz zate?«

Jamčevka in Meta ste stopili iz hiše.

»Tudi samota Vas preveč ubija,« je rekla Helena Tinetu. On je menil:

»Sram me je ljudi.«

»Ali tudi nas?« je vprašala.

»Tudi!« je dejal skoraj jezno.

Jamčevka je pristopila in začela tožiti:

»Tak je, glejte! Nič se mu ne ljubi in odljuden je postal. Gospod dekan so hudi nanj. Vabijo ga k sebi. Pa noče iti! Nikamor noče več. In varuje se prav nič. In tobaka se mu hoče vedno. Polega po travi, ti moj Bog, v travi, pa je tako nezdravo. O, saj ne bo dočakal nove maše, ne. Saj je ne bo!«

Ženica si je s predpasnikom zakrila obraz.

»Sitni ste, mati!« je vzkliknil sin. Slavica se je oddehnila.

»Prav res, mati. Kaj je ne bi pel? Seveda jo bo. Jaz in Helena bove družici in pri nas bo gostija. In veste kaj, mati? Če bo Tine hotel, za kuharico mu pojdem, da bo dobro jedel. Vi mu gotovo ne znate kuhati povšeč.«

»Saj mu ne, saj mu res ne,« je tožila ženica, smešeč se in vsa solzna. »Skoraj nič ne jé. Komaj pokusi.«

»Gospod Tine,« jo je preglasila Slavica, »ali bi me pa marali za kuharico?«

Živahno je prikimal in se smehljal:

»Bi, gospodična.«

»Ampak, kanonična starost,« se je vmešal koncipijent.

»Kakšna starost?« je vprašala Slavica nepri-siljeno in pogledala prezirljivo pravdniku v obraz.

»Bog se usmili,« je zaklicala Jamčevka, »tu sedite, pa nimam še toliko v glavi, da bi kaj ponudila. Malo kave bom skuhala. Ali pa hočete sadja, češpelj —«

»Prav nič, mati,« se je dvignila Helena, »šli bomo.«

»Saj se ne mudi. Ljubi Bog! Takoj bo kava. Potrpitel!«

»Hej, striček, pojdemo,« je rekla Slavica.

»Oh, moj Bog, graja se vam,« je vzdihnila Jamčevka. Sin jo je znova pokaral:

»Sitni ste, mati.«

Odhajali so. Jamčevka se je sunkoma hitro sklonila in vjela Helenino roko z ustnicami. Vrela je vsa v toplih, zahvalnih besedah. Tine je strmel vstran. Tiho je iztegnil roko v pozdrav. Slavica se je ozrla po njem in zaklicala:

»Zbogom, Tine! Kuharica torej naj Vas nič ne skrbi.«

Helena je šla nemo ob koncipijentu in je gledala v tla. Mislila je na Poznika in zadnje vtise. Doumela je:

»Nismo prav naredili, da smo obiskali Jamca. Poznik je vedel.« Zdaj ji je bilo žal njenih sinočnih misli o njem. Nato pa je spet dvomila:

»Kaj neki je vedel? Kaj čutil? Saj ne čuti nič.«

»Pod nos sem ji molila roko,« je čebrijala Slavica o Jamčevki, »ampak seveda, meni je ni hotela poljubiti, meni ne. Zato pa sem ji pokadila pod nos zaradi kuhe. Naj se jezi, če se hoče. Allons, striček, pozni bomo in kosilo bo mrzlo.« —

Mati pa je rekla sinu Tinetu:

»Zakaj si tako neprijazen? Samo v blagu so prinesli za ves mesec pa še denarja. Ti pa se držiš, kakor da ti ni prav.«

»Saj mi ni,« je odvrnil. Zadrževana razdraženost mu je prekipela in je govoril:

»Sram me je, mati. Kakor beračica se obnašate. Potem pa mislijo, da morajo nositi. Pa jaz tega ne maram! Nobene reči od njih. Pri miru naj me puste.«

Zmeglilo se mu je pred očmi in moral je sestiti. Mati pa si je obraz pokrila s predpasnikom in odšla jokaje proti hiši. Sin je buljil v travo predse in ni čutil toplih vonjev, ki so se bili zgenili v rahlem vetriču in zaplali od ajdovih setev kakor topła, mehka rjuha. Bridek znoj mu je stopil na čelo.

»Mir naj mi dajo,« je hropel bolnik, zakašljaj in pljunil gosto, strjeno, umazano rjavo kri. Obraz se mu je razvezal v neskončno žalost. Šepetal je:

»Gospod, reši me kmalu!«

* * *

Heleno je bolela glava; legla je zgodaj in sama, ker je bila Slavica zdoma, z očetom v mestu. Oče in sestra sta silila vanjo, naj se pelje z njima, a ni hotela. Bila je res bolna od jutranjega obiska pri Jamcu in od prikrite nadležnosti koncipijentove po poti nazaj, ko ji je dvoril vsiljivo in omledno. Do skrajnosti zoprni ji je bil postal, niti zmisliti se ni smela nanj. In vendar so jo vznemirjale ves popoldan in še zdaj njegove besede, ki jih je govoril o sebi in svojih razmerah v trgu. Čutila je živčno njegov nosljajoči glas:

»No, in zvečer posedim urico v družbi pri Zofiji pa rečemo dve ali tri in se malo nasmejemo. Ozko ozračje sicer, verujte, gospodična, zelo ozko za človeka, ki je vaju velikega mesta. Pa kaj hočemo.«

Potem je navajal iz nekake opere:

»Je nun! Man trägt's, was man nicht ändern kann.«

Heleni so živo stopile v spomin vse čenče, ki jih je kdaj slišala od notarke; siloma je odpirala oči, da ne bi videla ob sebi brbljavke, da je ne bi slišala. Ura je bila enajsto. Helena pa se je izmučila do čudne bednosti. Začela je moliti, da bi ubila nemirnost svojih misli, svojih razburjenih živcev, da bi preglušila nosljajoči Povšičev glas in brbljanje gospe notarjeve. Toda notarka je govorila nepretrgoma, venomer:

»To bi rada vedela, kaj je v tej Zofiji, da so vsi dedci tako zaverovani vanjo. Naj gre, kamor

hoče, naj pije, kar hoče, pravim našemu. Prav nič mi ni, ali pride o polnoči domov ali ob treh. Samo k Zofiji naj ne zahaja. Pa ne in ne! Saj bi ga tepla, dedca, tako se mi graja. Pa babi! Usta bi ji razparala, ki sladká z njimi, svetohlinka, hinavka. In eno bi ji priložila, ko priseje v cerkev in se stisne v klop: »Prosim, gospa!« Uh, da so duhovniki take mevže in tega kratkomalo s prižnice ne povedo: Tako in tako! Naša dolžnost je, da skrbimo za nravnost; nismo sovražniki veselja, ampak — Seveda, to bodo rekli! Saj sami radi gredo, kamor jim diši. Vsi so enaki. Dedec je dedec, v fraku ali suknji.«

Helena se je zgenila. Dušče ji je ležalo na prsih, težko in tiščeče ob sencéh. Dvignila se je iz postelje in odprla okno. Hladno je zavelo v sobo. Helena je zdrknila zopet v blazine. Boječe je zadržtela lučka pred sliko v kotu.

»Mati Marija!« je vzdihnila deklica goreče in se ozrla na sliko. Pa je skoraj zakričala. Nemirni plamenček je kazil sveto obličje; Heleni je bilo, kakor da je pogledala v veseli obraz vesele krčmarice Zofije...

Rahlo ji je začelo kipeti od bridkosti v srcu in jo prešinjati ginljivo; začutila je, da so ji oči vlažne. Jokala je tiho sama vase, neslišno so govorile njene ustnice:

»Francè, zakaj je tako? Ali sem jaz kriva ali si ti? Jaz nisem, saj vidiš, da trpim, da se trudim in da bi umrla od žalosti za teboj. Francè, zakaj je tako? Kako dolgo bo tako? Ali bo vedno? Francè, saj bi rada verjela vate, rada vzrastla iz žalosti in sence. K tebi! Pa ne morem, ne morem.«

In zopet je mislila:

»Tako umiram v svoji bridkosti in koprnim. On pa ne misli nič. Niti ve ne, kako mi je. Doli sedi, se smeje, kvanta in Zofiji je položil desnico ob pas.«

Deklica je zastokala od bolečine.

»Kdove, kolikim je že držal roko za pasom, koliko jih je imel. Vsako noč, vsako uro. Ker je

tolik, ker ga je le smeh, ker je lep. Vse so nore nanj. Še pomigniti mu ni treba. In neumen ni. Ni! O, zakaj ni! Zakaj ni čudaški kakor je Sivec? Zakaj ni obziren kakor je Mlakarjev Albin?»

Mirneje je domislila:

»Francè, zbolel da bi, hudo da bi zbolel! Še z roko da ne bi mogel geniti! Samo z očmi da bi prosil vode in šel za človekom. Francè, o, kako bi te ljubila! Ne bi spala; ob tebi bi umrla, če bi ti umrl. Francè, dobri, dobri. Ne umri.« Pa je zopet vstajala bolest v njej. »Hahaha. Saj ni bolan, saj je zdrav in roko polaga ob pas — fej, fej, fej! In denar si je izposojal od cestnih! Don Juan, don Juan! Studiš se mi!«

V moten, bloden sen je tonila in šepetala:

»Zavrgla se bom... zaradi njega... da ga bo bolelo...«

Kakor pred nedavnim jo je vzdramila vinska pesem na trgu. Poslušala je. Poznik je pel dolgo, hripavo. Potem je slišala njegov smeh in jo je streslo. Ni se več smejal veselo, močno. Zvenelo je jezno, krčevito.

Heleni se je obraz raztrgal v čudno spoznanje in je šepetala:

»Morda je res bolan in je pil od žalosti. In če je bil žalosten, je bil bridek in tedaj je povedal oni veseli krčmarici v obraz robato, sirovo žaljivko. Tako, od žalosti zaradi mene! Jutri pa ne pojde več doli, ne jutri ne nikoli več...«

Tiho so zadrgetali beli zastori ob oknu. Helena se je upokojila. Kakor mrtva je ležala v temnih valovih svojih las njena glava v čipkastih blazinah. Sladke, bolne ustnice so se smehljale. Toplo, ljubeče je gledala Mati s slike nanjo: sladke oči zrele žene, ki ljubi, oči mlade matere, ki se boji...

* * *

Bilo je megleno, hladno jutro. Slavica in oče sta se pripeljala proti enajstim. Dekle je mimogrede popilo čašico kave in odhitelo s kosom maslenega kruha k Heleni. Začudila se je njeni sladki svežosti

in se spomnila, da je pozabila kupiti partituro Vilharjeve »Nezakonske«. Potem je odhitela k Tonejčevim in izvedela, da bo pel Poznik »Mornarja« in »Kam?« Potem je prišel učitelj Sivec z lepopisno pisanim programom. Tonejčeve, Slavica in Sivec so nato skupno spravili pismo v zavitek, naslovili na tiskarno in se razšli. Slavica je spremila Sivca na pošto, se mu obesila nato za roko in rekla:

»Danes je četrtek, pa nimate šole. Veste kaj, zdaj mi ne uide. Morate mi pokazati Vaše zbirke rastlin.«

»Skromne so, preskromne,« je govoril učitelj, »a ker tako želite, gospodična, izvolite! Toda razočarani boste.«

»Ah, kaj,« je rekla, »le nič preveč skromnosti. Bom videla, no, ali se morda samo hvalite. Verujte mi, rastline jaz poznam. Tako na primer, bom takoj vedela, ali je Vaša zbirka popolna. Ali imate na primer majaron?«

»Gospodična, na to niti mislil nisem.«

»Pa peteršilj?«

»Kuhinjskega sploh nimam nič, a bom še danes, še danes —« se je opravičeval učitelj resno.

Vêdel je Slavico v belo šolsko sobico, ki mu je služila za učne namene. Stopila je med karte in zemljevide, med slike živali in človeškega anatomskega telesa, med omare z živalmi, kačami v posodah in hrošči v predalčkih. Živahno je obletela vso sobo in vzkliknila:

»Ampak, to je lepo tukaj! Kaj vse imate! To je pravi muzej.«

»Samo skromen šolski kabinet,« se je učitelj nasmehnil. »A veseli me, da Vam ugaja. Trudim se, da bi zbirko izpopolnil, a to gre počasi in pokvari se veliko. Na primer, glejte tam, tista električna priprava noče nikakor več delovati, pa se ukvarjam in iščem hibe —«

»Kaj, tudi z elektriko se bavite?«

»Samo malo, gospodična, toliko, da morem razložiti v nadaljevalni šoli.«

»Ali imate tak stroj, ki elektrizira?«

»Saj prav to je, tista-le okrogla steklena plošča tam. Žal, da ne deluje,« je vzdihnil.

»Škoda,« je vzkliknila deklica. »Sicer bi me morali elektrizirati.«

Zagrebla je z rokami v drobne rdeče knjižice in vprašala:

»Kaj pa to? Vaši spisi?«

»Moji osebni zapiski, tako rekoč moj dnevnik. Dovolite.«

»Ne, ne dam. Moram videti, kaj pišete.«

»Ampak, gospodična, prosim, sram me je!«

Deklica je hitela listati in govorila:

»Šestnajstega aprila. Velika sobota. Procesija. Silno ginjen. Govoril z Glorioso. Pisal pozno v noč o herbariziranju. Šestega majnika. Pri Rebrniku. Gloriosa, Gloriosa, Gloriosa.«

Veselo se je zasmejala deklica.

»Pa zakaj niste še tistega zapisali, da ste bili tisto noč pijani in ste podoknice peli?«

Zardel je in je jecljal:

»Gospodična, do smrti si bom očital.«

»Čemu,« se je nasmejala Slavica, »nisem takšna kot naša Helena. Meni ponočnjaki celo prijajo. Še sama bi rada — Seveda v trgu ni moči, ampak v mestu, na Dunaju recimo, kjer človeka nihče ne pozna.«

Sivec je dvignil ves srečen obraz in rekel:

»Kako me je to veselo iznenadilo! Ne morem Vam dopovedati.«

Deklica se je navidezno zresnila in vprašala:

»Kaj pa je tajnost Vaše Gloriose?«

Zardel je:

»Kako bi —, gospodična!«

»Meni že lahko zaupate, gospod Sivec,« je deklica komaj še krotila svojo razposajenost. »Ali smem vsaj ugibati?«

»Smete, smete! Prav za prav —«

»Dobro! — Ali je Avrelija?«

Zmajal je z glavo.

»Veronika?«

»Ne bom povedal,« je zašepetal. Ustrašil se je, da bi mogla ugeniti.

Deklica se je zasmejala:

»No pa bom brez Vaše pomoči izvedela.«

Ni odgovoril. V srcu pa mu je vpilo:

»O, da bi le, da bi! Gloriosa, Gloriosa!«

VI.

Mlinar Jane je bil pijan. Sedel je v mlinu v polici, kjer mu je gorel ogenj. Mrmrjal je motne besede, obraz se mu je pačil, včasih je zavpil ostro in šel z glavo od stop do četrtega kamena, od sipalnikov do mehov, kamor je prašila moka. Potem mu je nihala glava, kakor gnana od čudnega krča; iztegoval je roko predse, kakor bi nečesa iskal, grabil je s prsti, kakor da nekaj duši. Potem je legel ob ognju in spal nekaj minut. Zopet se je dvignil in zatulil divje in dolgo. Šum kamenov in vode je dušil njegov klic, njegove strahotne besede:

»Mir mi daj! Za kolesa se ne obešaj, črni duh, peklenski. Mir! mir, mir!«

Posluhnil je pod kamene in spet besnel; vzdignil je roke in križal privid pred seboj:

»Kakor kamen leži na dnu in se ne gani. In oči zapri in ne išči. Nihče te ni pahnil doli. Sam si zdrsnil pod kolesa. Ne obešaj se nanje, satan rogati, hudič, hudič!«

Umiril se je pa je začel znova iskati. Zdaj je iskal pijače, jo našel in posrkal zadnje kaplje. Potem se je nekam iztreznil. Obraz se mu je spačil v grozoten nasmeh. Do vhoda je šel, oprezoval. Potem je zlezal za streho in gledal pod jez. Potem je zdrknil nazaj v mlin in odmaknil desko na ilovnati klopi, kamor je polagal mehove, dvignil zamazano mrliško štolo, hropel in se krohotal:

»Ta ga bo ubila, ta ga bo —«

Senca je zakrila vhod. Koširjev stric Feliče je stopil v mlin s svojim mirnim, bebastim nasmehom. Mlinar Janez ga je opazil. Oči so mu strašno sinile,

a ugasnile takoj. Zopet se je spačil v nasmehu. S trdo roko je potegnil Feličeta k sebi in rekel skrivnostno:

»Imam kruha, imam! Pa zdaj ni časa jesti.«

Potisnil je strica na glino in živo skočil iz mlina. Stric Feliks je mirno gledal, kako so zastali vsi štirje kameni po vrsti in še stope. Čuti je bilo, kako je zunaj voda pljusknila drugam, temno, strahotno v zeleno globočino. V mlinu je bilo mirno. Tokrat se je vrnil mlinar, položil prst na usta in šepetal:

»Zagovoril ga boš, hudiča neznanskega. Latinske šole si študiral. Saj znaš?«

»Znam,« se je globoko priklonil z glavo Feliče. Oni je segel po črni štoli in mu jo nadel krog vratu. Potem je skočil k ognju in segel po škrbo steklenico z rumenkasto vodo in rekel:

»Tu je voda s sedmimi žegni. Pokropil ga boš, da bo mirno spal, kakor da je pokopan.«

»Kdo, kdo?« se je trudno smešil Feliče.

»Oni pod jezom,« je govoril skrivnostno mlinar. »Nesrečno smrt je storil, padel je. Pod jezom leži. Voda je taka, da ne more naprej. Za kolesa se obeša, vsak dan, vsako noč. Misli, da sem ga jaz dol sunil. Tako misli, razumeš! Hudič ga je obsedel s to mislijo, da sem ga sunil za tisto Mežnarčevo, za tisto, ki je otroka nosila od njega —«

Stric Feliče je z nemirnim pogledom iskal okoli sebe.

»Dobiš kruha, dobiš,« je postajal mlinar nestrpen. »Zdaj pa greva ven. Boš rekel tiste besede, boš pokropil, pa bom z ognjem in kadilom pokadil. Pojdi, pojdi!«

Nagrebel je žerjavice v medeno črepinjo in sunil strica pred seboj iz mlina. Stopila sta po kamenitih in opolzkih stopnicah v dan. Tiho je bilo, le jez je bobnel kakor nekake strašne baladne orgle svojo silno pesem. Voda je bila glinastobela. Nekje v gorah je bila potihnila zadnja nevihta z bliskom, gromom in silnim nalivom.

»Poj, hudič, poj!« je zaklical mlinar in sunil revnega strica proti vrhu in slemenu strehe. Sam je začel tuliti motne latinske izraze:

»Libera, sempiterna, saecula, saecula!«

In spet je zaklical stricu Feliksu:

»Poj!«

Stric Feliče je pogledal z blodnimi, nemirnimi očmi pod se, zdrknil na kolena, dvignil steklenico in zamahnil proti jezu. In prav kakor mlinar je pel, ne da bi vedel, kaj govori. Njegov glas je bil kakor glas otroka, ki mu je cigan položil nož na prsi, boječ, komaj slišen človeški glas, glas zadnjega potomca nekdanj slavne, plemenite in bogate rodovine:

»Ambulantes in ira, ambulantes in nocte in nocte in venit... invenit ira Domini.«

»Saecula, saecula, amen!« je vpil mlinar in vihtel črepinjo. Vonj oljčnih vejic je padal in legal nizko nad razpenjeno vodo, ki ga je iz hladne rezkosti metala nazaj.

»Ponovi!« je kriknil mlinar, »ponovi odrok!«

Toda stric Feliče ni vedel, kaj naj ponovi, in se je trudoma smešil mlinarju v lice.

»Ponovi,« je zavpil mlinar v drugo in besno dvignil črepinjo. Tokrat je bilo čuti presunljiv glas čisto blizu. Močna deklška roka je potegnila Feliksa raz streho k sebi. Srdito mu je snela zamazano mrliško štolo in jo vrgla mlinarju v obraz.

»Gospodična Slavica,« je pozdravil Feliče, »klanjaj se.« In kakor da se ni nič zgodilo, se ji je dvorljivo poklonil.

»Pojdiva,« ga je potegnila deklica za seboj.

Nekaj korakov sta šla, ko se je skrivil mlinarju hrbet in mu je leglo zverinsko ob oči, ob ustnice. Hropel je. Kar se je pognal za odhajajočima in zaklical:

»Kam?«

Deklica se je naglo obrnila. Bila je bleda. Odločno ji je sinilo v očeh in je siknila:

»Pijanec! Ali misliš, da sem Mežnarčeva?«

Kakor veverica naglo se je okrenila, potegnila strica za seboj in vpila:

»Papa, papa, na pomoč!«

Mlinar je zdrknil na ilovnata tla, razširil roke, kakor bi molil. Njegove oči so se kakor vpijale za bežečo. Nekak strašen krč je gnal mlinarju glavo z desne v levo, venomer, venomer. Ob ustnah mu je ležala beseda grozotne ljubezni:

»Mežnarčeva, Mežnarčeva!«

* * *

Učitelj Sivec je hodil po svoji sobi gori in doli in ponavljal na pamet svoj skrbno sestavljeni slavnostni govor za Prešernovo veselico. Na mizi je imel kos kruha in sira, svojo mrzlo večerjo, postno, ker je bil petek. Hotel pa je še enkrat ves govor ponoviti, preden bi jedel. Prvi mrak je legal. Kakor nekak polh je tedaj zagodrnjalo zunaj v orehu pred odprtim oknom. Učitelj ni slišal ničesar. Razvnel ga je glas lastnih izbranih besed. Učitelj ni tudi videl nič, le svoje izrazite kretnje govorniškega ognja v prav medlem zrcalu na steni:

»Kdo med nami ne pozna Prešerna? Kje je še bolj zanikarna koča, da ni našlo Prešernovo ime vanjo poti? Kje je le eno slovensko dekle, ki še ni pelo njegovih čudovitih ‚Strun‘? Kje je le ena nesrečna slovenska mati, ki še ni vzdihnila njegove deviške ‚Nezakonske matere‘?«

»Deviške ‚Nezakonske matere‘,« je ponovil učitelj zadovoljen z drzno podobo. Tokrat je skočilo z oreha na okno in raz okno v sobo na posteljo med stare čevlje in obnošen nahrbtnik. Bilo je nekaj sivega, podobno polhu ali podgani. Pa ni bilo ne prvo ne drugo, bil je sam očka vse golazni, miši, podgan in polhov, bil je sam vrtnar bridkih jagod, strupenih mušnic in kalnih mlakuž, bil je škrat, ki lovcem nagaja, jim proži neprevidnim puške, se obeša psom za rep, da ne izsledijo zadete divjačine.

Učitelj se je ozrl v zrcalo in je bil vesel svojega obraza, svojega govorniškega daru in glasu pa je nadaljeval:

»Tam v središču naše mile domovine, tam v naši jasni metropoli, tam v beli Ljubljani je trg ob Ljublanici. Tam je sklenilo zgraditi vse slovensko ljudstvo spomenik svojemu pevcu - prvaku. Slavni ta dan, veseli ta trenutek še ni napočil. Še pokriva zavesa premilo pesnikovo obličje, še molčijo usta bronasta, ki so pela kakor slavček kljub vsem orglarčkom, kopitarjem in zaničevalcem našega mi-lega jezika. Še molčijo, pravim. A ne bo do več dolgo. Zgodovinski ta trenutek —«

Nekdo je okorno potrkal.

»Prosto!« je zaklical učitelj.

Koširjeva dekla Meta je pomolila skozi vrata drobno pisemce in pozdravila:

»Dober večer! Kar v temi? To pismo so poslali. Lahko noč.«

Vrata so se zaprla. Učitelj je zganil ob oknu pismo in bral:

»P. t. Vaše blagorodje!

Vljudno Vas vabimo na običajni letni lov dne 17. kimavca. Zbirališče pred mostom ob sedmih zjutraj. Za društvenega tajnika ‚Družbe domačih lovcev‘ z vsem spoštovanjem.

Slavica Koširjeva.«

Pripis pa se je glasil:

»Puško in strelivo Vam bo posodil papa. Pridite gotovo! Z odličnim spoštovanjem pozdravlja

Gloriosa.«

Učitelj Sivec si je pritisnil pismo na ustnice in zašepetal srečno:

»Ugenila je.«

Nagajivo je drgnilo v kotu med starimi čevlji. Podgana, polh ali škrat?

»Pojdem,« je sklenil Sivec, »a pazil bom, da me ne bodo vlekli. Zdaj pa — malo počitka sem zaslužil in tri merice vina.«

Segel je v mizni predal in vzel tri desetice.

»Tri merice,« je ponovil, »kar je čez, je preveč. Jaz ne zmorem.«

Vzel je klobuk in šel.

Ko se je vrnil iz krčme in sedel, da bi jedel, ni bilo sira nič več in od kruha le nekaj drobtinic...

Lovski škrat? Polh? Podgana?

* * *

O pol osmih se je začel lov. Sivcu so lovci nasuli poln žep nabojev; vsi so bili prijazni z njim. Sicer se niso prav nič zmenili zanj in je bil vesel in bogat najlepših upov. Edini Poznik se mu je približal in mu rekel:

»Duša verna! Pazi se. Na zajce pod grmi ne streljaj.«

»Ne boj se,« je odvrnil in prikimal Sivec. Lovci so se razgrnili s ceste v goro. Psi so zavohali sledi. Nekaj strelav je jeknilo, nekaj razgretih glasov je bilo čuti:

»Zajec levo nazaj, zajec desno.«

Učitelj je opazil, da je sam; videl je, da je planilo iz grma. Ni pa imel časa, da bi prožil. Potem je sunilo ob njem. In tedaj je ustrelil. Žival je izginila. Nad Sivčevo glavo v votlem hrastu je godrnjalo veselo, neugnano. Sivec je videl veverico in sprožil. Veverica je šinila z vej na tla, s tal po deblu v veje in nato z veje v vejo naprej. Sivec je strastno begal za bežečo zverjadjo, streljal, se uverjal, da je zadel. Padlo pa ni nič. Utrujen je sédel in vzal novih nabojev. In zdaj je videl: naboji so imeli vžigalnike in smodnik, svinca pa ni bilo v njih.

V drevesu nad njim je godrnjalo veselo, neugnano.

»Hudič,« je ušlo tokrat jezno učitelju, »nekaj moram ustreliti, pa če mi puško razžene.«

Napolnil je dva naboja z drobnim, ostrim peskom. Ko je opazil veverico, je meril dolgo. Počilo je. Dolgorepa žival je padla ob deblu v mah.

»Tako,« je zapelo v učitelju, »čast sem otel!«

Veselo je prožil nato naboj za nabojem v hladno jesensko jutro. V hrastu nad njim je utihnilo. Gori više na zeleni trati je stal notar Bradač in vzkliknil:

»Glej no, tak-le lep goban!«

Sklonil se je ponj. Pa je bila mušnica, pasja.

»Hudič,« je zaklel mož. Veselo je godrnjalo v bližini.

Bradač je rekel o gobi:

»Mordà pa le ni bila pasja.«

Iskal je je, a je ni našel več.

Tisti dan je najboljši lovec in lovski šaljivec skupil svojo. Sam ni vedel, kdaj in kako, toda vpričo Koširja, Poznika, koncipijenta Povšica in župnika Rutarja je pogodil glavarjevega psa... poštar Mlakar. —

Ob mraku so se lovci vrnili. Pred hišo je stala Helena in se nasmehnila Pozniku:

»Veliko sreče?«

»Petkrat streljal, enkrat zastonj,« je vedro odgovoril.

»Ste pač trudni zdaj.«

»Kakor vol. Pa to je zdravo.«

»Greste k Zofiji?«

»Po navadi.«

Molčala je za trenutek. Nato je rekla, sileč se na šalo:

»Če bi želela, da nocoj ne hodite k Zofiji, ali bi vendarle šli?«

»Nocoj že,« je dejal, ker sem lovцем besedo dal.«

»Ah, taka beseda!« je rekla zbadljivo.

»Meni je vsaka sveta,« je odgovoril in pristavil:

»Lahko noč!«

»Ali boste prišli tudi podoknico pet?« je vprašala bolno za njim.

»Pridem, če želite,« se je zasmeljal.

A ni prišel. Tisto noč mu je izdahnul prijatelj Tine Jamec...

* * *

Bila je zadnja noč pred Tinetovim pogrebom. Poznik in Sivec sta bedela in stražila pri Jamčevih.

Še to zadnjo noč je hotel spati Jamec v domači bajti...

Poznik in učitelj sta sedla pred hišo na klop. Zakaj notri v sobi pri mrliču se še ni bila razkadila zatohlost ljudi, ki so prišli kropit, molili do polnoči in pili žganje v črni kavi in brez kave. Zdaj je bil ostal Tine sam z materjo, z ženo, ki je mrtve preoblačila, in z mrliškim oglednikom, ki je smrčel spal za pečjo, omočen od preobilega žganja...

Tudi Poznik in učitelj sta imela svoje žganje na klopi med seboj, a pil je geometer sam. Dolgo sta molčala...

Noč... tiha, tegobna... Trudno je ugasnilo kdovekdaj šumenje murnov, mehka meglica je prepredla nebo in popila zvezde. Vsepovsod mirna, umerjena tema. Le rdeče zastrto okno je kakor oko, mrtvo, ki ne gleda, ne sanja v mrak, le topo bulji iz črnih sten v Poznika in učitelja, ki sta verna stražara. Sivcu se je izvilo iz osrčja:

»Tine! Kako je zdaj? Dobro?«

Kakor da se je v noči nekaj prebudilo, zagibalo, se zgostilo v besedo in oddahnilo:

»Dobro!«

Prva rosa pada v travo. Z veje je kanilo, votlo, kratko, težko. Megla se je povlekla mimo. Nekak moten soj se je razlil po lazcu. Iz teme v bližini kipi grm belih georgin. Tik ob greznici so pognale bahato in košato. Po lazcu pa mrlji belo. Laz je gladko košen, kakor obrit. Podlesek je pognal, cvet ob cvetu. Žalosten cvet! Nima zelenega lističa. Samó cvet ima. Čemu mu lističje zeleno? Bi se li krepil za sneg, za zimo? Čemu bi živel brez sadu? Cvete in živi in se ni še osul in je že segnil v jesenski vlagi. Prav kakor človek, ki leži v sobi za rdeče zavešenim oknom in je živel in se ni osul in bo gnil v jesenski vlagi...

V noči, tihi in hladni, je do srca zavonjalo po gnilobi, po gljivah, po trudu drobnih delavcev, ki rušijo vsepovsod v listu in cvetu in sadu, v krvi in drobu in mozgu. Strašen vonj smrti, jeseni, grobov...

Ali ni vzdihnilo v noči? Kaj je vzdihnilo? Ali se je vzdramil mrlič, dvignil glavo iz blazin, odprl oči in zopet legel? Kako je to strašno čudno, če je človek mrtev! Tine, kako je to? Ali je dobro ali je tesno ali ni nič? Kako to, nič! Okoli je noč. Tiha, kakor začarana. Nič je ni. Temà je. A vendar je, je noč. Saj govori, saj diha kakor s pljuči, saj sanja. Notri v sobi za zagrnjenim oknom pa je nekdo, ki je bil še pred osemindesetimi urami in ga zdaj ni prav nič. Nima pljuč, ne diha, ne sanja, ne vzdihne . . .

Poznik je prinesel cilarico žganja k ustnicam in pil. Sivec ob njem se je kakor prelomil v pasu od bolečine in vzdihnil:

»O Jezus, kako je dolga noč!«

Geometer je rekel:

»Pij, bridka bo, a krajša!«

»Nisem vaje žganja.«

»Ali sem ga jaz? V temi nagneš, piješ. Ne veš, kaj piješ. Kakor bi vodo.«

Sivec je zmajal z glavo. Geometer si je prižgal cigareto in iztegnil noge predse.

»Kmalu se bo svitalo.«

»Ali se bo?«

Daleč nekje je kukuriknil prvokrat petelin. Poznik je začel govoriti tiho, zaspano:

»Ali si kdaj občutil, da lepa pesem dehti?«

»Kako more pesem dehteti!« je vprašal učitelj.

»Dehti!« je ponovil Poznik uporno. Vso noč je pil. »Dehti, kakor rože, kakor zemlja, kakor solze in kri. Saj tudi grob dehti.«

»S poezijo se ukvarjaš?« je vprašal pohlevno učitelj.

»Jaz ne. Pa se je Tine. Zadnje čase. In če ga straživa, ali ni prav, da govoriva o njem?«

»Prav je in spodobno.«

»Torej!«

Poznik je zopet vzel cilarico in pil. Potem je govoril čudno mrtvo, kakor da govori dremaje:

»Že pred tednom je mislil, da bo umrl. Poklicati me je dal in sem prišel. Rekel je, naj ga zavijem

v kožuh. Prav tu sva sedela, kakor sediva midva. Vso noč, do jutra, dokler ni rosa padla in solnce vzšlo.«

Zopet je pil. Še dremotneje je nadaljeval in deklamiral:

»Rapp', Rapp', mich dünkt, der Hahn schon ruft,
bald wird der Sand verrinnen,
Rapp', Rapp', ich wittre Morgenluft...«

»Ali ne vonjajo ti verzi?« je vprašal nato. Sivca je streslo:

»Lepo je, če prav premislim.«

»Doživeti moraš,« je vzkliknil osorno geometer.

»Kako čudno mu je moralo biti, ko je mislil to pesem,« je vzdihnil Sivec.

»Bürgerju? Larifari! Tinetu pač! Toda poseben vonj, kaj?«

Sivec je pomislil in mu je bilo žal:

»Poznik je pijan.«

Geometer pa je govoril:

»Glej, do jutra sva tako sedela in samo za roko sem ga moral držati. Niti ganil ni, le v zvezde je gledal in ni trenil. Trikrat sem mislil, da je umrl in sem vprašal: 'Tine, ali si še živ?' Trikrat je odgovoril: 'Še'. Potem pa se je svitalo in je prišlo solnce pa se je nasmehnil in rekel: 'Škoda! Lej, želel si je smrti. To je! Človek je deset, pet dni prej mrtev, nego je res. Toži se mu v noč. Ali zdaj razumeš vonj pesmi, vonj domotožja, po domu v grob, nestrpnost duše, ki je ni več tu?«

Hripavo je ponovil:

»Rapp', Rapp', ich wittre Morgenluft.«

Sivec je vzdihnil:

»Francè, žganje ti škoduje.«

»Vem,« je dejal geometer, »žganja ne smem. Pa nocoj nisem mogel drugače. Naši ljudje pijejo žganje na žalost in jezo. Podedoval sem tako.«

Začel se je tiho smejati.

»Podedovati,« je nadaljeval, »to je Helenin izraz. A pri meni je resničen. Pomisli, duša verna, in poslušaj! Le zgražaj se ne. Moja mati, razumeš,

moja mati, ki me je rodila, mi je štiriletnemu dajala žganje.«

»Jezus,« je zastokal učitelj, »ne govori kaj takega!«

»Ali je hudo?« se je zasmel Poznik. Potem je bil ves bolan. »Nič ne razumeš. Nič ne veš. Saj je ne kolnem. Zdajle bi umrl, če bi jo mogel videti siroto, ki mi ga je dajala iz ljubezni, da ne bi umrla pred menoj. Tako me umej! Da boš vedel, kako mati ljubi in ženska.

»Ne razumem te,« je trudno dejal Sivec. Geometer je vzdihnil:

»Morda je pa samo moja mati tako ljubila in druge ne znajo.«

Sklonil je glavo kakor v sèn. Brez zveze s prejšnjim je rekel o Heleni:

»Pred nekaj dnevi je hotela posili, da ne bi šel k Zofiji.«

»Spi pa se mu sanja,« je vzdihnil učitelj.

Danilo se je. Petelinji klici so rastli. Nekdo v trgu pri prvih hišah je zabijal s kladivom. Sivec je uganil:

»Tinetu zbija rakev, pa šele zdaj. V dveh urah pa bo že pogreb.«

Bridko je pristavil:

»Je že zaspal sinoči pijan nad delom.«

Tokrat se je dvignil Poznik in rekel:

»Pojdiva k Tinetu! Potem pojdem jaz domov.«

Stopila sta v hišo. Na peči je zajokala Jamčevka. Poznik se je rahlo zibal. Stopil je mrliču k vzglavju in mrmral polglasno:

»Lahko noč, Tine! Med pogrebci me ne bo. Tebi in meni, mari nama, kaj ljudje počenjajo. Naj rečejo, da sem brez srca. Ti veš, Tine, kako. Lahko noč.«

Stopil je s Sivcem iz hiše. V motni zori je ležal laz pred njima, pokošén, kakor obrít. Beli cvetovi brez zelenega lističja so se bili posejali vsečez. Beli cvetovi, ki se ne osujejo, nego gnijejo brez sadu, kakor človek, ki je bil mlad in je živel in se ni osul in bo gníl v jesenski vlagi.

Poznik se je opotekel. Hripavo je rekel:

»Duša verna! Če bodo Koširjevi po meni vprašali, jim povej po pravici, da sem bil pijan in da sem šel spat.«

Sivec je sklonil glavo. Oči so se mu solzile. Ostri jutranji zrak in bedenje sta mu jih bila razvnela do bolečine.

V trgu je zazvonilo jutro...

Tineta so pokopali. Veliko je imel družic in najbolj tihi in žalostni ste bili Koširjevi: Helena in Slavica...

Prešernovo veselico pa so odložili in pozneje pozabili nanjo...

* * *

Slavica je posetila nekega dne Poznika v njegovi uradni sobi. Potrkala je, odprla vrata in vprašala veselo:

»Smem-li, pobratim?«

»Draga in mila si mi kot solnčece,« ji je stopil geometer naproti in ji stisnil mehko in krvnato ročico.

»Z veselico torej ne bo nič,« je rekla, »ti nočeš peti.«

»Nočem,« je odvrnil, »glas mi je postal hrapav.«

Deklica je vzdihnila:

»Dolgčas gre v deželo.«

»Jesen in deževje,« je dodal.

Sklonila se je nad njegove mape in občudovala ostrost črt in imena parcel: Na trati, Pod Sevnikom, Na mirišču, V cvetju, Pod peklom. Smejala se je:

»Francè, v peklò me vzemi seboj, kadar boš imel tam opraviti.«

»Lep hudiček bi bila, prav res,« se je nasmehnul.

»Veš kaj,« je vzkliknila, »ampak to najino pobratimstvo in posestrimstvo — prav za prav, to nič ni. Kaj pa si še storil velikega zame? Nobenega viteštva, samo tikanje! To je malo.«

»Kaj hočeš, da storim,« se je smehljaj, »roparskih vitezov ni, da bi te ugrabili in bi te jim otel

iz rok. V krvavca tudi ne veruješ več, da bi šel in ga zlasal.«

»Francè,« je vzkliknila, »pa prav nocoj sem sanjala o njem. Čakaj, ti povem, kako je bilo. A smejati se ne smeš. Glej, zdelo se mi je, da sem pajek in iz glave predem pajčevino. Pa pomisli: prav pod most v tisto globočino sem visela. Z rokama sem se oprijemala nad glavo. A bolj ko sem hotela po niti gori, bolj sem drsela nizdol. In doli je ležal in se krohotal —«

»No, kdo?«

»Krvavec,« se je nemirno zasmejala in pristavila: »Mlinarju Janetu je bil podoben.«

»Čudne sanje,« se je geometer nasmehnil, »sestrica pajkulja.«

»Sanje pač,« je vzkliknila veselo. »Glava me je bolela, ker sem zvečer preveč medu lizala —«

»Med je dober za prebavo,« je pripomnil geometer vedro.

»Molči,« je vzkliknila, »kaj med, ampak to, da sem sanjala o mlinarju. Kaj veš, kako sem doživela ž njim.«

Poznik se je zresnil in rekel:

»Ti, pijanega norca se boj!«

»Saj sem se ga malo,« je odgovorila in povedala zgodbo s štolo in Feliksom.

Nozdrvi so rahlo zadržtele geometru, ko je poslušal. Ko je dogovorila je ponovil:

»Pazi se ga! Človek je nevaren. Sploh ne vem, čemu ga tvoj papa trpi v mlinu!«

»O,« je odgovorila, »zato, ker je naš. Preden je bil naš papa gospodar pri nas, je bil Jane že v mlinu. Veš kaj,« je zardela nato, »meni se zdi, pa ne bodi hud, zdi se mi, da je malce tistim iz Feličevega rodu v sorodu... Zdaj razumeš?«

»Srčkan otrok si,« se je nasmehnil on. »Kako si lepo zardela.«

»Dà,« je vzkliknila otroško nejevoljno deklica, »taka nisem, kakor ti, ki znaš kvantati.«

»Res? Ali si me že slišala?«

»Pravijo,« je dejala. »Saj te zato Helena ne mara.«

Pogledala mu je nemirno v oči. Ozrl se je v stran. Njej ga je bilo žal. Skočila je živo k njemu, mu ovila roke okrog vratu in rekla:

»Ali si hud! Ne bodi no! Med nama ni skrivnosti. Saj si mi pobratim. Lej, posestrimo imaš! Prav seveda ni, da sem ti postala posestrima. Zdaj bi me ne mogel vzeti za ženo.«

»Norček sladki,« se je zasmel Poznik.

»Ti maraš samo Heleno,« je dejala deklica tiho, veselo.

»Mir daj,« se je smejal, »saj si še vsa mlečna.«

»Kvantač,« je vzkliknila, »čakaj, nemarnež! Še za menoj boš hodil in prosil: Slavica, pomagaj! Topim se od ljubezni, pa moja kraljica je neusmiljena.«

»Pri moji veri,« se je zasmel glasno. »To se ne bo zgodilo, grem pa že rajši čehljat krvavcu glavo.«

»Prav res,« je vzkliknila deklica, »lahko bi pokazal, da si mož in ne kak škorenjček, to se pravi, kakor gospod Sivec, ki obožuje Glorioso. In da ti povem, kdo je to. Poglej me, jaz sem.«

Poznik se je začel trepljati po stegnih.

»Ta je podobna tebi in Sivcu. Krasni ljudje. Srček! Glej, zunaj je začelo rostiti. Ampak koliko si mi ti solnca zanesla nad mape! Slavček, bratec, brez poljubčka te ne izpustim —«

»Heleni te bom zatožila,« je vzkliknila deklica in prhnila iz sobe.

V uradni hiši so začudeno odpirali uradniki vrata iz svojih sob in pogledovali na hodnik, koder je zbežala Slavica z veselo pesmijo na ustnicah:

»Kaj maramo mi,
k' smo fantje mladi...«

Geometer Poznik se je zagledal zamišljeno skozi okno na Koširjev vrt in laz vse doli do vodne struge in do mlina v mokri, opolzki ilovici. Od mlina gori je suvala blodna pesem. Poznik je doumel le eno besedo:

»Mežnarčeva!«

* * *

Tam je kosček sveta, ki mu imena dovolj ljubega ne vem. Tam so tesne doline. Pobočja hribov so strma, da bolijo; z južne v severno, z vzhodne v zapadno stran, sama vase, kakor lijak. Strašni in okameneli slapovi, onemeli v večni grozi dna, ki je bilo v davnini jezero. Jezero je odteklo, toda vodé niso usahnile. Tam so neskončno bogate vode, vrelci in rose. Strašne so pomladne in jesenske povodnji. Vsako leto hočejo človeških žrtev...

Do mraku je rosilo tiho in rahlo. Ob noč pa so se razvezali oblaki v pluskajoče nalive. Bilo je skrajno južno in še v planinah ni snežilo. Iz zamolklo tihih kotanj in globeli se je oglasilo proti trem zjutraj glasno, hrupno. Tesna rečna struga je zakipela: ogromna cev, ki je vanjo silila strašna moč glinaste vode. Povodenj je zalila breg, pokrila mlin, pršila ob stenah in tolkla divja, razuzdana, strašno nečista v svoji blodnosti, kakor žival, ki kriči po krvi in žrtvi. Ali bo vzela otroka? Izpodnesla dekletu noge? Podrla moža, ki je stopil na breg, da bi lovil drva, ki jih je odplaknil hudournik kdove kje? Ob treh zjutraj so zaslišali revnejši tržani šumenje voda. Ob štirih so vstajali, nasajali železne kljuke na dolge mecesnove drogove in se odpravili k vodi drva lovit. To je tako: Ob vodo se postaviš in gledaš. Ko prinese voda mimo čok, panj ali hlod, dvigneš drog z železno kljuko, lenir imenovan, suneš in vlečeš. Žene in dekleta so se podpasale in grabijo drobilj iz vode, kakor da je seno. Otroci ga spravljajo više v breg. Tako gre ves dan. Najsrečnejši je prvi sunek vodâ. Ilnato rumena voda je tedaj vsa črna od dračja in vej. Potem voda raste. Dokler raste, ne hodi vstran. Ko pa začne padati in »kalati«, se bo učistila drva in drobilja. Zgodilo se je, da so potegnili jersbašček s kruhom in sirom in dekliško ruto. Zgodilo se je, da so potegnili gorske vlake z butaro lesa. Zgodilo se je celo, da so rešili iz vode kurnik s petelinom. Ko so ga privlekli na breg, je skočil petelin na trato, se otresel in zakukurikal. A temu je že davno. Pozabili pa niso ljudje in še o pogrebu so rekli:

»Tine Jamec! Škoda te! Zakaj si šel v šole! Glej, drva bo povodenj še nosila. Ti pa ne boš nobenega petelina več potegnil iz vode...«

* * *

Geometer Poznik je stopil k oknu v svoji uradni sobi in pogledal doli čez Koširjev vrt in laz, Visoko iz struge je bila vzrastla voda v breg. Nekaj vrb je trepetalo iz umazane, belkaste povodnji, ki je vrela v motnih vrtincih in mehurjih. Mrzel sever je dahnil geometru v obličje, ko je odprl okno. Kamorkoli je pogledal geometer, je videl bele in rjave pasove, rijoče z bregov v dolino, sto glasov je šumelo, sama voda, sama voda. Rahlo so se stresala tla pod njim od navala valov, ki so niže doli pod mostom tolkli po tesni, žlebasti strugi. Geometer se je nasmehnil, spomnivši se Slavičinih sanj:

»Pajkuljica. Iz glave predeš nit in visiš nad breznom. Srček! Ne bi te zavidal za take sanje. Brrr.«

Geometer se je vrnil k mapi, vrisal vanjo nekaj gospodarskih sprememb, si zažgal cigareto in se zopet vrnil k oknu. Videl je in je rekel:

»Voda pada! V gorah sneži.«

Zopet je delal, zložno, previdno. Nič se mu ni mudilo. Vedel je, da ima časa dovolj. Solnce je ugasnilo, deževje in mraz, dolgčas gredo v deželo. Pogledal je na uro in mislil.

»Cesta pod Kratko njivo mora biti pod vodo. Pošte ni!«

Skozi okno je sunil sever in mu razmetal liste. Vstal je, da bi zaprl.

Tedaj je zagledal čisto doli ob vodi Koširjevega strica in poleg njega Slavico.

»Predrzo dekle,« je vzkliknil, »prav nad rob se nagiblje. Le malo naj se ji zdrsne —«

Tedaj ga je spreletelo po vsem životu. Od mlina sem se je pokazalo, zavaljeno, zavratno. Sprva je geometer mislil, da je nekaka žival, nekak glinasto rumen oven. Potem pa je spoznal mlinarja. Po vseh štirih je lezel norec po strmem laz, s skrivljenim hrbtom, kakor maček, s koničasto glavo, razoglav,

sirov, strašen. Geometer je premeril z okna globočino pod seboj. Nato je potegnil browning izpod map in se z rokama uprl ob okensko polico. Oni norški človek doli je lezel zavratno proti mestu, kjer sta stala stric Feliče in Slavica. Geometer na oknu je pazil na njegove kretnje. Nato je zavpil:

»Slavček, pazi se!«

Ona doli ga nista slišala. Tedaj se je geometer vzel na okno, spustil se onstran ven, izpustil okensko polico in priletel v travo. Prav tedaj je sunil tudi mlinar naprej in se pognal k Slavici. Geometer je zavpil nečloveško. Mislil je, da jo bo oni sunil z brega. Otrpnil je od groze. Kakor na dlani je videl: Slavica se je okrenila, odprla ustnice, zamahnila z roko in se zvila v strašnih mlinarjevih pesteh. Geometer je videl, da se je tedaj stric Feliče okrenil, začudil, dvignil drobno paličico in udaril po mlinarju. Geometer se je zdramil. V velikih skokih se je gnal navzdol. Mlinar je držal Slavico, dvignil jo z desnico okoli pasu. Z levico je sunil stricu Feliks v obraz, da se je siromak sesedel v travo. Slavica je praskala z rokami blaznemu mlinarju v obraz in prosila divje:

»Pusti, pusti, pusti!«

Geometer je stal blizu njiju in zahropel:

»Izpusti dekle!«

Sunkovito se je okrenil mlinar. Zatulil je divje, obraz mu je spačila blodna strast. Okretno je skočil v stran ob bregu po opolzkem laz. Geometer ga je pograbil za ovratnik pri srajci in telovniku. Krpa mu je ostala v rokah. Oni strašni človek pa se je vrgel z zmagoslavnim smehom po laz nizzdol proti motni vodi. Strašno se je razlegla njegova beseda, ko je planil s svojo žrtvijo v povodenj:

»Mežnarčeva!«

Za trenutek je izginila njegova koničasta glava v motni vodi. Geometer si je zakril oči.

»Francè,« je zaklicalo iz povodnji. Slavičin bled obraz je pogledal iz vode k njemu. Drobna, voljna ročica se je pognala za ostrim robom pri bregu.

»Francè, krvavec! Reši!«

Geometer je vjel deklico za roko in se vrgel na robu brega na trebuh. Tla pod njim so bila stena, ki je rahlo visela nad vodo, izpodjedena v strahovito dno osmih in še več metrov. Zdaj je bil prepad zalit do vrha.

»Roke mi ovij ob vrat,« je sopel Poznik in stegnil svoje, da dvigne deklico iz vode, ki jo je tiščala pod steno. Tedaj je vrgla voda tik ob njej mlinarja kvišku. Zarjul je pošastno. Slavica je sklenila roke nad geometrovim tilnikom. Zdaj je zavpila:

»Francè, drži me, vleče me na dno.«

Z blaznostjo norca in utaplajočega se človeka je bil zgrabil mlinar dekcle krog pasu.

»Izpusti!« je zahroplo v Pozniku. Z roko je otipal koničasto črepinjo mlinarjevo in mu zagrebel prste v lase. Slavica, ki mu je visela na tilniku, se je zvila k njemu navzgor. Slišal je čisto ob svojem licu njen tihi, do smrti trudni glasek:

Francè, grize me!«

Neskončna bolest in nepopisna ljutost je zarezala geometru v drob. Dvignil je desnico in iskal ob sebi. Ko je našel, je tesneje stisnil z levico deklico k sebi in rekel pretrgano, ljubeče do skrajnosti:

»Slavica! Vzdrži... ne ustraši se... primi... krepko... krvavec...«

Ob njenem životu je iztegnil roko, potisnil morilno cev mlinarju od strani v uho in pritisnil.

»Ah,« je vzdihnila Slavica dolgo. Poznik je izpustil orožje in potegnil deklico z obema rokama k sebi čez steno. Zdela se mu je silno težka. Bila se je onesvestila. Sam je bil tudi ves moker, a ni vedel, ali od vode ali od znoja, ki ga je oblival.

Za trenutek se je pokazala v motni vodi pod njim črna koničasta glava. Nato je izginila. Rahla lisa se je kakor rdeča nit povlekla ob skali in ugasnila.

Geometer je vzel Slavico kakor otroka v svoje roke in jo nesel navzgor. Šele v vrtu se je zavedela. Odprla je oči. Bolno se je nasmehnila in šepetnila:

»Krvavca si ubil!«

Nato je zopet izgubila zavest.

Položili so jo v postelj. Poklicali so zdravnika. Ugotovil je živčno mrzlico in gnusno rano na životu, kamor je bil ugriznil mlinar...

Košir je prišel domov in je slišal:

»Mlinar jo je ugriznil.«

Planil je po puško.

»Ni treba,« ga je ustavil Poznik, »mlinar je uto-nil.« Nato je segel po močni čaši vina na mizi. Kdo ve komu je bila namenjena. Izpraznil jo je v dušku. Helena je stala ob strani in jo je nalila v drugo in mu jo ponudila. Izpil jo je do dna. Nato je dejal mirno:

»V uho sem mu pognal kroglo. Druge pomoči ni bilo. Browninga je škoda, ki mi je padel v dno.«

Heleni se je zameglilo ob silni moški volji, ki je deset minut po strašnem dogodku našla že vse svoje ravnovesje. Tedaj je pridrl od nekje učitelj Sivec in začel jokati kakor otrok. Zdravnik je vstopil, domači, stari Živko, in menil zadovoljno o Slavici:

»Spi. To je imenitno.«

Takrat se je zgenila Helena in vzkliknila burno:

»A kje je Feliče?«

Hiteli so ga iskat. Našli so ga vsega bednega. Še vedno je sedel v travi, na mokrih tleh, kamor ga je bil vrgel mlinar. S solzami v bebastih očeh in z bolnim nasmehom na trepetajočih in povešenih ustnicah je gledal predse v klobuk med kolena. V klobuku je ležalo njegovo narejeno zobovje. On pa ni vedel, čemu vse to, čemu klobuk, čemu zobovje, čemu mokra tla pod njim, čemu mrzel sever v obrazu. Topo, brezizrazno in momljajoče je ponavljal:

»Problem, problem, problem!«

Živo se je zasmilil Pozniku, ki je rekel sam v sebi:

»Glej, reveža! Nekaj viteštva pa je vendar ohranil v sebi. Kje neki je tičalo? Kako je vzrastlo? A vzrastlo je. Kakor na dlani sem videl, da je udaril s palico. Glej, celò zdobil jo je. To je treba spraviti ubogemu stričku.«

Z ljubeznijo čudaka in otroka je pobral konce zdrobljene palice, jih nesel v svoj urad in spravil med mape...

Od reke gori je bobnelo venomer. A zdelo se je, da se je nečista, razuzdana zver unesla, umirila in da se spravlja k pokoju, sita svoje nove žrtve in človeške krvi... Mračilo se je.

Geometer se je domislil, da se mora preobleči.

»Prekletol« se je vznevoljil. Ni se rad preoblečil. Krenil je domov, v svojo tiho, fantovsko sobico z udobnim naslonjačem in čedno posteljo, z umivalnikom in nekaj stoli ob šepavi mizi. Dvoje težkih telovadnih roček je ležalo ob mizi. V kotu je slonel kup gorskih palic. Na nekaterih so bili še povezani šopi planinskih rož: sami spomini od Metke, Fránce, Špelice in Rezike, tiste z jamo v bradi, Rezika brez jamice v bradici je bila že umrla, in še njeni bratje niso mogli Francetu povedati, zakaj:

»Bleda je bila, pa žalostna, pa na velikonočni ponedeljek je tiho zaspala pred hišo na solncu, ko so šli ljudje od desete maše...«

Geometer Poznik se je preobul in praznje preoblekel. Dve obleki je imel: vsakdanjo in nedeljsko. Zdaj se mu je zdelo škoda nedeljske in je mrmral:

»Vrag vzemi Zofijo in njeno večerjo. Ali je vredno?«

Tokrat je nekdo rahlo potrkal. Poznik je šel odpirat.

»Kdo me išče?« je vprašal.

»Jaz,« je odgovoril tiho sladek dekliški glas v temi pred njim.

»O vraga,« je vzkliknil začudeno Poznik.

Pred vrati je stala Helena...

VII.

»Ali smem vstopiti?« je vprašala plaho in v zadregi.

Geometer jo je z obema rokama prijel za pleča in jo potegnil v sobo.

»Gospodična, gospodična,« je govoril nemirno, iznenajeno. »Kaj se je zgodilo? Ali je Slavici huje? Sedite, prosim. Saj se tresete. Sedite!«

Potisnil je deklico na stol pred njo, visok in močen, a vznemirjen. Topla rdeča luč od zastora na svetiljki ji je ležala na obrazu; izrazito se je črtala ostrost njenih lepih, nemirnih nosnic in polodprtih ustnic. Mehko so ji valovala ramena pod lahko volneno ruto, ki ji je zdrknila z las. Njene dolge trepalnice so ležale na očeh kakor sladka senca. Nikoli ni bila bolj mična, bolj trudna v svoji zrelosti in vonjivi žalosti. Zaupljivo je dvignila oči. Naravnost v oči mu je gledala. Ni krenila z glavo, kakor da jo je sram, kakor da se boji pogledati le za ped vstran od njega po njegovih predmetih. Kakor bi se bala, da bo zagledala, kar ne bi smela, kar bi žalilo, ako bi opazil, da je videla. Morda malo fotografijo na mizi, morda pismo, ki ga je začel pisati, morda steklenico, ki jo je izpraznil in sunil v kot.

»Gospod geometer,« je začela tiho, »stricu Feliksu je hudo.«

»Revež,« je vzkliknil Poznik.

»Naš doktor je pri njem,« je nadaljevala, »pa sam ne ve, kaj je, ali mrtvoud ali vnetje možganske mreže. Pravi, da mora biti porazno.«

»Lepi doktorji,« je menil Poznik. »Kaj študirajo, če nič ne vedo.«

»Ni strokovnjak,« je rekla Helena brez očitania. »Nujen bi bil strokovnjak. Vurnika je nasvetoval.«

»Poznam,« je prikimal Poznik. »Sošolca sva. Telegrafirati je treba.«

»Zveza je pretrgana,« je odvrnila.

»Potem pošljite voz ponj!«

»Voz ne more. Cesta je poplavljenjena.«

»Vražje razmere,« se je razgrel Poznik. »Če je tako, je treba jahati po stari cesti.«

»Da!« je šepetnila.

Zasmejal se je:

»Ampak, seveda, kje zdaj najti človeka, ki bo jahal. Pa še takega, ki bo znal Vurnika v mestu izkopati. Gospodična, ne zamerite! Če se zelo ne

motim, dvomim, da je kdo v trgu, ki bi našel Vurnika po noči.«

Povesila je glavo in rekla:

»Gospod geometer, Vam je znano, da ima Feliče svoje premoženje. Jaz bi dedovala. Zato, gospod geometer! Želim, zelo želim, da ne bi umrl, in storila bi vse —«

Solza ji je stopila na lice. Poznik se je vzravnal v vsej svoji moči in rekel:

»Nekdo je v trgu, ki bi znal najti Vurnika tudi po noči in ga hitro pripeljati. Ali mi zaupate, da ga bom?«

»Zato sem prišla,« je šepetnila.

»Pojdiva!« je rekel. »Prav! Vurniku sem prijatelj. Nadejam se, da je konj že osedlan.«

»Osedlan,« je rekla.

»Imenitno,« je menil in sta šla drug ob drugem iz sobe po temnih stopnicah. On pa ji je zaupal še nekaj o svojem razmerju do Vurnika.

»Ali pa ste že večerjali?« je vprašala skrbeče.

»Ne skrbite,« je odvrnil.

Hitro sta šla čez trg in vstopila pri Koširjevih. Helena je potegnila geometra s seboj v majhno sobico. Okusna mrzla večerja je bila na mizi in poleg narezka steklenica dragocenega vina.

»Jejte in se okrepite,« je hitela govoriti. »Naši ne vedo še nič, vse sem pripravila sama. In tu imate plašč. To pa spravite za pot. Sever je oster. Spravite!«

Potisnila mu je v žep steklenico kdove kako okusnega konjaka in sedla, ko je vrgel plašč nase. Izpil je naglo nekaj čaš vina, použil nekaj mesa in si zvil cigareto. Vprašal je:

»Kje je konj?«

»Pojdite z menoj,« je rekla.

Kakor sta vstopila, sta šla. Za hišo pod lopo je stal konj. Učitelj je držal vajeti.

»Ali si ti opremljal?« je vprašal Poznik.

»Ne,« je odvrnil učitelj.

»Dobro,« je vzkliknil Poznik, »potem se zanesem.« Že je stal v sedlu. Nato je rekel:

»Dve uri do mesta, tri nazaj. Gospodična, ob dveh naj čaka voz, do kamor more.«

»Prav, gospod geometer.«

»Sijajno gre,« se je zasmel Poznik.

»Srečno hodite!«

»Brez skrbi!«

Izpočiti konj je zapeketal čez trg. Poznik se mu je nagnil nad vrat in vzkliknil:

»Zdaj boš dirjal, sivček, urico ali pa dve.«

Zacmokal je z jezikom in utonil v temi. Čustvoval je:

»Ostrog si nisem pripel. Sicer sem ves kakor vitez.«

Konj in jezdec sta se razživila v drzno, naglo ježo. Požirala sta cesto pred seboj. Težke rosne kaplje so udarile zdaj pa zdaj Pozniku v obraz. Slišal je peti veter ob sebi. Po desetih minutah sta zavila konj in jezdec v stransko dolino, v zatišje. Nekje ob cesti je zašumel narastli potok. Da živi v idili, se je zazdelo Pozniku. Za njim je ugasnil motni in zlobni šum reke. Jahal je skozi majhno selo, mimo rdeče zastrtih oken.

»Rapp', Rapp',« je priganjal. A v njem ni bilo ne sence o kaki baladni grozotnosti. Toplo se mu je razlivalo po životu in je modroval:

»Helena! Prekletu dobrega vina si mi natočila!«

Podil je naprej. Visoko nad njim je tulil sever v bukvah in hrastih. V dolino je sunil le zdaj pa zdaj. Nobena rosna kaplja ni več padla in če je, mu je v hrbet in je ni čutil. Cesta pred njim je ležala motno bela. Dobre oči so videle vse. Noč je morala biti mesečna.

»Čudovito,« je pelo v Pozniku. »Kakor vitez jaham skozi noč. Jaham za mir svoje kraljice, kakor v Dumasjevem romanu, kakor Gaskonjec d'Artañnan. Hej, hej! Podvizaj se, konjiček!«

Dolina se je začela ožiti. Šum reke se je oglasil znova. Poznik je obhajal prvi veliki krog. Imel je zopet ravno cesto in pod cesto šum narastle reke.

»Jaševa, jaševa!« je vzkliknil in se zmislil na mlinarja, ki ga nese morda prav ta čas voda vzporedno z njim. Rahlo ga je streslo v živce.

»Larifari,« je zamrmral nato in pognal živahneje. Zdaj pa zdaj je presekalo čez cesto, hudournik se mu je zaprašil v obraz. Po vsakem skoku čez narastle vode je rastla nova moč v njem, objestnost brez konca.

»Helena, prekletu sladkega vinca si mi nalila. Helena, kraljica moja!«

Ni govoril o vinu, govoril je o sreči, o veselju, ki ga je prešinjalo. Dojahal je bil do tam, kjer se cesta deli v spodnjo novo in zgornjo zapuščeno. Del spodnje je bil pod vodo. Konj je začel zastajati.

»Aha,« je mislil Poznik, »kljuse! Ne poznaš ceste? Si popustil? Le naprej, sivček! Ti ne, pa jo jaz poznam, to staro, častitljivo cesto, do kamor ne seže niti vesoljni potop. Hej, hop!«

V veselem razpoloženju je došel do vrha. Cesta ni bila več za vožnjo, a jahati je mogel mirno in varno. Pa je čustvoval in premišljal davne dneve, ko je kot mlad dijak hodil pozno v noč in za dne vsako uro to samotno cesto, včasih sam, včasih z romarji, včasih na vozu z robotimi vozniki, ki so vozili za desetico in napajali z vinom in žganjem petkrat v noči in zastonj. Spomnil se je živo, kakor da je bilo včeraj, toplega mladega veselja, da bo v treh, štirih urah pri botri Katri, živo se mu je povrnila slast domotožja, ki ga je polnilo, ko se je vračal v mesto. Jezdecu je srce igralo od miline, konj pa je stopal nejevoljno, nerad. Ni imel spominov, in če jih je imel, na ta del ceste ga niso vezali. Bil je štirileten...

Poznik se je domislil Helenine pijače, jo otipal in nagnil posodo.

»Sibaritsko živim,« je vzkliknil in vzpodbodel konja. Bil je spet na novi cesti. Še nekajkrat je moral prebrest narastle hudournike, potem je vedel, da je pot prosta. Pognal je brezskrbno. Nebo nad njim se je pretrgalo, nekaj medle svetlobe je razširilo noč. Dolina je zazevala. Ob belih, tihih domih je jahal, tupatam ob živih gostilnicah, ki še niso bile zaspale. Vsaka je bila spomin iz mladih let. Potem

se mu je zazdelo, da so tla pod konjem mehkejša; začutil je blato, ki je letelo izpod podkvâ.

»Lep bom v svoji pražnji obleki,« je mrmral.

Dolina pred njim se je široko odprla. Konj je šel iskro po napetem klancu navzgor v svetlobo. Globoko pod cesto je utihnil šum vode. Poznik je podil skozi predmestne zgradbe. Čez glavo mu je letelo blato. Nekje daleč je jeknil pisk lokomotive. Svetlo je bilo nad meglenim mestom.

Poznik je premišljal:

»Prekleta reč! Lahko je reči: Vurnik stanuje tu in tu. Ampak najti ga ob desetih, enajstih zvečer.«

Zaključil je:

»Zadnjič sem bil v mestu pred štirimi meseci. Tedaj sva nočevala pri ‚Jelenu‘. Anti se ni sprl in preselil?« —

Zavil je na dvorišče, vrgel hlapcu vajeti in posluhnil. Iz sobe ob keglišču je zaslišal smeh in znan glas:

»Strela božja...«

»Sveta Cecilija, nebeški organist,« je zarajal Poznik, »ni se preselil. Moje vrste je. Kamor sede, sedil.«

V naslednjem je vstopil med družbo in znance. Rdeč, debel, plavobrad in plešast je planil ob mizi Vurnik.

»Strela božja, Francè! Všeč si mi!«

»Ne prenašli se,« mu je segel Poznik v roko in mu jo stresel, »morda me boš še klet.«

»Tisto pa,« je odvrnil veselo Vurnik, »v kavarno te ne bom vlačil. Odrekán si kot konjski hlapec.«

»V dveh urah mi boš podoben kakor groš grošu,« se je zasmel Poznik. »Prav nalašč pote sem prijezdil s hribov.«

Vurnik se je začel smejati in klicati:

»Ali ga slišite? S hribov nalašč póme! Ta mu je podobna, Francetu. Hahaha, hahaha! Strela božja! Francè, ampak tako prismojen vendar nisi, da bi mislil —«

»Mislím.«

»Misli,« se je smejal Vurnik še bolj vihravo. »Ampak, motiš se. Strela božja! Še eno pot imam danes, pa ta je v posteljo. Ti pa misli, kar hočeš, hahaha.«

Poznik je mirno naročil natakariči, naj oskrbi voz in voznika. Nato je sédel in rekel:

»Tri ure se bova vozila, nič več.«

»Znorel je,« je vzkliknil Vurnik in se ogledal po pivcih.

»Nekdo pač,« je dejal geometer.

»Ne grem!« je udaril Vurnik z roko po mizi.

»Mirno,« je dejal Poznik in mu začel tolmačiti polglasno, čemu je prijahal.

»Po bobrov plašč bom stopil domov,« je menil zdravnik.

»Zdi se mi, da visi tamle,« je rekel Poznik.

»Kateri hudič te mi je poslal na glavo?« je zavpil Vurnik.

Poznik se je sladko nasmehnil.

»Videl ga boš. Zelo lep hudiček je.«

»Baba!« je vzdihnil Vurnik in se topo vdal.

Četrť ure pozneje sta se vozila v zaprtem vozu po blatni cesti iz mesta.

»Hladno je, strela božja,« je menil Vurnik, »še hripo bom iztaknil in pljučnico.«

»Poskusi, morda ogreje,« mu je ponudil geometer Helenin konjak.

»Imenitno,« je zacmokal Vurnik in potegnil še dvakrat. Nato si je hotel zapaliti smotko, a ni našel vžigalic in je klel. Tudi Pozniku so bile pošle.

»Do Graparja potrpi,« je menil geometer.

»Spal bom,« je zarenčal Vurnik. In res je zaspal. Pri Graparju sta se zamudila četrť ure in popila liter kuhanega vina. Tam je izpraševal Poznik, kakšna je cesta, voznike, ki niso mogli mimo.

»Pol ure bova hodila peš,« je rekel nato zdravniku.

»Niti koraka! Sem te že sit. Strela!«

»Te pa ponesem,« je odvrnil mirno geometer.

Peljala sta se naprej. Ob vznožju stare ceste sta izstopila in plačala voznika. Nato sta šla peš. Po poti je vprašal Vurnik o stricu Feliksu.

»Ali je bil samopašen?«

»Jedel je rad.«

»Jaz tudi,« je rezko dejal Vurnik.

In čez nekaj trenutkov je vprašal:

»Ali je močno pil?«

»Nil!«

»Zato pa piješ ti tembolj.«

»Pijem,« je veselo odgovoril Poznik.

In zopet čez nekaj trenutkov je rekel Vurnik:

»Daj mi tisti svoj konjak. Potegnem še enkrat, strela božja.«

Potem je pil in vprašal:

»Kako se je sploh obnašal?«

»Tako, kot bebci.«

»Kakor ti,« je rekel bridko Vurnik in pripomnil:

»Saj sem uganil. Ženiš se v družino, pa noriš po orglicah same romantične. — Fej. Rajši ne rečem nič, strela božja. Ampak to ti povem, računal bom po hudičevo. Da boš vedel.«

»Bomo že naredili,« je mirno dejal geometer.

Bila sta zopet na novi cesti in sta sedla v Koširjev voz, ki je čakal na cesti pred njima. Pustila sta šalo in se začela pomenkovati vedro o vsem, kar sta si mogla povedati novega. Vmes sta se smejala in nista mislila ne na noč ne na posteljo ne na vihar, ki je tulil visoko nad njima, še na utopljenca ne, ki je plaval s kroglo v glavi svojo tiho pot za onim, ki ga je bil vrgel pred tridesetimi leti pod Koširjev jez zaradi žene, ki jo je klical in je bila umrla davno. Mežnarčeva...

Voz je potegnil čez most na trg. Vurnik je zaklel.

»Ali sva prišla?«

»Sva!«

»Hudič te vzemi!«

»Zakaj?«

»Zato,« je vzkliknil Vurnik, »ker se mi zdi, da sem zastonj izgubil noč. Vem diagnozo vnaprej.«

»V božjem imenu,« je odgovoril Poznik, »da bo le Helena mirna.«

Voz je obstal. Izstopila sta. Tesno zavita deklica je stopila k vozu.

»Helena Košir,« se je predstavila zdravniku.

Vurnik je mrmral: »Oprostite, gospodična, da sem tako pozen!«

»Glej, kako je ljubezniv,« se je nasmehnil geometer. Bil je ponosen radi Helenine lepote.

Stopili so v svetlo vežo in Pozniku se je zgenilo v prsih. Preplašena, bleda in upala v obrazek je stala Helena pred njim. Toda v prepalem licu je sevala sladka radost, kakor odsev nekake daljne zarje, kakor sreča zrele misli, do katere se je doborila v težkih duševnih bojih in dvomih, ki so jo mučili še nedavno...

Tisto uro namreč, ko je odjahal Poznik v mesto, je bila stopila Helena v kuhinjo. Nekakšno rdečo knjižico je bil nekdo pozabil na mizi. Vzela jo je v roko in listala po njej. Dolgo ni vedela, kaj bere. Potem je ostrmela in začela brati pazljivo. Brala je:

»Gloriosa je ugenila svoje ime, in Gloriosa ni pljunila vame! Gloriosa, stotero smrt bi umrl záte.«

Še je brala:

»Omejen človek sem, nobenega uvaževanja vreden. Ampak Francè je moj prijatelj. Smešen sem, neroden in nesrečnega, puhlega zanosa sem se naučil v svojem stanu. Ampak Francè je moj prijatelj! Ne vem, kaj je zabavnega v meni. Nisem duhovit, nisem globok, komaj malo vesten in priden. Ampak, Francè je moj prijatelj. Francetu sem »duša verna«. In to je, kar mi daje poguma in vere vase, to me polni z velikim zadoščenjem. Francè! Jaz sam Ti nisem imel kaj zaupati. A Ti si mi zaupal. Zaupal morda v najbolj žalostni uri, ki si jo doživel. Francè, saj veš, takrat, ko sva stražila pri Tinetu in si govoril o vonju pesmi, o ljubezni žene in o bridkosti svoje mladosti. Tedaj si rekel, da od žalosti piješ žganje, ki ga sicer ne moreš. Zaupal si mi strašno ljubezen svoje matere, ki Ti je štiriletnemu silila strup, da Te ne bi preživela. Francè, še danes ne

razumem, čemu si tisto povedal, čemu si govoril o podedovanju in v kaki zvezi si omenjal Heleno. Francè, ne zameri, a meni se zdi, da vendar vem, kaj Te je bolelo tisto noč. Ali naj povem? Kako? To je kakor v pesmi. Besede pojo, a vse besede niso. Vse je vonj, je duša pesmi. Francè, Ti ljubiš Heleno. Francè, Ti ljubiš ženo, a žene še ne poznaš!»

Helena je kriknila ob nebeškem razodetju, ki ga je brala iz Sivčevega dnevnika.

»Če je to res, Francè, če je res, kako malo sem te vredna, kako malo sem ti podobna. Francè, če je to res, potem sem grešila, stokrat, tisočkrat. Pljuvala sem náte, tebi v obraz, v lepe oči, tebi v močno in verno dušo. Francè, slepa sem bila, zastrašena, strahove sem videla. Neumna sem bila, v domišljiji sem spočenjala strašne prizore, do gnusa. Gledala sem te v blodnih razmerah, videla sem te v blatu, studu in grehu. Roke si polagal ženskam ob pas, šalil si se z njimi, kvantal. Vse so bile neumne nate, še s prstom ti ni bilo treba pomigniti. Francè, ali sem grešila? Francè, kaj je resnica? Francè, jaz hočem verjeti učitelju, ki je veren. Toda omejen je. Sam pravi, da je omejen. Francè, kaj je resnica?«

Zdaj, ko je stal geometer pred njo v svoji praznični, od cestnega blata oškropljeni obleki, živ v oči in obraz, ji je sililo to vprašanje na ustnice in ni moglo.

»Francè, kaj je resnica?«

Poznik ni razumel njene bolesti, videl je le njeno dušo, ki je bila zopet rahlo razvila perot, da se dvigne k njemu. Uganil je njeno ljubezen, ki mu je zopet gorela bolj veselo, zaslutil je tajni vonj njene duševne lepote, tiste nezavestne dobrote, ki jo je vso prešinjala in je cvetela iz nje, ki je bila vsa čista, čista.

Kako so drgetali bedni cvetovi njene ljubezni v njej, kako so se bali strupene misli, nečedne sapice, tega ni čutil, ni mogel še slutiti v svoji silni moški prirodi, ki se je javljala pri njem v drugih oblikah, v druge smeri. Ogenj lepote, ki je gorel v njem, je

bil vihar, ogenj njene tožne dušice pa je bil plamenček. Njegov plamen je požiral, prekipeval, njen se je bal, da ugasne ob treh, ob štirih, samo uro pred jutrom in solncem. Plamenček je silil k plamenu, pa je bil prešibek, da bi se zlíl vanj; plamen je bil presilen, da bi za trenutek vsaj ne plapolal burno in silno in sprejel vase, kar je koprnelo vanj.

»Kako naj Vam povrnem, gospod Poznik?« je vprašala Helena.

»Roko mi dajte!« je odgovoril nenadoma, hitro in vedro.

Stegnila jo je izpod volnate rute, ki jo je bila ovila okoli pleč in prsi. Sklonil se je ponjo in jo poljubil. Nato je zaprosil:

»Helena, ali se nisva že tikala? Ali se ne smeva več?«

»Smeva se!«

»Helena, kraljica moja!« je zašepetal in ji zopet poljubil roko. Nato je molčal dolgo in nato je kakor zavrelo iz njega.

»Svoja usta mi daj!«

Omahnila je za korak nazaj in zašepetala boječe:

»Francè, nocoj ne, nocoj ne!«

Vzdihnil je globoko iz prsi. Njej se je vnelo obličje v mehko rdečico. Tiho je zapela:

»Jutri! Ob šestih na maminem grobu!«

VIII.

Jutro je bilo vedro in mrzlo. Nejasna svetloba je ležala v dolini in na trgu. V cerkvi je pozvonilo k prvi maši. Tokrat so zakričala železna vrata na pokopališče. Geometer se je zganil ob Tinetovem grobu in stopil s hitrim korakom Heleni naproti. Privzdignila je bila rahlo krila, rosa ji je močila drobne čeveljčke.

»Francè!«

Rahlo se je opotekla ob grobni grivi. Geometer jo je ujel z močno roko in jo privzdignil k sebi, k obličju . . .

Potem jo je prijel za roko in jo vedel s seboj in vprašal:

»Ali si spala? Ali si spala dovolj?«

»Malo,« se je nasmehnila, »nisem mogla!«

»Jaz ko polh,« je odvrnil veselo.

Stala sta ob novem grobu. Zemlja se je bila za spoznanje vdala, usedla.

»Tine,« je rekel geometer. Helena se je tesneje privila v njegovo roko.

»Dà,« je rekla, »ubogi Tine, tvoj prijatelj in tovariš moje mladosti! Nesrečni fant!«

»Zdaj je miren,« je odgovoril Francè.

»Zadnjo noč si stražil pri njem,« je govorila Helena. »Bil si žalosten. Pa pil si in o vonju pesmi si govoril.«

»Učitelj je čenča,« je vzkliknil geometer. Helena se je še tesneje privila k njemu:

»Reci, da me ljubiš!«

»Ljubim te, Helena!«

»Tudi jaz tebe, Francè. A jokala bi!«

»Še je dvom v tebi, še bridkost,« je odgovoril in ji šel božajoče čez lice kakor bolnemu otroku.

»Še,« je dahnila, »a vedno manj. In ti mi moraš pomagati, da bom vsa vesela in tvoja.«

»Ali še nisi?«

»Bojim se te!« je zašepetala, »vedno se te bojim.«

»Ljubosumna si,« se je nasmehnil geometer.

»Molči,« je vzkliknila solzna. »To je grda beseda! Nič ne razumeš, nič ne veš. Pa žganje si pil, ko si bil žalosten. Fej, fej! In kako si o materi govoril... Takšen si. Ali naj te bom vesela? Grdi človek.«

»Pridigaj,« se je smehljajal dobrohotno, »za pokoro bom vzela, za grehe, da sem ti podoknice pel.«

»Ali jih odslej ne boš več?«

»Ne obljudim. Meso je slabo,« je odvrnil.

»Pojdiva k mamici,« je rekla. Šla sta in brodira v bogati rosi in nista vedela.

»Tukaj,« je zašepetala deklica.

»Dà, tukaj,« je pritrdil.

V tiho, mehko žalost je utonila. Rahlo so ji gibale ustnice. Čudno lep je bil njen obraz, njene žive, strastne nosnice, njene ustnice. Težke, kakor trudne so ležale trepalnice na licih. Geometer je drhtel, prevzet od presladke miline, ki je vela od nje, iz njenega devištva, njene bridko zrele lepote.

»To žalost v sebi,« je govorila, »sem podedovala po njej. Mnogo je jokala. Vedno. Francè, kadar bom tvoja, ali bom tudi morala jokati?«

»Malo že, malo,« je odgovoril geometer mehko, »kakor otroci za ubito punčiko iz ila. Hudo pa ne, ne dolgo.«

»Ne dolgo,« se je nasmehnila in se okrenila živo. »Pojdiva v cerkev.«

»Tvoje ustnice,« je zaprosil on znova, a se mu je le nasmehnila.

Stopila sta v cerkev, tiho, zatohlo. Stare ženice so se radovedno ozrle po njima in strnile glave. Potem sta šla domov. Geometer je stopil k Koširju in rekel:

»Gospod Košir, neko željo imam. S Heleno sva se zmenila. Zdaj pa snubim. Ne odrecite mi je!«

Košir se je zasmeljal.

»Fant, vsaj v frak bi se bil oblekel, ko snubiš.«

»Nisem ga vajen,« se je nasmehnil Poznik.

»Jaz tudi ne,« mu je stisnil Košir roko. »Ampak, zdaj te moram predstaviti naši materi kot zeta. Pojdi.«

Povlekel je geometra v kuhinjo. Sladko je vrnjalo po kavi in mleku.

»Žena,« je rekel Košir, »glej, to je naš zet. Helena ga mara. Ali je tebi všeč?«

Koširka se je udobno naklonila in rekla veselo:

»To ste kar čez noč uredili, gospod Francè. Prav. Bog Vam daj srečo in svoj blagoslov.«

Nato pa je pripomnila:

»Pa to je zdaj dobro. Lejte, Slavica, ta frocek, se je prebudila pa Vas hoče imeti pri sebi. Zdaj bo to moči, zdaj ste domač in naš. Pojdimo k njej.«

Vsi trije so šli k sladki bolnici. Ko jih je ugle-dala, je tlesnila s svojimi oblimi, golimi rokami.

Samo malo je bila upadla in pod očmi ji je ležala še senca bolečin in strahu.

»Francè, pobratim,« je vzkliknila in iztegnila roko. Poljubil jo je in ona je zapela:

»Roko mi je poljubil, ste videli?«

»Frocek neumni,« se je nasmehnila Koširka s solzami veselja v očeh.

Solnce je vzšlo. Droben žarek se je prelil skozi polknico in obvisel v kotu na obrazu Brezmadežni, v očeh ljubeče žene in matere, ki je umrla od ljubezni. Košir se je izlizal iz sobe in srečal zdravnika Vurnika, ki je stopil iz Feliksove sobe. Košir mu je segel v roko.

»Obžalujem,« je rekel Vurnik. »Gospodu Feliksu ni pomoči.«

Tiho je brnela v bližini švarcvalderica.

* * *

Poznik je porabil nekaj solnčnih dni in šel na Polico, da bi videl še enkrat svojo staro botro, mater Katro, in ji povedal, da se ženi. Z veselim krikom je došel in jo našel še živo v sobi za pečjo. Zlezla je s peči za mizo in vse domače je nagnala iz sobe.

»Ven stopite. Ni treba, da vse slišite, kaj govoriva.«

Šli so v kuhinjo, ona pa je vpila in je rekla:

»Francè, galjotski moj fant. Torej si prišel, še enkrat. Moj Bog, kako si zrastel.«

»Mati,« je klical Francè, »po blagoslov sem prišel, ženim se.«

»Ženiš se?« je kričala. »Kje se ženiš? Ali je poštena in vredna?«

Francè ji je pokazal Helenino fotografijo. Dolgo jo je ogledovala in je vprašala:

»Ali je zate? Žalostna je. Zakaj je žalostna?«

»Dolčas ji je po meni,« se je nasmejal.

Mati pa je vprašala:

»Brez nič je menda ne jemlješ. Ali bo imela kaj?«

»Mati,« je vzkliknil, »pet kmetij bi kupil le z denarjem.«

»Hudirjev fant,« je vzkliknila žena. Nato je menila: »Za maše boš dal za meno. Saj naši ne bodo. Lakomni so! Zato mi je vseč, da dobiš bogato. Našim pa nič ne pravi. Samo beračili bi. Tišči groš, ti svetujem!«

Zunaj v veži so se smejali domači. Slišali so vsako besedo. Ona pa je mislila, da govori tiho.

»Poklekni!« je zavpila nato in položila svoje stare, uvele in pegave roke Pozniku na glavo. Rekla je:

»Boga se boj, duhovnika spoštuj in otroke naj ti da Mati božja v nebesih, da jih boš rad imel, kakor sem jaz tebe!«

Potem se je užalostila in je rekla:

»Zdaj boš šel, Francè. Nič več me ne boš našel žive, moj fant. Moli zame in za maše daj! Saj vem, da boš. In tudi za svojo rajno mater plačaj, da bo imela mir, sirota. Strašno težko je umirala. Pa tega ti ne bom pravila, da ne boš jokal. Zbogom, galjot, moj fant!«

S tresočo se roko mu je pokrižala obraz in se poslovila od njega...

Francè je mimogrede obiskal svoje prijatelje, župnika Matijo, kurata Jožeta in vikarja Lojzeta. Jožeta je našel pri Matiji; nato so šli k Lojzetu. Ko so sedli za mizo, je potegnili Jože karte iz levega žepa. V desnem je nosil brevir. Lojze je rekel:

»Pri meni bomo igrali z mojimi listi.«

Igrali so in Lojze jih je obral.

»Na povračilo,« sta menila Matija in Jože, ko so vstali od mize. Bila je dvanajsta ponoči...

* * *

Poznik je šel po beli gorski cesti ob lazeh visoko nad dolinami. Solnčen, jesenski popoldan je bil skoraj poleten, samo manj vroč, manj svetel. Zato je bilo bogastvo barev večje in milejša meja med senco in solncem. Prav kakor že nekoč poleti si je zvil geometer cigareto. Prav kakor tedaj je zaukal odnekod fantiček in Poznik je odzdravil, glasno, iz polnih pljuč. V rebri med korenjem ste

se dvignili Rebrnikovi hčerki, vesela Tončka in žalostna Matilda. Poznik pa še ni mogel pozdraviti, ko mu je stopila izza ovinka Helena naproti. Iznenajeno in veselo se ji je približal in ji poljubil ročico.

»Kesan si bil,« se je smehljala.

»Nestrpna si bila,« je odgovoril.

Obesila se mu je za roko. Obrnil se je z njo v reber in rekel:

»Kaj pa srček, ali ti še kaj nagaja, Tildek?«

»Še,« je odgovorila deklica in ni dvignila glave.

»Pazi se,« je rekel. Helena ga je povlekla za seboj.

»Vsa dekleta tikaš,« je rekla očitajoče.

Nasmejal se je:

»Še si mi ljubo-, ljubo-sumna.«

»Tiho bodi,« je vzkliknila deklica in mu zaprla usta z roko. Pri Rebrniku sta jima stopila naproti učitelj Sivec in Slavica...

V tiho zarjo so šli po vijugasti cesti. Francè in Helena zadaj, učitelj in Slavica spredaj. Od Rebrnikovih je gledala Matilda za njimi in tiščala roko na prsi. Ko odhajajočih ni več videla, je globoko vzdihnila in bolno zašepetala:

»V samostan pojdem in bom umrla.« — —

Francè in Helena sta se držala za roke in sta dolgo molčala. Vse je bilo, kakor takrat v maju, čudno slovesno, dobro, prijetno. Zarja, ki jima je ležala v licih, ju je kakor od znotraj razvnela in sta tonila niže in niže v mrak in dolinsko senco.

»Helena,« je rekel Francè, »dolgo sva se iskala.«

»Dolgo,« se je bolno nasmehnila.

Čutil je še vedno rahlo bolelost njene duše, njenega dvoma bridkost. Zdelo se mu je, da je hotela reči drugače in ni mogla:

»Dolgo, a še se nisva popolnoma našla, Francè.«

Kaj je v njej? je mislil. Kaj ji leži kakor senca na duši? Kaj jo mori? Kaj kali mir srca njenega, kraljici moji sladki? Helenček, ali mi ne moreš zaupati? Ali se me še vedno bojiš? Ali dvomiš? Ali ne leži vse moje razgrnjeno pred teboj, vse,

dragica, kakor to moje gorjansko in robato obličje? Helenček, daj ti Bog, da boš videla in boš verjela!

Začel ji je namenoma govoriti o sebi, o svojih domačih, o župniku Matiji, kuratu Jožetu in vikarju Lojzetu.

»Glej,« je menil, »takih kvartopircev ne najdeš na svetu. Vsakteri nosi s seboj svoje liste. V desnem žepu brevir, v levi igro. Zato jih rad imam, duše poštene. Vsak človek ima svojo slabost. Ti trije imajo hudiča kvart. In ta ni najhujši.«

»A ti,« se je nasmehnila Helena, »katerega imaš ti?«

»Jaz?« se je zasmel. »Mojih hudičev je legijon. Pijem, kvartam, kvantam in podoknice pojem. Pa že mora biti tako, Helenček. Podedoval sem najbrž.«

»Molči,« je vzkliknila. »Nič nisi podedoval.«

»Bom pa priženil,« se je pošalil.

»Ne,« je rekla Helena, »Francè, govoriva resno.«

»Zakaj si žalostna?« je vprašal tedaj živo in jo pridržal.

»Saj nisem, Francè.«

»Ne maraš me!« je rekel.

»Ti —«

»Helena,« je vprašal, »kdaj bo poroka?« Za obe roki jo je držal in ji gledal v oči.

»Zakaj vprašaš?«

»Zato, ker težko čakam, pa zato, ker boš ti potem drugačna. Nič več žalostna!«

»Misliš?« se je nasmehnila bolno.

Spodaj pod njima v ovinku se je zasmejala Slavica . . .

Slavica je namreč rekla učitelju:

»Gospod Sivec, to že veste, da mi Vaša Gloriosa ni nobena tajnost več.«

»Vem, gospodična! A ne zaničujte me!«

»Zakaj bi Vas zaničevala?« je odvrnila. »To je lepo in všeč mi je, da tako pesniško obožujete moje ime.«

»Vas in Vaše ime,« je jecljal presrečni učitelj. Deklica je menila:

»Razumem, gospod učitelj. Eden tistih vitežkih romantikov ste. Imeli so svoje zakonske žene, a oboževali in opevali so druge, služili jim verno in zvesto do smrti.«

»Do smrti,« je jeknil učitelj.

Deklica se je nasmejala:

»Ampak, veste kaj, gospod učitelj! Jaz sem se zadnji čas zelo spremenila.«

»Neskončno ste ljubeznivi,« je odvrnil učitelj.

»Morda,« je rekla. »Ampak spremenila sem se. Ali nisem veliko bolj resna in manj vesela?«

»Seveda ste, seveda —«

»Dà,« je nadaljevala, »to je gotovo. Zrelejša sem. Tudi drug ukus imam, in kar mi je še včeraj prijalo, mi danes ne več. In tako je tudi z mojo sodbo. Ne zamerite, gospod učitelj. Ampak, meni ne ugaja —, hočete li, da govorim odkritosrčno?«

»Prosim, prosim, gospodična!«

»Dobro. Rekla sem, da mi ne ugaja to Vaše pisanje namreč, to pisanje o Gloriosi. To so sentimentalnosti, moj ljubi, ali ne čutite sami?«

»Čutim, gospodična,« je odgovoril živo, »oprostite mi, moj Bog, ne hudujte se name!«

»Nič se ne hudujem,« je govorila dekllica veselo, »samo opozorila sem Vas, če ne boste zamerili. Sicer vem, da sem Vas užalila, gospod učitelj. Pa hočem vsaj malce popraviti. Gospod učitelj, Vi ste Francetov prijatelj. On pa bo vzel Heleno. On je moj pobratim. Razume se, da me bo po poroki zamenarjal. Ali hočete biti Vi moj pobratim poslej?«

»Hočem, gospodična, neskončno rad.«

»Dobro. Od zdaj si moj pobratim. Ti — a kako ti je že ime?«

»Benjamin!«

»Dobro!« Benjamin! Reci mi: Slavica!«

»Slavica!« je zašepetal; pa je vedel in je bil žalosten:

»Moja žena ne bo. Pobratimi in posestrime se ne ženijo!«

IX.

V sosednji vasi je bil sejem svete Lucije. Pol trga se je odpeljalo tja. Vožnja je bila prijetna, sneg je ležal do kolen, bilo je vedro nebo. Brez konca se je iskriло. Reka je bila počrnela med belimi bregovi, bele hiše in bajte so bile kakor umazane pod snežnimi strehami. Veselo so prhali konji v veseli popoldan. Kakor po jezeru so plule sani, brezglasno, kakor žalost, ki tone v mehke sen...

V prvih saneh so sedele Slavica, Helena in Veronika. Poznik je vodil konja. V drugih saneh je vozil Tonejec, v izposojenih, seveda. Za »gracije« jih je bil najel pri poštarju in vanje so sedli Alma, Avrelija in koncipijent Povšič. V tretjih saneh so sedeli Mlakar, notar in učitelj. Mlakar in notar sta bila debela in sta popolnoma zaslanjala učitelja na sredi; zbadala sta ga, da bi moral herbarizirati še ledene rože.

»In sveče, ki visijo od streh.«

»In pa zimsko cvetje, ki žene tam spredaj v prvih saneh.«

Gospod Sivec se je bridkostno smehljaj. Mimo notarjevih in poštarjevih pleč je videl one pred seboj: Heleno, Veroniko in Slavico. Slavico! Neskončno mila je bila v beli kapici. Izpod nje so ji vreli mehki lasje.

»Zlató, svétlo zlató,« je mislil in čustvoval učitelj. »Nesó te konjiči, deset, dvajset sežnjev pred menoj. Bežiš in nikoli ne boš moja, roža vseh rož, Gloriosa, Gloriosa!«

Iz sanj in žalosti ga je dramil notar.

»Kako pa zadnjič na lovu? Sem slišal, da ste strahovito grmeli.«

»Veverico sem stresel z veje.«

»S palico?« je zategnil poštar porogljivo.

»S puško,« je odvrnil pohlevno učitelj.

»Ni hudič!« se je začudil notar.

»Dà,« je odvrnil učitelj. »Imel sem srečo. Izbrali ste mi same naboje brez svinca. Pa sem peska nasul in je padla.«

Poštar in notar sta se začela smejati. Učitelju ni bilo do smeha in je rekel:

»Če se še spominjam, je bilo tedaj, ko je nekdo ustrelil glavarjevega psa.«

Poštar je godrnjaje udaril po konjih, Bradač se je hahljal:

»Razvijate se, gospod učitelj, silovito se razvijate.«

»Odkar francosko zna,« je pripomnil strupeno poštar.

»Francosko? Ali je to res?«

»Berem za silo,« se je udobrovoljil učitelj in se zopet sanjavo zagledal predse v sani s Heleno, Veroniko in Slavico. In spet je čuvstvoval o Slavici:

»Zlatolaska sladka! Bog ti daj najti sebi enakega! Nisem jaz zate. Samo sanjati sem vaje k tebi v svoji žalosti in hrepeneti k tebi v svoji samoti. Vonjiva pesmica moja! Posestrimstvo si mi ponudila. Dušica, do smrti ti bom ostal veren in te tikal, pa če bi kraljica postala in krono nosila na zlatih laseh. Veren, večno, tebi, Gloriosa!«

In še je mislil in je bil vesel:

»Nič ni na meni in neroden sem. Nimam dovtipa, le vsem sem za dovtip. Naj bom. Moja posestrima je Slavica in prijatelj mi je Francè.«

Veselo se mu je ogrelo srce za prijatelja.

»Tako, tako,« je mislil. »Malo starejši bom, da mi lahko striček poreko, pa jima bom malčke pestoval in jim pripovedoval: Poslušajte, otroci! Je bil možiček, mevšetek so mu rekli. Pa je bila kraljična, Gloriosa so ji rekli, to se pravi po naše Zlatolaska, razumete...«

Rahlo se je okrenila Veronika v saneh pred njim. Videl je toplo ovalnost njenega lica in mehko žalost njenih oči. Ni mislil več na Poznika in njegove bodoče malčke. Nehote je govoril besede francoskega pesnika:

»Je l'entend, qui m'appelle,

Qui m'appelle tout bas:

„Vien me chercher" dit-elle...«

Nekako novo čuvstvo je začelo postajati očito v učitelju. Sramoval se ga je. Bilo mu je še pre-novo. Krivega se je čutil in je vzdihnil:

»Vzdihujete,« je vprašal notar, »ali Vas tiščiva?«

»Nikakor, gospoda,« je vzkliknil učitelj, »sedim kot na tronu.«

»Skromna duša!« je menil poštar porogljivo...

Koncipijent Povšič je dvoril Almi. Bila je še mlada in se je veselo nasmihala in vse verjela. Voljno, prijetno ji je bilo. Prvokrat in prvi ji je dvoril. Sestra Avrelija je bila resna, molčeča in zamišljena:

»Čemu neki besede? Saj je ne bo vzel. Jemal bo bogato. Ne ona ne jaz nimave dote.«

Uboga Avrelija! Prezrela je bila po pameti za svoja leta. Gracija nesrečna, ki ji nihče nikoli ne bo ponudil jabelka...

Poznik je tlesnil z jezikom. Znal je, kakor gorski vozniki.

»Še enkrat, Francè,« je zapela Slavica.

Poznik se je ozrl. Z zdravim nasmehom je pogledal po deklicah.

»Ali znam?«

Njegov pogled je objel Heleno.

»Pa kako,« se mu je nasmehnila.

»Zavriskaj,« je zaklicala Slavica.

»Če bi onih zadaj ne bilo, takoj,« je odvrnil.

Deklica je zažuborela:

»Ta naš Francè.«

Veronika se ji je nagnila k ušesu in zašepetala:

»Pomisli: zadnjič mi je prišel voščit, pa ni vedel, katera goduje. Toliko se meni za druge.«

»Povej še enkrat Heleni,« se je zasmejala Slavica. »Vesela ga bo.«

»Ne opravljaj, Slavček,« se je ozrl geometer. Deklica je resno navedla:

»Pusti peti moj'ga slavčka,
kakor sem mu grlo ustvaril!«

V saneh je zapelo in se pomešalo v veseli zvok kraguljčkov. Sunkovito so potegnili konji, sani so zdrsnile navzgor proti luči in solncu in tisočeremu veselju. Lahko so plule mimo cerkve svete Lucije, ki je priprošnjica nebeška za zdrave oči, za vesele . . .

* * *

Vstopili so v glasno krčmo, v majhno gospoško sobo za izredne goste, s tremi okroglimi mizami. Za eno je sedela gosposka družba, izlikan gosposdek z zalisci in dve gospodični. Helena je vstopila prva; obstala je kakor okamenela, tako da je ozirajoča se Slavica sunila vanjo in vzkliknila:

»No, kaj pa zijaš?«

Helena se je zavedela in stopila k prazni mizi. Tonejčeve, učitelj, koncipijent in notar so vstopili drug za drugim. Poznik, poštar in Tonejec so spravljali konje in prišli pozneje. Pili so kuhano vino in prigrizovali potico, ki jo je postavil krčmar na mizo. Bili so veselo živi. Krčmar je povpraševal po zdravju. S poštarjem sta se tikala in se zbesedila navidezno jezno zaradi nekakega koleslja.

»Krasno vreme, diven izletek,« je rekel koncipijent Heleni.

Prikimala je. Poznika še ni bilo. Tisti trenutek je vstopil. Helena je zbledela in se ozrla sunkoma po sosedni mizi in nato na Poznika. Miren je stopil k stolu, ki je stal ob Heleni. Hladno je pogledal onega z zalisci. V Heleni je zadrhtelo. Tiho je vprašala:

»Ali se ne poznata?«

»S kom?«

»Z onim pri sosedni mizi.«

Pogledal je vstran in rekel mirno:

»Ne.«

Pil je, bil vesel in govoril s poštarjem, notarjem, učiteljem in Slavico. Potem se je obrnil k Heleni.

»Ali nisi vesela?«

»Sem,« se je nasmehnila.

»Poslušaj, Francè,« mu je rekel notar. »Naš gospod učitelj imenitno napreduje. Razvija se, ti rečem. S peskom je ubil veverico.«

Veselo so se smejali. Heleni pa je bilo tesno. Mislila je:

»Ta Bradač! Brez vsega vzroka pač ni žena ljubosumna nanj. Strašno pogleduje za ženskami.«

Obšlo jo je bridko staro čuvstvo, ki je bilo že skoraj, skoraj ugasnilo v njej.

»Francè, kako je s teboj? Ti veseli človek! Ti močni, ti lepi! Koliko deklet tikaš! Vse so tvoje. Še s prstom ti ni treba pomigniti...«

Sredi misli je zastala in poslušala. In čuj! Prav kakor pred dvema letoma je oni človek z zalisci govoril in pravil:

»Dà, gospodični, živeli smo na Dunaju. Samo drobec bom povedal. Glejte, bil je tedaj gori neki Poznik — pardon, nomina sunt odiosa — stara hiša, Vam rečem. Nekega večera je prišel k meni: Ti, posodi mi petnajst čukov! Bila sva namreč prijatelja, nekaj časa sva celo skupaj stanovala —«

»Francè, poslušaj,« je šepetnila v blaznem nemiru Helena. Začudil se je in začel poslušati.

»Dobro torej,« je pripovedoval oni, »posodim Pozniku — pardon, nomina sunt odiosa — petnajst čukov, pa hajdi v klet. Rečem Vam, kar sem tisto noč vse videl in doživel. Moj prijatelj, ime naj zamolčim, je bil krasen človek in dasi mi je odnesel one čuke, naj bo. Ampak prizori! Prvo sva luči ugašala. To se pravi, jaz sem moral stati na straži, on je lezel na svetilnike, potem sva vrtarje budila, potem si je on pri cestnih —«

»Francè,« je zaklicala polglasno, bolno Helena, »zdaj si slišal.«

Mirno se je dvignil geometer in stopil k onemu.

»Dovolite, kako Vam je ime?«

»Moje ime je Jožko Mancè.«

»Gospod Jožko Mancè,« je odgovoril širokovedro in veselo geometer, »oprostite! Sem mislil, da ste lažnivi Kljukec.«

»Gospod, to je razžaljenje. Vaše ime?«

»A kaj,« se je zasmel Poznik, »morate ga vendar vedeti. Saj sem Vaš dolžnik. Petnajst čukov sem Vam dolžan. Kaj ni tako?«

»To je pomota, to je pomota,« je klical oni in se dvignil. »Dovolite, gospod! Oprostite! Zelo obžalujem. Ampak, pomota.«

Poznik se je molče okrenil in sedel k Heleni.

»Plačam,« je rekel hripavo človek z zalisci, gospod Jožko Mancè.

Nekaj pozneje so ostali geometer in njegova družba sami.

»Ti vedno kaj posebnega doživiš,« se je zasmel Pozniku notar. Povšič se je skušal prezirljivo nasmehnuti. Slavica se je dvignila:

»Rečem vam, gospodje, takega kot je Francè, ga ni!«

Veseli vina in zdravja in vedrega večera so se vračali. Peli so kraguljčki, pele so duše in srca. Kipela je kri, solnčna, zdrava kri. Rezek mráz je rdečil obraze. Slavica je vzklikala:

»Vriskajva, Francè, vriskajva!«

In ko se je le smehljaj in ni hotel vriskati, je začela peti prešerno, otroško razuzdano:

»Sem lepa in mlada,
bi rada moža!« —

Učitelj Sivec jo je poslušal in oboževal in je v isti čas govoril Veroniki:

»Gospodična, nekaj za silo že berem francosko. Ob letu, če Bog da zdravje, se bova že pogovorila.«

»To bo lepo,« je odgovorila deklica pohlevno. Helena je ležala mehko položena v kožuhe in se ni genila. Poznik jo je bil položil v sani, jo skrbno zadelal in se ji nagnil prav do ust:

»Ali dobim kaj večerjice pri tebi nocoj? Tako, kakor tokrat, ko je zbolel ubogi striček?«

»Dobiš,« je odvrnila.

Zdaj pa je premišljala, kaj mu bo ponudila, da bi mu bolj teknilo. In ni našla jedi, dovolj slastne zanj, ne pijače, dovolj izbrane...

S slastjo je jedel in pil in potem je roko čez mizo iztegnil po Helenini in vprašal:

»Ali se me še bojiš?«

»Ne več!« je dahnila. Ljubko se je nasmehljala in rekla:

»Izpovedati te pa vendar moram!«

»Le daj!«

»Gotovo si plezal na svetilnike!«

»Sem!«

»In vratarje si dražil in budil!«

»Tudi.«

»In denar si si izposojal.«

»Ne tajim!«

»Celo pri cestnih!«

»Pri kostanjarjih? Ne! Tako prekleto brez sramu nisem bil.«

»Ne razumeš me —« je zaprosilo v njej. Strmel je nekaj časa vanjo. Nato je vzkliknil:

»Prekleto, ali je oni čenčač kaj drugega mislil?«

Tokrat šele je Helena verjela, vstala in ovila možu roke krog vratu. Jokala je silno, mu močila s solzami obraz in mu poljubljala oči. Tolažil jo je, v zadregi in ljubezni.

»Lenček, no, Lenček! Slavica utegne priti. Lenček, umiri se!«

Umirila se je. On pa je vstal in rekel:

»Zdaj ti bom nekaj prisegel, Helena. Zato, da boš poslej mirna in da bom tudi jaz mir imel in ne boš ljubosumnosti stresala. Poslušaj!«

»Poslušam,« je dahnila.

»Prvič,« je rekel, »prisežem, da sem samo eno razen tebe držal v rokah.«

»Slavico!« je zašepetala srečno.

»Drugič,« je rekel, »samo ob eni dekliški postelji sem stal.«

»Ob Slavičini,« je zadrhtela živo.

»Tretjič! Samo enkrat je ena prestopila prag moje sobe. A ta si bila ti! Ti, moja cestna!«

Blaženo je sklonila Helena glavo.

»Vrhutega sem včasih pil, kvantal in pel podoknice. Za to mi naloži pokoro,« se je začel razvijati Francè spet v veselje in smeh.

»Satir!«

»Trapist!«

»V jarek se boš zvrnil.«

»Pokore sem prosil, ne pridigel!«

»Dobiš jo. Vstani. Sem stopi!«

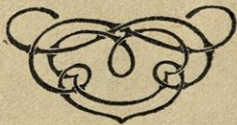
Opojna se je Helena vzdignila, trudna v svoji zrelosti, koprneča v sreči in čisti ljubezni. In je zaprosila:

»Ustnice mi daj!« —

* * *

Tam je kosček svetá, da mu ne vem imena, dovolj lepega. Čudovit svet, poln solnca, rož, vonjev in pesmi, ki so kakor cvetje in imajo svoj vonj, kakor zemlja, kakor jutro, kakor spanec in grob. Nikjer ni zame lepše zemlje, kakor tam. Nikjer ni duši pokoja tako sladkega, kakor tam. V sanjah svojih in v bednosti težkih ur poslušam šumenje daljnih vodâ in vidim napete v dolino lazove, zelene slapove v onemelo dno. Prisluskujem pojoči govorici ljudi, ki so tam, poslušam pesem njihovih src. Ta srca! Nikoli se ne starajo. Večni otroci. Še v grob legajo s pesmijo in sanjo v očeh.

Otroci solnca...

Jugoslovanska knjigarna priporoča naslednje
zvezke romanov in povesti
« LJUDSKE KNJIŽNICE » :

- I. zvezek: Doyle A. Conan, **Znamenje štirih**. Londonska povest. Ljubljana, 1906. 144 str. Din 12.—, vez. v platno z II. zvezkom Din 32.—.
- II. zvezek: Dostal Alojzij, **Darovana**. Zgodovinska povest. Ljubljana, 1906. 149 str. Din 12.—, vez. v platno s I. zvezkom Din 32.—.
- III. zvezek: Sienkiewicz Henrik, **Jernač Zmagovač**. Povest. Iz poljskega preložil Fr. Virant. — **Med plazovi**. Povest tirolskega gorskega župnika. Nemški spisal Arthur Achleitner. Ljubljana, 1906. 123 str. Din 12.—, vez. v platno s VI. zvezkom Din 32.—.
- IV. zvezek: Detela dr. Fr., **Malo življenje**. Ljubljana, 1908. 231 str. Din 20.—.
- V. zvezek: Šenoa, **Zadnja kmečka vojska**. Zgodovinska povest iz leta 1573. Ljubljana, 1907. 378 str. Din 28.—, vez. v platno Din 42.—.
- VI. zvezek: Finžgar Fr. S., **Gozdarjev sin**. Povest. Ljubljana, 1907. 56 str. Din 6.—, vez. s VI. zvezkom Din 32.—.
- VII. zvezek: Detela dr. Fr., **Prihajač**. Povest. Ljubljana, 1908. 157 str. Din 20.—.
- IX. zvezek: Alešovec Jakob, Zbrani spisi. Priredil Jožef Volc. I. zvezek: **Kako sem se jaz likal**. Ljubljana, 1910. 154 str. Din 16.—.
- XI. zvezek: Alešovec Jakob, Zbrani spisi. Priredil Jožef Volc. III. zvezek: **Kako sem se jaz likal**. Ljubljana, 1910. 114 str. Din 20.—.
- XIV. zvezek: Alešovec Jakob, Zbrani spisi. Priredil Jožef Volc. 4. in 5. zvezek: **Ljubljanske slike**. Podoba ljubljanskega sveta pod drobnogledom. Ljubljana, 1911. 263 str. Din 24.—.
- XV. zvezek: Coloma, **Juan Miseria**. Povest. Ljubljana, 1911. 170 str. Din 20.—.
- XIX. zvezek: Curwood J. O. **Kazan, volčji pes**. Kanadski roman. Din 18.—, platno Din 30.—.
- XX. zvezek: About Edmund, **Kralj gora**. Povest. Iz francoščine predstavila Kristina Hafner. Ljubljana, 1924. 254 str. Din 18.—, v platno Din 30.—.

- XXI. zvezek: Haggard H. R., **Jutranja zvezda**. Povest. Iz angleščine prevel P. M. Črnigoj. Ljubljana, 1925. 307 str. Din 30.—, v platno Din 40.—.
- XXII. zvezek: Verne Jules, **Otroka kapitana Granta**. Popotovanje okoli sveta. Roman v treh delih. Ljubljana, 1926. 607 str. Din 48.—, v platno Din 58.—.
- XXIII. zvezek: Sheehan Patrik A., **Nodlag**. Povest irskega dekleta. Ljubljana, 1926. 231 str. Din 24.—, v platno Din 32.—.
- XXIV. zvezek: **Hanka**. Lužiško-srbska povest. **Atala. Čudež v Bolzeni**. Ljubljana, 1926. 211 str. Din 22.—, v platno Din 30.—.
- XXV. zvezek: Haggard H. R., **Hči cesarja Montezume**. Zgodovinska povest. Iz angleščine prevel Jos. Poljanec. 1927. 384 str. Din 30.—, v platno Din 42.—.
- XXVI. zvezek: Lorenzini C. - Joža Lovrenčič, **Storžek in njegovo burkasto življenje**. 1926. 160 str. Din 14.—, v platno Din 22.—.
- XXVII. zvezek: Pregelj Ivan, **Otroci solnca**. Novela. 1927. 109 str. Din 24.—, vezano Din 32.—.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA
V LJUBLJANI.

Narodna in univerzitetna
knjižnica

• NUK

00000452879

NAR. IN UNIV. KNJIZNICA
Ljubljana

37807